

Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı

FALP Rüzgar Enerji Santrali Projesi

HAZIRLANAN

ENERJİSA ÜRETİM

Enerjisa Üretim A.Ş.

TARİH

Kasım 2025

REFERANS

0733614

BELGE AYRINTILARI

BELGE BAŞLIĞI	Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı
BELGE ALT BAŞLIĞI	FALP Rüzgar Enerji Santrali
PROJE NUMARASI	0733614
TARİH	Kasım 2025
VERSİYON	003
YAZAR	ERM Proje Ekibi
MÜŞTERİ ADI	Enerjisa Üretim A.Ş.

BELGE GEÇMİŞİ

				ERM ONAYI		
SÜRÜM	REVİZYON	YAZAR	İNCELEME	AD	TARİH	YORUM
Taslak	000	ERM Proje Ekibi			Eylül 2025	
Taslak	001	ERM Proje Ekibi			Ekim 2025	
Taslak	002	ERM Proje Ekibi			Kasım 2025	
Nihai	003	ERM Proje Ekibi			Kasım 2025	

Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı

FALP Rüzgar Enerji Santrali Projesi

0733614

Caner Şahin

Principle Technical Consultant

Serkan Kirdogan

Partner in Charge

ERM GmbH, Brüsseler Str. 1-3

60327 Frankfurt am Main

T: +49 6102 206 0

© Telif Hakkı 2025 ERM International Group Limited ve/veya bağlı şirketleri ('ERM') tarafından. Tüm Hakları Saklıdır.
Bu eserin hiçbir bölümü, ERM'nin önceden yazılı izni olmadan herhangi bir biçimde veya herhangi bir yolla çoğaltılamaz veya iletilemez.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1. GKGKP'NİN HEDEFLERİ	1
1.2. GKGKP'NİN KAPSAMI	2
1.3. ÖNEMLİ TANIMLAR	2
1.4. TEMEL İLKELER	4
1.5. PROJE GEÇMİŞİ	5
1.6. PROJEYE GENEL BAKIŞ	5
1.6.1.PROJE KONUMU	8
1.6.2.PROJE BİLEŞENLERİ	10
1.7. PROJE ALANI ETKİ ALANI	11
2. ARAZİ EDİNİMİ VE GEÇİM KAYNAKLARI BAĞLAM	12
2.1. ARAZİ TÜRLERİNE VE YASAL EDİNİM ÇERÇEVESİNE GENEL BAKIŞ	12
2.1.1.ARAZİ KULLANIMI, MÜLKİYET VE PROJE AYAK İZİ	14
2.2. İLGİLİ TESİSLER VE ALTYAPI İÇİN ARAZİ GEREKSİNİMLERİ	17
2.2.1.ENERJİ İLETİM HATTI	17
2.2.1.1.KAMULAŞTIRMA ÇABALARI	18
2.3. ERİŞİM YOLLARI	19
3. GKGKP'NİN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ	21
3.1. ULUSAL MEVZUAT	21
3.1.1.KAMULAŞTIRMA KANUNU (2942 SAYILI KANUN)	21
3.1.2.EK UYGULANABİLİR MEVZUAT	22
3.1.3.ULUSAL YASA UYARINCA ARAZİ EDİNME SÜRECİ	23
3.1.4.PROJENİN ARAZİ EDİNME YAKLAŞIMI	26
3.2. ULUSLARARASI UYGULANABİLİR STANDARTLAR	27
3.3. BOŞLUK ANALİZİ	30
4. BİLGİ KAYNAKLARI VE METODOLOJİ	37
4.1. SAHA ÇALIŞMASININ VERİ TOPLAMA SÜRECİ	37
4.1.1.MASAÜSTÜ ÇALIŞMALARI	37
5. ETKİLENEN HANEHALKLARI, ARAZİLER VE GEÇİM KAYNAKLARI: TEMEL DURUM VE ETKİ ANALİZİ	41
5.1. PROJE ALANININ DEMOGRAFİK YAPISI	41
5.2. EKONOMİ VE İSTİHDAM	42

6.	GEÇİM KAYNAKLARI ETKİ DEĞERLENDİRMESİ	61
6.1.	PROJE ETKİ ÖZETİ	61
6.2.	PROJE'NİN ORMAN, HAZİNE VE ÖZEL ARAZİLERİN KULLANIMINA ETKİSİ	67
	ORMAN VE HAZİNE ARAZİLERİNİN KULLANIMI VE GAYRİ RESMİ KULLANICILAR ÜZERİNDEKİ ETKİLER	70
	ORMAN ARAZİLERİNİN KULLANIMI (ÇUKUR, ÇOMAKDAĞI, KONAK, SAKARKAYA, SARIKAYA, NARHİSAR, İKİZTAŞ, KETENDERE, KAYABÜKÜ)	70
	HAZİNE ARAZİLERİ (GÖKYAKA, UMCULAR, CUMALAR, SARIKAYA, GÖLCÜK, ALEYHAN, ABAK, SARAÇLAR)	71
6.3.	KIRILGANLIK DEĞERLENDİRMESİ	72
7.	UYGUNLUK, HAKLAR VE TAZMİNAT	75
7.1.	SON TARİH	75
7.2.	UYGUNLUK	75
7.3.	HAK MATRİSİ	77
8.	GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIMI PROGRAMI	79
8.1.	GKGKP BİLEŞENLERİ	79
	NAKİT TAZMİNAT ÖDEMELERİ	81
	YEREL İSTİHDAM FIRSATLARI	84
	İNŞAAT SIRASINDA ALINACAK ÖNLEMLER	86
8.2.	GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ	102
9.	ROLLER VE SORUMLULUKLAR	104
9.1.	TEMEL PROJE PERSONELİ	104
9.2.	DİĞER PAYDAŞLAR	105
10.	GKGKP PAYDAŞ KATILIMI	106
10.1.	GKGKP'NİN AÇIKLANMASI	106
10.2.	PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ	106
10.3.	ŞİKAYET MEKANİZMASI	107
11.	GKGKP BÜTÇESİ	112
11.1.	TEMEL BÜTÇE BİLEŞENLERİ	112
11.2.	BÜTÇE TAHSİSİ VE YÖNETİMİ	113
12.	İZLEME VE DEĞERLENDİRME	115
12.1.	İZLEME VE DEĞERLENDİRMENİN AMAÇLARI	115
12.2.	İZLEME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ	115
12.3.	İZLEME BİLEŞENLERİ	115
12.4.	İZLEME HANE SAYISI VE SORUMLULUKLAR	118

TABLO LİSTESİ

TABLO 1-1	PLANLANAN RÜZGAR TÜRBİNLERİ'NİN KONUMLARI	10
TABLO 1-3	GKGKP EA YERLEŞİMLERİNİN KOORDİNATLARI VE YAKINLIĞI	12
TABLO 2-1	ARAZİ TÜRLERİ VE GEÇERLİ YASAL PROSEDÜRLERE GENEL BAKIŞ	13
TABLO 2-3	PROJENİN ARAZİ İHTİYACI VE ARAZİ EDİNİM DURUMU	15
TABLO 3-1	TÜRK ULUSAL MEVZUATI İLE ULUSLARARASI STANDARTLAR ARASINDAKİ BOŞLUK ANALİZİ	30
TABLO 4-1	HEDEF ALINAN VE TAMAMLANAN GKGKP ANKETLERİ (20 TEMMUZ 24)	38
TABLO 4-2	TAMAMLANAN EK GÖRÜŞMELER (MART 2025)	39
TABLO 5-1	PROJE'DEN ETKİLENEN YERLEŞİM YERLERİNDEKİ NÜFUS	41
TABLO 5-2	EİH VE ETKİLENEN YERLEŞİMLERİN NÜFUS YAPISI ERİŞİM YOLLARINA GÖRE	41
TABLO 5-3	FALP EA'DEKİ GELİR KAYNAKLARI	44
TABLO 5-4	YILLIK GELİR GİDER KATEGORİLERİ	45
TABLO 5-5	TARIMSAL FAALİYETLERDE BULUNANLAR	46
TABLO 5-6	PROJENİN TARIM FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN ALGILAR	47
TABLO 5-7	PEK'LERİN GELİR KAYBI GÖRÜŞLERİ	47
TABLO 5-8	TARIM İÇİN KAMU ARAZİLERİNİN KULLANIMI	48
TABLO 5-9	KAMU ARAZİSİNDEKİ AĞAÇLAR	48
TABLO 5-10	HAYVANCILIKLA UĞRAŞMA	48
TABLO 5-11	SİĞİR SAYISI	49
TABLO 5-12	SAHİP OLUNAN KÜÇÜKBAŞ HAYVAN SAYISI	50
TABLO 5-13	SAHİP OLUNAN KANATLI HAYVAN SAYISI	50
TABLO 5-14	HAYVANCILIK FAALİYETLERİ İÇİN YEM SATIN ALMA SÜRESİ	51
TABLO 5-15	HAYVANLARIN BESLENDİĞİ YER	52
TABLO 5-16	MERA KULLANIMI	52
TABLO 5-17	PROJENİN MERA ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ALGILAR	52
TABLO 5-18	SAHİP OLDUĞUNUZ VEYA KULLANDIĞINIZ ARAZİ ÜZERİNDEKİ ÖNCEKİ PROJENİN ETKİSİ	53
TABLO 5-20	SAHİP OLUNAN ARI KOVANININ SAYISI	54
TABLO 5-21	ARICILIK FAALİYETLERİNİN YAPILDIĞI YERLER	54
TABLO 5-24	PEK'LERİN ÇEVREDEKİ ORMANLARI KULLANIMI	57
TABLO 5-25	TOPLANAN ORMAN ÜRÜNLERİ	57
TABLO 5-26	PROJENİN ORMANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ALGILAR	58
TABLO 5-27	PROJENİN ORMAN ARAZİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	58
TABLO 6-1	BELİRLENEN GEÇİM KAYNAKLARIYLA İLGİLİ ETKİLER VE PROJE AŞAMALARI	62
TABLO 6-2	SOSYOEKONOMİK ETKİLER – ARAZİ VE GEÇİM KAYNAKLARI	66

TABLO 6-3	EİH VE ERİŞİM YOLLARINDAN ETKİLENMESİ MUHTEMEL YERLEŞİM YERLERİ	67
TABLO 6-4	DEVLET ORMANLARININ KULLANIM BİLGİLERİ	71
TABLO 6-5	BEKLENEN HASAR VE ETKİ TÜRLERİ	72
TABLO 6-6	SAVUNMASIZ HANEHALKLARI	73
TABLO 7-1	HAK SAHİBİ PEK KATEGORİLERİ	76
TABLO 7-2	HAK MATRİSİ	77
TABLO 8-1	GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIMI PROGRAMINA GENEL BAKIŞ	79
TABLO 8-2	TAZMİNAT ÖDEMELERİ	83
TABLO 8-3	YEREL İSTİHDAM	85
TABLO 8-4	HAYVAN OTLATMA VE ARICILIK DESTEK ÖNLEMLERİ	91
TABLO 8-5	EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME	94
TABLO 8-6	SAVUNMASIZ GRUP GKGKP DESTEKLERİ İÇİN BAĞLANTILAR	99
TABLO 8-7	SAVUNMASIZ GRUPLAR – GKGKP KAPSAMINDA HAKLAR	99
TABLO 8-8	DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ	101
TABLO 8-9	GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ	103
TABLO 9-1	ROLLER VE SORUMLULUKLAR	104
TABLO 11-1	GKGKP TAHMİNİ BÜTÇE	114
TABLO 12-1	PROJE İZLEME	116
TABLO 12-2	HANELERİN SAYISI VE SORUMLULUKLARININ İZLENMESİ	118

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1-1	PROJE PLANI	7
ŞEKİL 1-2	EN YAKIN YERLEŞİM YERLERİ HARİTASI	9

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
Ç&S	Çevresel ve Sosyal
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇSED	Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi
ÇSYS	Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi
EA	Etki Alanı
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EİH	Enerji İletim Hattı
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ESR	Çevresel ve Sosyal Gereklilik
GIIP	Uluslararası Endüstri İyi Uygulamaları
GIS	Coğrafi Bilgi Sistemi
GKGKP	Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı
ha	Hektar
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İK	İnsan Kaynakları
KPI	Temel Performans Göstergeleri
Müşteri	Enerjisa Üretim A.Ş. (Enerjisa Üretim)
PEK	Projeden Etkilenen Kişi
PKP	Paydaş Katılım Planı
PS	Performans Standardı
RES	Rüzgar Enerji Santrali
ŞM	Şikayet Mekanizması
TİG	Topluluk İrtibat Görevlisi
TYP	Trafik Yönetim Planı
YYEP	Yeniden Yerleşim Eylem Planı

1. GİRİŞ

Environmental Resources Management GmbH (ERM), Enerjisa Enerji Üretim A.Ş. ("Enerjisa Üretim" veya "Müşteri") tarafından FALP Rüzgar Enerji Santrali Projesi ("Proje" veya "FALP RES") için bu Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı (GKGKP) ("GKGKP" veya "Plan") geliştirmek üzere sözleşme imzalamıştır.

GKGKP, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) Çevre ve Sosyal Politikası (2024) ve özellikle Arazi edinimi, arazi kısıtlamaları ve zorunlu yeniden yerleşim ile ilgili Çevre ve Sosyal Gereklilik 5 (ESR5) uyarınca geliştirilmiştir. Proje, hane halklarının fiziksel olarak yerinden edilmesini veya yeniden yerleşimini içermediğinden, tam bir Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) gerekli değildir. Bunun yerine, araziye dayalı geçim kaynaklarının potansiyel kayıpları, erişim kısıtlamaları ve ilgili kırılganlıklar dahil olmak üzere ekonomik yerinden edilme etkilerini özel olarak ele almak üzere bir GKGKP hazırlanmıştır.

Bu GKGKP'nin amacı, özellikle geçim ve gelir getirici faaliyetlerin büyük ölçüde tarım arazileri, meralar ve orman kaynaklarına dayandığı kırsal alanlarda, arazi edinimi ve arazi kullanım kısıtlamalarının insanların geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkilerini belirlemek, değerlendirmek ve hafifletmektir. Plan, arazi kaybı veya kaynaklara erişim kaybının uygun hafifletme önlemleri ve geçim desteği ile ele alınmasını sağlamak için temel çalışmalar, paydaş katılımı ve sahaya özgü değerlendirmelere dayalı olarak hazırlanmıştır.

GKGKP, EBRD'nin gereklilikleri ve iyi uluslararası uygulamalarla uyumlu olarak, etkilenen kişiler için ilkeleri, hafifletme stratejilerini, kurumsal sorumlulukları, uygunluk kriterlerini ve hakları özetlemektedir. Ayrıca, önerilen önlemlerin etkinliğinin zaman içinde izlenmesini ve gerektiğinde ayarlanmasını sağlamak için bir izleme çerçevesi de sunmaktadır.

FALP Rüzgar Enerji Santrali Projesi, Türkiye'nin Muğla ilinde yer almaktadır ve öncelikle Milas ilçesinin Çukur ve Konak yerleşimlerini ile kamulaştırma ve arazi ediniminden etkilenen Saraçlar ve Sarıkaya yerleşimlerini etkilemektedir. Bu yerleşimler, Projenin Etki Alanı (EA) içinde yer almaktadır ve küçük ölçekli tarım, hayvancılık ve orman arazilerinin mevsimsel kullanımı gibi kırsal geçim kaynakları ile karakterize edilmektedir. Planlanan tüm türbin konumları ve geçici kullanım alanları, ilgili kadastro ve çevre planlama belgelerinde belirtildiği üzere devlet orman arazileri üzerinde bulunmaktadır. Kullanılacak arazinin çoğu kamu orman arazisi olmakla birlikte, erişim yolları ve enerji iletim hattı için ek arazi gereksinimleri, özel mülkiyetli parselleri de içerebilir ve ulusal mevzuata uygun olarak arazi edinimi süreçlerine yol açabilir.

Bu giriş bölümünde, Projenin arka planı, konumu ve bu GKGKP'nin amacı ve kapsamı hakkında daha fazla bilgi verilmektedir.

1.1. GKGKP'NİN HEDEFLERİ

Bu GKGKP'nin ana hedefleri şunlardır:

- Projenin arazi edinimi, irtifak hakları veya arazi ve doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları olumsuz etkilenebilecek hane halklarını ve bireyleri belirlemek.

- Tarımsal araziler, otlak alanları, orman kullanımı ve gayri resmi araziye dayalı faaliyetler dahil olmak üzere geçim kaynaklarıyla ilgili etkilerin niteliğini ve boyutunu değerlendirmek.
- Uluslararası standartlara (IFC PS5 ve EBRD ESR5 dahil) ve ulusal yasal gerekliliklere uygun olarak uygun geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik önlemler önermek.
- Etkilenen kişilerin adil bir şekilde tazmin edilmesini ve en azından proje öncesi geçim kaynakları düzeyine geri döndürülmesini sağlamak, bu sırada özellikle savunmasız gruplara özel dikkat göstermek.

1.2. GKGKP'NİN KAPSAMI

Bu GKGKP'nin kapsamı şunları içerir:

- Türbin konumları, erişim yolları, inşaat kampları ve ilgili tesisler (enerji iletim hatları) gibi arazi edinimi veya erişimi gerektiren tüm Proje bileşenleri
- Yasal arazi tapusu olmayan ancak ekonomik yerinden edilme riskiyle karşı karşıya olanlar da dahil olmak üzere, hem resmi hem de gayri resmi arazi kullanıcıları;
- Arazi kullanımı, kaynakların kullanılabilirliği veya erişim kısıtlamalarındaki değişikliklerden kaynaklananlar da dahil olmak üzere, doğrudan ve dolaylı geçim kaynakları üzerindeki etkiler;
- Projenin Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) belgesinde açıklanan, devam eden çevresel ve sosyal etki azaltma çabalarıyla koordinasyon.

1.3. ÖNEMLİ TANIMLAR

Bu bölüm, bu GKGKP'de kullanılan temel terimlerin tanımlarını içerir. Terimler, EBRD tarafından kullanılan terminolojiyle tutarlıdır ve özellikle EBRD ESR5'te özetlendiği şekilde, iyi uluslararası yeniden yerleştirme uygulamalarını yansıtır. Aşağıdaki temel terimler **Error! Reference source not found.**'de sunulmuştur.

TABLO 1-1 TEMEL TANIMLAR

Terim	Tanım
Etki Alanı (EA)	Projenin doğrudan ve dolaylı sosyal, çevresel ve ekonomik etkileri dahil olmak üzere, projenin etkilediği coğrafi alan.
Etkilenen Kişi / Hane / Topluluk	Proje faaliyetleri nedeniyle arazi, mülk veya kaynakları kısmen veya tamamen, geçici veya kalıcı olarak sahip olma, kullanma veya başka şekilde yararlanma hakkını kaybeden herhangi bir kişi, hane halkı veya topluluk.
Tazminat	Proje sonucunda kaybedilen varlıkları veya kaynakları tam yenileme maliyetine göre nakit veya aynı olarak geri kazandırmak için yapılan ödeme.
Son Tarih	Arazi veya varlıklarda (yapılar veya mahsuller gibi) yapılan iyileştirmelerin tazminat için uygun olmadığı tarih. Fırsatçı talepleri önlemek için kullanılır.

Terim	Tanım
Ekonomik Yerinden Edilme	Fiziksel yer değiştirme olmaksızın, projeyle ilgili arazi edinimi veya erişim kısıtlamalarından kaynaklanan gelir veya geçim kaynağı kaybı.
Hak Kazanma	Kesin tarih itibarıyla arazi mülkiyeti veya varlık sahipliğı gibi tanımlanmış kriterlere dayalı olarak tazminat veya geçim kaynağı yardımı alma hakkı.
Hak Çerçevesi / Matrisi	Etkilenen tüm kişilerin kategorilerini ve bunlara karşılık gelen tazminat ve yardım haklarını belirleyen yapılandırılmış bir liste.
Zorunlu Tahliyeler	Yasal güvenceler, danışma, tazminat veya hukuk yollarına erişim olmaksızın bireylerin veya grupların arazi veya konutlarından zorla çıkarılması. EBRD ve IFC standartları kapsamında yasaklanmıştır.
Tam Yenileme Maliyeti	Kayıp varlıkların piyasa değeri artı işlem maliyetleri (ör. ücretler, vergiler, taşıma maliyetleri), etkilenen kişinin finansal bir kayıp yaşamamasını sağlar.
Şikayet Mekanizması	Etkilenen paydaşların endişelerini veya şikayetlerini zamanında ve şeffaf bir şekilde almak, değerlendirmek ve çözmek için resmi bir süreç.
Hane Reisi	Hane halkının refahından sorumlu, hane halkının birimindeki birincil karar verici veya gelir sağlayıcı.
Aynı Tazminat / Yenileme	Kayıp varlıkların benzer mal veya hizmetlerle ikamesi (örneğin, nakit yerine yeni bir ev).
Zorunlu Yeniden Yerleşim	Etkilenen kişilerin bilgilendirilmiş onayı olmadan gerçekleşen yerinden edilme; hem fiziksel hem de ekonomik yerinden edilmeyi içerir.
Arazi Edinimi	Satın alma, kamulaştırma, kiralama veya diğer yollarla Proje için arazi edinme süreci.
Arazi Kamulaştırma	Kamu yararı veya kalkınma amaçları için, genellikle tazminat karşılığında, kamu otoriteleri tarafından arazi veya hakların zorunlu olarak edinilmesi.
Geçim	Bireyler, aileler veya topluluklar tarafından kullanılan gelir getirici faaliyetlerin ve geçim kaynaklarının tamamı.
Geçim Kaynaklarının İyileştirilmesi ve Geri Kazanılması	Ekonomik olarak yerinden edilmiş kişilerin gelirlerini, üretim düzeylerini ve yaşam standartlarını iyileştirmeye veya geri kazanmaya yönelik önlemler.
Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (GKGKP)	Etkilenen kişilerin geçim kaynaklarını ve haklarını şeffaf ve adil bir şekilde geri kazanmaya yönelik önlemleri özetleyen resmi belge.
Müzakere Edilen Anlaşma	Proje ile arazi kullanıcıları veya sahipleri arasında, kamulaştırmaya başvurmadan arazi veya hakları elde etmek için yapılan gönüllü anlaşma.
Fiziksel Yerinden Edilme / Yeniden Yerleşim	Etkilenen kişilerin yeni bir fiziksel konuma taşınmasını gerektiren konut kaybı.
Özel Mülk Sahipleri	Arazi, yapı veya diğer varlıklar üzerinde yasal mülkiyet hakkına sahip olan ve yürürlükteki yasalar uyarınca tazminat alma hakkına sahip olan kişi veya kuruluşlar.
Projeden Etkilenen Hanehalkı (PAH)	Proje faaliyetleri nedeniyle arazi, yapı, kaynaklara erişim veya gelir kaynaklarını kalıcı veya geçici olarak kaybeden hane halkı.

Terim	Tanım
Projeden Etkilenen Kişi (PEK)	Arazi, yapı, mahsul, gelir veya erişim kaybı nedeniyle Proje'den kısmen veya tamamen, kalıcı veya geçici olarak etkilenen kişi.
Yenileme Maliyeti	Kayıp varlıkları, işlem maliyetleri ve proje öncesi duruma geri döndürme maliyetleri dahil olmak üzere, eşit kalite ve fayda sağlayan varlıklarla ikame etmek için gereken tutar.
Yeniden Yerleşim	Fiziksel ve ekonomik yerinden edilme, tazminat, geçim desteği ve yeniden yerleştirme yardımını içeren genel süreç.
Paydaş	Proje ve sonuçlarından etkilenen veya bunlarla ilgilenen bireyler, gruplar veya kurumlar.
İşlem Maliyetleri	Yenileme amaçlı arazi veya varlıkların edinilmesiyle ilgili maliyetler (örneğin, vergiler, kayıt, izinler, yasal ücretler).
Geçiş Dönemi Ödeneği/Yardımları	Ekonomik toparlanma veya yeniden yapılanma döneminde etkilenen kişilere sağlanan geçici mali veya maddi destek.
Savunmasız Gruplar	Cinsiyet, yaş, yoksulluk, engellilik, etnik köken veya diğer marjinal durumları nedeniyle Proje'nin etkilerinden olumsuz olarak daha fazla etkilenme olasılığı yüksek olan kişiler.

1.4. TEMEL İLKELER

Proje GKGKP, geçerli standartlarda (bkz. Bölüm **Error! Reference source not found.**) belirtilen ilkelerle uyumlu olarak geliştirilmiştir ve aşağıdaki temel ilkeleri yansıtmaktadır:

- **Yerinden Edilmenin Önlenmesi ve En Aza İndirilmesi:** Proje tasarımı, mümkün olduğunda fiziksel ve ekonomik yerinden edilmenin önlenmesine öncelik vermektedir. Yerinden edilmenin kaçınılmaz olduğu durumlarda, dikkatli planlama ve paydaşların katılımı yoluyla bunun ölçeğini ve olumsuz etkilerini en aza indirmek için önlemler alınır.
- **Zorla Tahliye Olmaması:** Hiçbir birey veya topluluk zorla tahliyeye veya yerinden edilmeye maruz kalmayacaktır. Tüm arazi edinimi ve ilgili faaliyetler yasalara uygun, şeffaf ve etkilenen kişilerin bilgilendirilmiş onayı ile gerçekleştirilir.
- **Tam Yenileme Maliyetinde Tazminat:** Etkilenen kişiler, kaybedilen varlıkların tam yenileme maliyetinde tazmin edilir ve böylece proje öncesi koşullara kıyasla yaşam standartlarının geri kazanılması veya iyileştirilmesi sağlanır.
- **Geçim Kaynaklarının Geri Kazanılması ve İyileştirilmesi:** Proje, özel olarak tasarlanmış geçim kaynaklarını geri kazanma önlemleri yoluyla, ekonomik olarak yerinden edilmiş tüm kişilerin geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını geri kazanmayı ve mümkünse iyileştirmeyi taahhüt eder.
- **Anlamlı Danışma ve Katılım:** Etkilenen kişiler, süreç boyunca anlamlı, kapsayıcı ve kültürel açıdan uygun bir şekilde sürece dahil edilir.
- **Görüşleri ve geri bildirimleri,** GKGKP faaliyetlerinin planlanması, uygulanması ve izlenmesinde dikkate alınır.
- **Savunmasız Gruplara Özel Dikkat:** Savunmasız bireyleri veya haneleri belirlemek ve onlara yardımcı olmak için özel önlemler alınır, böylece bu kişilerin orantısız bir şekilde etkilenmemesi ve proje faydalarından eşit şekilde yararlanması sağlanır.

- **Şeffaflık ve Şikayetlerin Giderilmesi:** Haklar, prosedürler ve zaman çizelgeleri hakkında net bilgiler tüm paydaşlara açıklanır. Şikayetlerin hızlı, adil ve misilleme olmaksızın ele alınması için bir şikayet mekanizması mevcuttur.
- **İzleme ve Uyarlanabilir Yönetim:** GKGKP'nin uygulanması, taahhütlerin yerine getirildiğinden emin olmak için düzenli olarak izlenir ve değerlendirilir. Ortaya çıkan sorunları ele almak ve etkinliği artırmak için uyarlanabilir yönetim yaklaşımları uygulanır.

1.5. PROJE GEÇMİŞİ

FALP Rüzgar Enerji Santrali Projesi'nin Muğla ilinin Milas ilçesinde geliştirilmesi planlanmaktadır. Proje, her biri 4,2 MWm/4,2 MWe kapasiteli 18 rüzgar türbininin kurulmasını içermekte ve tahmini yıllık 257.720.400 kWh elektrik üretimi hedeflemektedir. Proje sahası, Aydın-Muğla-Denizli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzenleme Planına göre "Orman Alanı" olarak sınıflandırılmıştır.

Tüm türbin konumları ve ilgili geçici arazi kullanım alanları (örneğin, kazı fazlası depolama alanları) devlet orman arazileri üzerinde bulunmaktadır. Erişim yolları ve enerji iletim hattının (EİH) inşası için ek arazi gerekecektir. Özel arazilerin etkilenebileceği durumlarda, kamu yararına projelerle ilgili ulusal düzenlemelere göre 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca arazi istimlak edilecektir.

Türk mevzuatı gereği, Proje için Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) yapılmıştır. ÇED Raporu, sertifikalı bir ulusal danışmanlık şirketi tarafından hazırlanmış ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) 6 Haziran 2024 tarihinde "ÇED Olumlu" kararı vermiştir.

ÇED Çalışma Alanına en yakın koruma alanı, sahadan 5,3 km kuzeybatıda bulunan Kartal Gölü Tabiat Parkıdır. Diğer yakın koruma alanları arasında Yılanlı Çakmak Yaban Hayatı Geliştirme Alanı (7,5 km), Köyceğiz Yaban Hayatı Geliştirme Alanı (15,5 km) ve Marmaris Milli Parkı (17,5 km) bulunmaktadır.

1.6. PROJEYE GENEL BAKIŞ

Proje, her biri 4,2 MWm/4,2 MWe kapasiteli 18 rüzgar türbininin kurulmasını içermektedir. Tesisin toplam kurulu gücü 75,6 MWm/75,6 MWe olacak ve yıllık elektrik üretiminin yaklaşık 257.720.400 kWh olması öngörülmektedir. Enercon E-138 EP3 E2 / IEC S Sınıfı model türbinler kullanılacaktır ve her birinin kule yüksekliği 81 metre, rotor çapı 138 metredir.

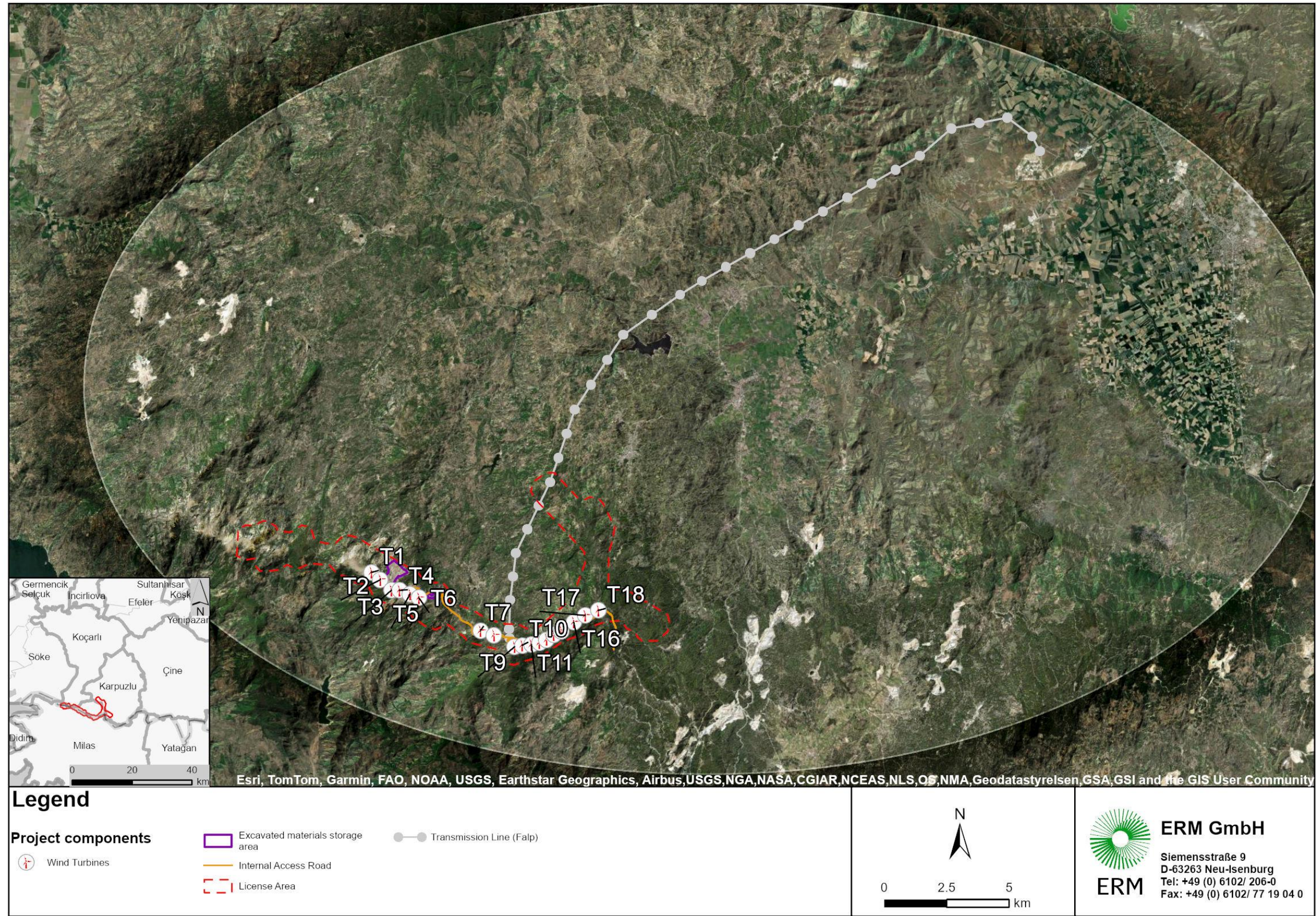
Doğrudan etkilenen yerleşim yerleri arasında Milas İlçesindeki Çukur ve Konak ile kamulaştırma ve arazi ediniminden etkilenen Saraçlar ve Sarıkaya bulunmaktadır. Ayrıca, erişim yolları ve enerji iletim hattı gibi doğrusal altyapı bileşenlerinden birkaç başka köy de etkilenecektir.

Projenin inşaat aşamasının 17 ay sürmesi beklenmektedir. İnşaat sırasında en fazla 250 personel, işletme aşamasında ise 10 personel istihdam edilmesi planlanmaktadır. Ekim 2025 itibarıyla, Proje için toplam 172 personel istihdam edilmektedir.

İnşaat aşamasında konaklama, çevredeki kiralık evlerde sağlanacak ve mobilizasyon alanı ofis ve sosyal hizmetler için kullanılacaktır. Müşteri tarafından sağlanan bilgilere göre, mobilizasyon faaliyetleri Nisan 2025'te başlamıştır. Projenin Haziran 2026'ya kadar tam olarak faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Projenin ekonomik ömrü 49 yıl olarak öngörülmektedir. Tesisin devreye alınması ve tam olarak faaliyete geçmesi, izin ve inşaat takvimlerine bağlı olarak 2026 ortasına kadar hedeflenmektedir. Teknik ömrünün sonuna ulaşıldığında, Proje ulusal mevzuat ve yeni teknolojiler doğrultusunda modernize edilebilir ve uzatılabilir.

Projenin Etki Alanı içindeki yerleşim bölgeleri, sosyo-ekonomik ve idari olarak Milas İlçesi ile bağlantılıdır. Bu nedenle, Milas ve Muğla'nın sosyo-ekonomik profili ve kalkınma dinamikleri, Proje alanının bağlamını büyük ölçüde etkilemektedir.

Projenin yerleşim planı Şekil 1-1'de verilmiştir.

ŞEKİL 1-1 PROJE PLANI

1.6.1. PROJE KONUMU

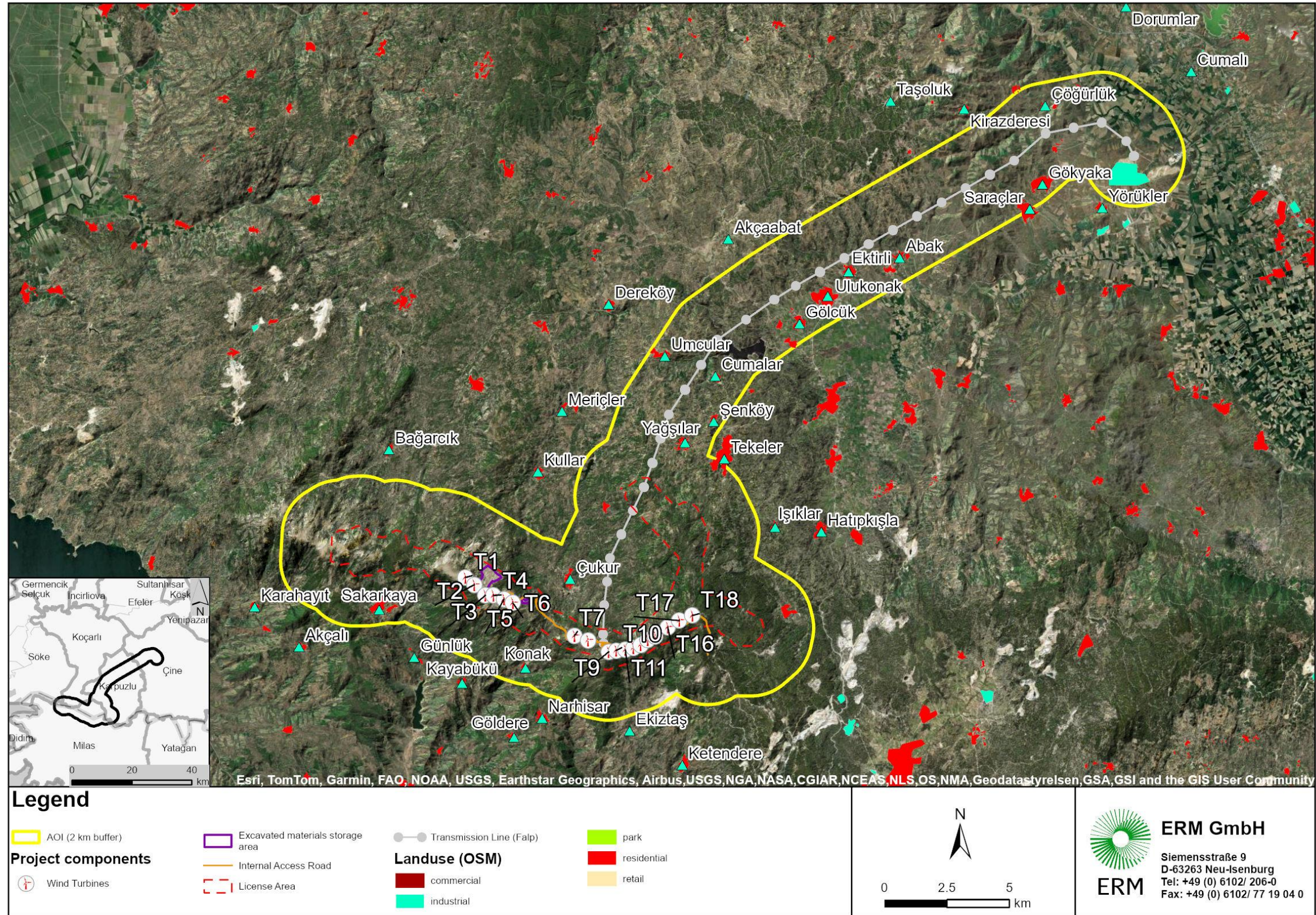
FALP RES, Muğla İli (Milas İlçesi) ve Aydın İli (Karpuzlu İlçesi) idari sınırları içinde geliştirilecek olup, Proje alanının yaklaşık %90'ı Muğla'da yer almaktadır. Aydın-Muğla-Denizli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzenleme Planına göre, Proje alanının büyük bir kısmı "Orman Alanı" olarak belirlenmiştir.

Proje sınırının 3 km'lik tampon bölgesi içindeki en yakın yerleşim yerleri şunlardır:

- Çukur Mahallesi – Proje sınırının yaklaşık 1,2 km güneydoğusunda;
- Konak Mahallesi – yaklaşık 1,3 km güneybatıda;

Bu mahalleler, türbinler, erişim yolları ve enerji iletim hattı için gerekli araziye yakınlıkları ve sosyo-ekonomik bağlantıları nedeniyle Projenin Etki Alanının çekirdek bölümünü oluşturmaktadır.

En yakın yerleşim yerleri Şekil 1-2'de sunulmuştur.

ŞEKİL 1-2 EN YAKIN YERLEŞİM YERLERİ HARİTASI

Planlanan rüzgar türbinlerinin koordinatları aşağıdaki Tablo 1-1'de verilmiştir.

TABLO 1-1 PLANLANAN RÜZGAR TÜRBİNLERİ'NİN KONUMLARI

Rüzgar Türbini No.	Koordinatlar (UTM - 6 derece ED50)
T1	559104, 4150330
T2	559459, 4150039
T3	559901, 4149615
T4	560224, 4149610
T5	560789, 4149458
T6	561103, 4149510
T7	563393, 4147995
T8	564007, 4147818
T9	564833, 4147286
T10	565132, 4147414
T11	565499, 4147438
T12	565818, 4147513
T13	566110, 4147639
T14	566393, 4147837
T15	566693, 4147979
T16	567195, 4148339
T17	567731, 4148482
T18	568165, 4148714

1.6.2. PROJE BİLEŞENLERİ

Türbin konumlarının yanı sıra, birkaç yerleşim yeri de Projenin doğrusal altyapı bileşenlerinden etkilenecektir. Gökyaka, Saraçlar, Ektirli, Ulukonak, Gölcük, Umcular, Cumalar, Abak, Şenköy ve Çukurköy köyleri, enerji iletim hattının (EİH) inşası ve işletilmesinden etkilenmesi muhtemeldir. Özellikle Çukurköy, türbinlerin yakınlığı, EİH koridoru ve kamp alanı dahil olmak üzere birçok proje bileşenine maruz kalacak ve bu nedenle kümülatif etkilerle karşı karşıya kalması beklenmektedir.

Sarıkaya, Kırcağız ve Kargıcak köylerinin, inşaat sırasında kullanılacak ulaşım yollarından potansiyel olarak etkileneceği tespit edilmiştir. Yol iyileştirme çalışmaları Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) tarafından yürütülecektir. KGM'nin çalışması resmi olarak sadece Kırcağız ve Kargıcak'ı kapsamakla birlikte, Sarıkaya'daki paydaşlarla yapılan istişareler, yolun yeniden düzenlenmesi veya genişletilmesi nedeniyle bazı özel mülkiyetli arazilerin de etkilenebileceğini göstermiştir.

Bu nedenle, kapsayıcı katılım, risk azaltma ve uygun durumlarda adil tazminat sağlamak amacıyla, tüm bu yerleşim yerleri Geçim Kaynaklarının Geri Kazanımı Planı ve sosyal etki değerlendirme sürecinde dikkate alınmıştır.

1.7. PROJE ALANI ETKİ ALANI

FALP RES Projesi'nin GKGKP'si için Etki Alanı (EA), sosyal bir bakış açısıyla, arazi edinimi, erişim kısıtlamaları ve geçim kaynaklarıyla ilgili diğer proje kaynaklı etkilerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecek yerleşim yerleri ve arazi kullanıcılarına odaklanarak özel olarak tanımlanmıştır.

ÇSED'da tanımlanan genel Proje EA, biyofiziksel alıcıları kapsayan daha geniş bir kapsamı dikkate alırken, GKGKP EA, araziye dayalı geçim kaynaklarının etkilenebileceği ve restorasyon veya tazminat önlemlerinin gerekli olabileceği belirli coğrafyaları ele almak üzere iyileştirilmiştir.

GKGKP EA şunları içerir:

- Türbinler, erişim yolları, enerji iletim hatları ve inşaat tesisleri (ör. kamplar ve depolama alanları) için arazinin kalıcı veya geçici olarak edinildiği alanlar;
- Proje alanına yakın, orman alanlarına, ortak arazilere veya diğer üretken varlıklara erişim kısıtlamaları yaşayabilecek yerleşim yerleri;
- Proje inşaatı ve işletimi ile ilişkili trafik artışı, işgücü akını, yerel pazarlardaki değişiklikler veya istihdam fırsatları nedeniyle dolaylı olarak etkilenebilecek köyler

Saha çalışması, paydaş katılımı ve ÇSED bulgularına dayanarak, aşağıdaki yerleşim yerleri GKGKP EA'nin bir parçası olarak belirlenmiştir:

- **Çukur:** Türbin sahasından 1,2 km uzaklıkta bulunan bu mahalle, türbinler, geçici kullanım alanları ve inşaat erişim yolları dahil olmak üzere birçok proje bileşenine en yakın mahallelerden biridir. Orman ve tarımla geçimini sağlayanlar, erişim kısıtlamaları veya rahatsızlıklardan etkilenebilir. Bu köyün, birçok proje bileşenine, türbinlere, EİH koridoruna ve inşaat kampı alanlarına maruz kalması nedeniyle kümülatif etkilerle karşı karşıya kalması beklenmektedir.
- **Konak:** 1,3 km uzaklıkta bulunan Konak, yakındaki türbin tesislerinden ve planlanan şalt sahasından etkilenebilir. Yerel yolların bozulması ve araç hareketinin artması, tarım faaliyetlerini etkileyebilir.
- **Narhisar:** Proje sınırından 2,8 km uzaklıkta bulunan Narhisar, erişim yollarına yakındır ve trafik güvenliği sorunları ve gayri resmi otlak alanlarının kaybına maruz kalabilir.

Ayrıca, aşağıdaki yerleşim yerlerinin doğrusal altyapı bileşenlerinden etkilenmesi beklenmektedir ve bu nedenle GKGKP EA'ye dahil edilmiştir:

- **Enerji İletim Hattı (EİH):** Gökyaka, Saraçlar, Ektirli, Ulukonak, Gölcük, Umcular, Cumalar, Abak, Şenköy ve Çukurköy;
- **Ulaşım Yolları:** Sarıkaya, Kırcağız ve Kargıcak. Yol iyileştirmeleri Karayolları Genel Müdürlüğü'nün (KGM) yetkisi altında olsa da, paydaşlarla yapılan istişareler, özellikle Sarıkaya'da, özel mülkiyetli araziler üzerinde olası etkilerle ilgili endişeleri gündeme getirmiştir.

Bu yerleşim yerleri, ekonomik olarak yerinden edilmiş, erişim kısıtlamasına maruz kalmış veya dolaylı olarak etkilenmiş tüm potansiyel olarak etkilenen bireylerin tazminat ve geçim kaynaklarının geri kazanımına yönelik önlemlerin tasarımı dikkate alınmasını sağlamak için GKGKP EA'ye dahil edilmiştir. Sınırlamalardan biri, GKGKP'nin EİH için nihai güzergâh belirlenmeden geliştirilmiş olmasıydı. EİH güzergâhı Ekim 2025 itibarıyla kesinleştiğinden, nihai EİH güzergâhı için geçim kaynakları üzerindeki etkilerine ilişkin ek bir çalışma yapılacak ve bu GKGKP'ye eklenecektir.

Her mahallenin koordinatları ve Proje sınırına olan yakınlığı Tablo 1-2'de özetlenmiştir.

TABLO 1-2 GKGKP EA YERLEŞİMLERİNİN KOORDİNATLARI VE YAKINLIĞI

Mahalle	Bölge	Proje Sınırına Uzaklık	Enlem	En
Çukur	Milas	1,20 km	37°29'35.47"K	27°42'56.31"E
Konak	Milas	1,30 km	37°27'52.91"K	27°41'39.73"E
Narhisar	Milas	2,80 km	37°26'46.69"K	27°42'13.32"E

Kaynak: Yerel ÇED Raporu ve Mart 2025 Saha Çalışması

2. ARAZİ EDİNİMİ VE GEÇİM KAYNAKLARI BAĞLAMI

Bu bölümde, Proje için gerçekleştirilen arazi ediniminin yasal çerçevesi, niteliği ve ölçeği özetlenmekte ve bunun yerel geçim kaynakları üzerindeki etkileri incelenmektedir. Ayrıca, arazi kullanım modelleri, etkilenen varlık türleri ve Projeden Etkilenen Kişilerin (PEK) sosyo-ekonomik özellikleri de açıklanmaktadır. Arazi edinimi ile geçim kaynakları dinamikleri arasındaki kesişim noktasını anlamak, fiziksel veya ekonomik olsun, yerinden edilme sorunlarının EBRD Çevresel ve Sosyal Gerekliklik 5 (ESR5) ile uyumlu olarak, zamanında tazminat ve hedefli geçim kaynakları geri kazanım desteği yoluyla ele alınmasını sağlamak için çok önemlidir.

2.1. ARAZİ TÜRLERİNE VE YASAL EDİNİM ÇERÇEVESİNE GENEL BAKIŞ

FALP RES alanı, esas olarak devlete ait orman arazilerini ve ayrıca doğrusal altyapı için özel mülkiyete ait arazilerin ve parsellerin potansiyel kullanımını içermektedir. Her arazi türü, erişim, edinim ve kullanım hakları ile ilgili farklı yasal ve idari prosedürlere tabidir.

- **Devlet Orman Arazileri:** Belirlenen tüm türbin konumları, şalt sahası ve fazla kazı malzemesi depolama alanları, kadastro sisteminde kayıtlı devlet orman arazileri üzerinde bulunmaktadır. Bu parseller 6831 sayılı Orman Kanunu'nun yetkisi altındadır ve enerji üretimi amacıyla kullanılması için Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen uzun vadeli intifa hakkı (genellikle 49 yıl) gereklidir.
- **Özel Mülkiyet Arazileri:** Özel arazilerin türbin sahalarından doğrudan etkilenmesi beklenmemektedir. Ancak, paydaşlarla yapılan istişarelerde belirlenen üzere, özellikle Sarıkaya köyündeki erişim yollarının bazı bölümleri için özel mülkiyetli parsellerin kamulaştırılması gerekebilir. Bu yolların Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) tarafından iyileştirilmesi planlanmaktadır, ancak ayrıntılı güzergâh çalışmaları halen devam etmektedir. 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca, gönüllü anlaşmaya varılamaması durumunda kamulaştırma yapılacaktır. IFC uyumluluğu (PS5) için,

etkilenen arazideki mahsuller, ağaçlar veya diğer üretken varlıklar da dahil olmak üzere, tam yenileme maliyetine göre tazminat ödenmelidir. Nihai arazi gereksinimleri kesinleştikten sonra ayrıntılı bir Nüfus Sayımı ve Varlık Envanteri yapılacaktır.

- **İletim Hattı ve Yol Koridorları:** Enerji iletim hattı (EİH), Muğla ilindeki Çukurköy ve Aydın ilindeki Gökyaka, Cumalar, Şenköy, Yağışlar, Akçaabat, Gölcük, Aleyhan, Ektirli, Abak ve Saraçlar dahil olmak üzere birçok köyden geçecektir. EİH güzergâhı kesinleşmiş olup 499 parseli (410'u özel mülkiyet) içermektedir. Kullanım haklarından kamulaştırmaya kadar ilgili edinim süreçleri, arazi türüne ve geçerli yasal hükümlere göre başlatılacaktır.

Müşteri, tüm arazi edinim prosedürlerini ulusal hukuk ve IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu hale getirmeyi taahhüt etmekte ve ekonomik olarak yerinden edilen tüm bireylerin veya kullanıcıların adil bir şekilde tazmin edilmesini ve geçim kaynaklarının geri kazanımı önlemleri ile desteklenmesini sağlamaktadır.

Tüm arazi türlerinde, PEK'ler şunları içermektedir:

- Yasal arazi sahipleri (tapu kayıtlı);
- Mevsimlik hayvancılık yapanlar, yakacak odun toplayanlar, arıcılar gibi hazine ve orman arazilerinin gayri resmi kullanıcıları;
- Arazi tarımsal üretim için kullanılan özel arazilerin kiracıları veya kiralayanları.

PEK'ler devlet veya hazine arazilerini gayri resmi olarak kullandıkları durumlarda, erişim veya verimlilik kaybı, Bölüm 6'da açıklanan hedefli geçim kaynaklarının geri kazanımı önlemleri ile ele alınacaktır.

Tablo 2-3, arazi türleri ve geçerli yasal prosedürlere genel bir bakış sunmaktadır:

TABLO 2-3 ARAZİ TÜRLERİ VE GEÇERLİ YASAL PROSEDÜRLERE GENEL BAKIŞ

Arazi Türü	Proje Kullanımı / Etkilenen Bileşenler	Yasal Sahibi	Uygulanabilir Yasa / Yönetmelik	Satın Alma Prosedürü	PEK'ler
Devlet Orman Arazisi	Rüzgar türbini sahaları, şalt sahası ve fazla kazı malzemesi depolama alanları kayıtlı orman parsellerinde bulunmaktadır.	Tarım ve Orman Bakanlığı	6831 Sayılı Orman Kanunu	Bakanlık onayı ile uzun vadeli intifa hakkı izni (49 yıl)	Evet – potansiyel gayri resmi kullanıcılar (ormana bağımlı)
Özel Arazi	Öncelikle erişim yolları için etkilenir, özellikle Sarıkaya köyünde yeniden düzenleme özel parselleri etkileyebilir.	Özel şahıslar / tüzel kişiler	2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu	Kamulaştırma (yenileme maliyetinde tam tazminat)	Evet – yasal sahipler, muhtemelen kiracılar

Arazi Türü	Proje Kullanımı / Etkilenen Bileşenler	Yasal Sahibi	Uygulanabilir Yasa / Yönetmelik	Satın Alma Prosedürü	PEK'ler
Karışık Mülkiyet (EİH)	Enerji iletim hattı güzergâhı –499 parseli (410'u özel mülkiyet)	Karışık (Orman, Hazine, Özel)	Orman Kanunu / Ulusal Gayrimenkul Kanunu / 2942 Sayılı Kanun	Arazi durumuna bağlı olarak: izin, irtifak hakkı veya kamulaştırma	Evet – arazi türü ve kullanımına bağlı olarak

2.1.1. ARAZİ KULLANIMI, MÜLKİYET VE PROJE AYAK İZİ

FALP RES, esas olarak Milas İlçesi (Muğla İli) ve Karpuzlu İlçesi (Aydın İli) idari sınırları içindeki devlet orman arazileri üzerinde yer almaktadır. Aydın-Muğla-Denizli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzenleme Planına göre, Proje alanı "Orman Alanı" olarak belirlenmiştir.

Tüm rüzgar türbini sahaları, geçici kullanım alanları (örneğin, fazla kazı malzemesi depolama alanları) ve şalt sahası, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın yetki alanındaki orman arazileri üzerinde bulunmaktadır. Bu araziler, sahaya özgü başvurular ve onayların ardından 6831 sayılı Orman Kanunu uyarınca uzun vadeli kullanım izinlerinin (49 yıl) verilmesini gerektirmektedir.

Türbin kurulumlarının yanı sıra, Proje aşağıdakiler dahil olmak üzere doğrusal altyapı için ek arazi gerektirmektedir:

- Özellikle Sarıkaya, Kırcağız ve Kargıcak'ta, özel mülkiyetli parselleri etkileyebilecek erişim yolları
- Muğla ilindeki Çukurköy ve Aydın ilindeki Gökyaka, Cumalar, Şenköy, Yağışlar, Akçaabat, Gölcük, Aleyhan, Ektirli, Abak ve Saraçlar gibi birçok yerleşim yerinden geçen Enerji İletim Hattı (EİH) koridorları.
- İnşaat kampları ve depolama alanları.

Bu bileşenler, devlet orman arazileri, hazine arazileri ve potansiyel olarak özel mülkiyet arazileri dahil olmak üzere çeşitli arazi türleriyle kesişmektedir. Nihai mülkiyet durumu ve kullanımına bağlı olarak, geçerli edinim mekanizmaları şunlardır:

- İntifa hakkı izinleri (ormanlar için),
- İrtifak hakları (hazine için),
- Kamulaştırma (özel mülkiyet için).

Projeden etkilenen yerleşim yerleri ve araziyle ilgili etkilerin niteliği Tablo 2-0'de sunulmaktadır. Tablo 2-3, Projenin arazi ihtiyacını ve arazi edinim durumunu göstermektedir.

TABLO 2-0 ARAZİ EDİNİMİ NEDENİYLE PROJENİN ETKİLERİ

Projeden Etkilenen Yerleşim Yerleri	Etki Türü
Sarıkaya, Kargıcak	Erişim yolu yeniden düzenlemesi – özel arazi etkisi
Gökyaka, Şenköy, Yağışlar, Cumalar, Gölcük, Çukur,	EİH geçişi – orman/izinsiz giriş riski olan alanlar

Projeden Etkilenen Yerleşim Yerleri	Etki Türü
Akçaabat, Aleyhan, Ektirli, Abak, Saraçlar	

Kaynak: Yerel ÇED, Proje Haritaları ve Mart 2025 Saha Gözlemleri

TABLO 2-4 PROJENİN ARAZİ İHTİYACI VE ARAZİ EDİNİM DURUMU

Proje Bileşeni	Etkilenen toplam parsel sayısı	Toplam etkilenen alan (ha)	Özel parsel sayısı	Kamuya ait (orman/mülkiyet)	Etki türü	Arazi edinimi durumu
Toplam türbin platformu	7	32,31	-	7 (Orman)	Kalıcı Arazi edinimi	Enerji üretimi amaçlı kullanım hakları, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca uzun vadeli (49 yıllık) izinle verilmektedir.
Erişim Yolu için Toplam Alan	6		2	1 (Hazine, 3 (Orman)	Özel parseller için kalıcı arazi edinimi	
Şalt sahası alanı	1	67,1	-	1 (Orman)	Kalıcı	Enerji üretimi amaçlı kullanım hakları, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca uzun vadeli (49 yıllık) izin ile verilmektedir. Orman Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca gerekli olan nihai orman izni alınmıştır.
Mobilizasyon Alanı	1	Mevcut değil	-	1 (Hazine)	Geçici	Yükleniciler tarafından 1 yıllık kira sözleşmeleri imzalandı.

Proje Bileşeni	Etkilenen toplam parsel sayısı	Toplam etkilenen alan (ha)	Özel parsel sayısı	Kamuya ait (orman/mülkiyet)	Etki türü	Arazi edinimi durumu
Toplam Fazla Kazı Malzemesi Depolama Alanı (gerekirse)	-	-	-	-	Geçici	Kazı ve dolgu dengelidir.
Proje için ara toplam	13	99,43	2	11*	-	-
EİH (Direkler)	499	34,95	410	89	Direkler için kalıcı	TEİAŞ'ın yetki alanı dahilinde
EİH (Kablo)		38,44			İrtifak hakları (arazi kullanım kısıtlamaları ile)	

**Bazı türbinler, yollar ve şalt sahası aynı parsel üzerinde yer aldığından, yani birbirleriyle çakıştığından, rakamlar doğrudan toplanmamıştır.

Türbinlerin konumu ve arazi mülkiyet durumunun özeti aşağıdaki Tablo 2-'de sunulmuştur.

TABLO 2-4 TÜRBİN KONUMU VE ARAZİ MÜLKİYETİ

Türbin	İl	İlçe	Mahalle	Blok	Parsel	Mülkiyet Durumu
T1	Muğla	Milas	Sakarkaya	308	1	Orman
T2	Aydın	Koçarlı	Kullar	101	1	Orman
T3	Muğla	Milas	Sakarkaya	308	1	Orman
T4	Muğla	Milas	Sakarkaya	308	1	Orman
T5	Muğla	Milas	Sakarkaya	308	1	Orman
T6	Muğla	Milas	Çukur	204	1	Orman
T7	Muğla	Milas	Konak	154	1	Orman
T8	Muğla	Milas	Konak	154	1	Orman
T9	Muğla	Milas	Konak	154	1	Orman
T10	Muğla	Milas	Çukur	204	1	Orman
T11	Muğla	Milas	Çukur	204	1	Orman
T12	Muğla	Milas	İkiztaş	259	2	Orman
T13	Muğla	Milas	Çukur	204	1	Orman
T14	Muğla	Milas	Çukur	204	1	Orman

Türbin	İl	İlçe	Mahalle	Blok	Parsel	Mülkiyet Durumu
T15	Muğla	Milas	İkiztaş	259	2	Orman
T16	Muğla	Milas	İkiztaş	259	2	Orman
T17	Muğla	Milas	Çukur	204	1	Orman
T18	Aydın	Karpuzlu	Hatıpkışla	126	1	Orman

Kaynak: Yerel ÇED (Mayıs 2024)

2.2. İLGİLİ TESİSLER VE ALTYAPI İÇİN ARAZİ GEREKSİNİMLERİ

FALP Projesi'nin rüzgar türbini sahaları esas olarak kayıtlı devlet orman arazileri üzerinde yer almakla birlikte, erişim yolları, enerji iletim hattı (EİH) ve geçici inşaat altyapısı gibi ilgili tesislerin geliştirilmesi için ek arazi gereklidir. Bu ek bileşenler, hazineye ait araziler, özel mülkiyet parseller ve kayıtlı olmayan arazilerle kesismektedir. Bu nedenle, ilgili mevzuata uygun olarak uzun vadeli izinler, irtifak hakları ve kamulaştırma prosedürleri bir arada uygulanmaktadır.

Proje, geçici kullanım için arazi gerektirecektir. Bu alanların mülkiyet durumu Tablo 2-5'de gösterilmektedir.

TABLO 2-5 GEÇİCİ ARAZİLERİN MÜLKİYET DURUMU

Alan	İl	İlçe	Yerleşim	Arazi	Parsel	Arazi türü
Fazla kazı malzemesi depolama alanı - 1	Aydın	Koçarlı	Kullar	101	1	Orman
Fazla kazı malzemesi depolama alanı - 2	Aydın	Milas	Sakarkaya	308	1	Orman
Fazla kazı malzemesi depolama alanı - 3	Muğla	Milas	Çukur	204	1	Orman
Şalt Sahası	Muğla	Milas	Konak	154	1	Orman

Kaynak: Yerel ÇED

2.2.1. ENERJİ İLETİM HATTI

Türkiye'de Enerji İletim Hatlarının (EİH) inşaatı ve işletilmesi, Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) yetkisi altındadır. TEİAŞ, proje onayı, arazi edinimi ve irtifak hakkı tesis edilmesi, inşaat yönetimi ve EİH'lerin uzun vadeli işletilmesinden nihai olarak sorumlu kurumdur. Proje Şirketi, TEİAŞ adına tasarımı hazırlamış ve hazırlık çalışmalarını yürütmüştür; ancak süreç boyunca mülkiyet, hesap verebilirlik ve düzenleyici yetki TEİAŞ'a aittir. EİH'lerin inşaatı ve işletilmesi TEİAŞ'ın sorumluluğunda olmakla birlikte, RES inşaat programına paralel olarak EİH'lerin tamamlanmasını hızlandırmak amacıyla Enerjisa Üretim, inşaatı TEİAŞ adına yürütmekte ve ardından TEİAŞ'a devretmektedir.

FALP Projesi için EİH güzergâhı onaylanmış ve kesinleştirilmiştir. Son tasarıma göre, güzergâh Gökyaka, Saraçlar, Ektirli, Ulukonak, Gölcük, Umcular, Cumalar, Abak, Şenköy ve Çukur dahil olmak üzere birkaç yerleşim yerinden geçmektedir. EİH koridoru boyunca yer alan arazi türleri arasında devlet orman arazisi, hazine arazisi ve potansiyel olarak özel parseller bulunmaktadır. Kadastro netleştirme çalışmaları devam etmektedir ve nihai güzergâh, arazi parsellerinin kesin listesini ve yasal statülerini belirleyecektir. Yaklaşık 499 parsel (410'u özel mülkiyet) EİH'nin geliştirilmesinden etkilenecektir.

Hazine arazileri için, mülkiyet devri yapılmaksızın iletim altyapısı için arazinin yasal kullanımına izin vermek üzere irtifak hakkı uygulanacaktır. Özel mülkiyet parsellerinde ise, 2942 sayılı Kanun uyarınca irtifak hakkı kamulaştırması yapılacaktır. Bu haklar, mülkiyetin değişmeden kalması koşuluyla, Projenin araziye yer üstü veya yer altı altyapısı için kullanılmasına izin vermektedir. Arazi sahiplerine, IFC Performans Standardı 5 (PS5) uyarınca tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat ödenmektedir.

EİH'nin kesiştiği ormanlık alanların çoğu, özellikle mevsimlik otlatma, yakacak odun toplama ve odun dışı orman ürünleri, özellikle Akdeniz çam fıstığı toplama açısından yerel topluluklar için ekonomik açıdan önemlidir.

2.2.1.1. KAMULAŞTIRMA ÇABALARI

EBRD Çevresel ve Sosyal 5 (ESR5) uyarınca, ulusal hükümet tarafından kamulaştırılan parseller için tazminat, adaleti ve geçim kaynaklarının geri kazanımını garanti eden ilkelere uygun olmalıdır. Süreç, yerinden edilmeyi önlemeyi veya en aza indirmeyi amaçlamalıdır ve kaçınılmaz olduğu durumlarda, etkilenen kişiler, amortisman kesintisi yapılmaksızın, işlem ücretleri dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde tazminat almalıdır. Tazminat, yerinden edilme gerçekleşmeden önce ödenmelidir ve proje sponsoru, hükümetin yürüttüğü kamulaştırmanın PR5 standartlarına uygun olmasını sağlamakla sorumludur. Bu, tazminatın yeterli ve zamanında olduğunu ve savunmasız grupların korunduğunu doğrulamayı da içerir. Ayrıca, şeffaf ve bilgilendirilmiş onama temelinde olması koşuluyla, müzakere yoluyla uzlaşma tercih edilir.

EBRD ESR5 kapsamında, gayri resmi arazi kullanıcıları, kamulaştırma nedeniyle (fiziksel veya ekonomik olarak) yerinden edilirlerse yine de tazminat ve destek alma hakkına sahiptir. PR5, yasal statüleri ne olursa olsun, tüm etkilenen kişilerin adil muamele görmesi ve kaybedilen varlıklar ve geçim kaynakları için tam yenileme maliyetiyle tazmin edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, yaşam standartlarının ve gelir kaynaklarının geri kazanılması veya iyileştirilmesi için destek sağlamayı da içerir. Enerjisa Üretim, kamulaştırma ulusal hükümet tarafından gerçekleştirilse bile, gayri resmi kullanıcıların erken tespit edilmesini, anlamlı bir şekilde danışılmasını ve uygun yeniden yerleştirme yardımı ve geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik önlemlerin alınmasını sağlamalıdır.

Türkiye'de, EİH'lerin inşaatı ve işletilmesi Türk Elektrik İletim Anonim Şirketi'nin (TEİAŞ) yetkisi altındadır. TEİAŞ, proje onayı, arazi edinimi ve irtifak hakkı tesis edilmesi, inşaat yönetimi ve EİH'lerin uzun vadeli işletilmesinden nihai olarak sorumlu kurumdur. Proje Şirketi, TEİAŞ adına tasarımı hazırlamış ve hazırlık çalışmalarını üstlenmiştir; ancak, süreç boyunca mülkiyet, hesap verebilirlik ve düzenleyici yetki TEİAŞ'a aittir. EİH'ler TEİAŞ'a ait

olduğundan, kamulaştırma sürecinin tamamı TEİAŞ tarafından yürütülmektedir. Ancak, Enerjisa Üretim'in sahada direk kurulumlarına daha erken başlamak için süreci hızlandırması gereken durumlarda, Enerjisa Üretim kamulaştırma öncesinde direklerin kurulacağı parsellerin sahipleriyle müzakereler yapabilir. Bu gibi durumlarda, direk başına önceden belirlenmiş bir tutar üzerinden arazi sahiplerine yapılan ödemeler karşılığında onay formları imzalanabilir. EİH güzergâhı Ekim 2025 itibarıyla kesinleşmiştir.

Projenin arazi edinim süreci kapsamında Enerjisa Üretim, kamulaştırma işlemlerinin başlatılmasından önce etkilenen parsel sahipleriyle müzakere ve bilgilendirme toplantıları düzenlemektedir. EPDK'nın standart prosedürüne uygun olarak, kamulaştırma süreci Madde 27, Madde 8 ve Madde 10 sırasına göre yürütülmektedir. Süreç şu şekilde ilerlemektedir: (i) Enerjisa Üretim tarafından parsel sahipleriyle arazi kiralama düzenlemeleri konusunda yapılan ilk toplantılar ve (ii) resmi kamulaştırma sürecinin bir parçası olarak EPDK tarafından yapılan müzakere toplantısı. Enerjisa Üretim ile parsel sahipleri arasında bir anlaşmaya varılması halinde kamulaştırma gerekmemektedir.

2.3. ERİŞİM YOLLARI

FALP Rüzgar Enerji Santrali Projesi'nin türbin konumlarına ve ilgili altyapısına erişim yolları, aşağıdakiler dahil olmak üzere toplam 6 arazi parseliyle kesişecektir:

- 1 adet hazineye ait parsel, irtifak hakkı ile kullanılacaktır,
- 3 adet orman arazisi ve
- 2 adet özel mülkiyetli parsel; parsellerden biri rıza senedine, diğeri ise kamulaştırmaya tabidir.

Bu etkiler, ağır ekipmanların erişimini sağlamak için yol genişletme veya yeniden düzenleme gereken Sarıkaya, Kırcağız ve Kargıcak köylerinde yoğunlaşmaktadır.

Özel mülkiyet araziler için tazminat, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ve IFC Performans Standardı 5 (PS5) ve EBRD ESR5 uyarınca tam yenileme maliyetine göre belirlenecektir.

Proje sahasına erişim, RES alanının güneybatısında bulunan Kargıcak ve Kırcağız civarındaki il yol ağına bağlanan mevcut kırsal yollar üzerinden sağlanacaktır. İnşaat aşamasında, mevcut yollar iyileştirilecek, ve gerektiğinde, ekipman nakliyesi için geçici baypaslar da dahil olmak üzere güzergâh sapmaları uygulanabilir.

Özetle, FALP Projesi'nin arazi ayak izi, Muğla ve Aydın illerindeki birçok yerleşim yerinde çeşitli arazi mülkiyet türlerini ve kullanım modellerini kapsamaktadır. Türbinlerin çoğu ve geçici kullanım alanları, intifa hakkı izni gerektiren orman arazileri üzerinde bulunurken, doğrusal altyapı, özellikle erişim yolları ve enerji iletim hattı (EİH), hem hazine arazileri hem de özel mülkiyetli parsellerle kesişmektedir. Bu bileşenler, irtifak hakkı ve kamulaştırma dahil olmak üzere farklı edinim mekanizmalarını tetiklemektedir. Bu nedenle, Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler) arazi kaybı, erişim kısıtlamaları ve mevsimlik otlatma, yakacak odun toplama veya tarımsal üretim gibi ekonomik açıdan önemli arazi kullanımlarının kesintiye uğraması gibi bir dizi sorunla karşı karşıya kalabilirler. Eylül 2025'teki saha ziyareti sırasında, PEK görüşmelerine dayanarak, bazı kullanıcılar Akdeniz çamına olası etkisi nedeniyle EİH güzergâhından etkilenebilir. Bu nedenle, kayıp/hasar veya gelir kaybı ile ilgili tazminat, Akdeniz çamına olan etkileri dikkate alacaktır. Ekim 2025

itibarıyla, Proje için EİH güzergâhı kesinleşmiştir ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak ek varlık ve envanter araştırmaları ile arazi edinimi gerçekleştirilecektir. Bulgular, ilgili olduğu ölçüde bu GKGKP'ye ek olarak eklenecek ve entegre edilecektir. Böylece, gayri resmi arazi kullanıcıları da dahil olmak üzere, arazi ediniminden etkilenen tüm PEK'leri belirlemek için EİH güzergâhında yeni bir saha araştırması yapılacaktır. Araştırmanın sonuçları, saha çalışması tamamlandıktan ve EBRD ESR5 gerekliliklerine uygun olarak doğrulandıktan sonra bir GKGKP Eki'nde yansıtılacaktır. Etkiler, IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, ekonomik yerinden edilme ve geçim kaynaklarının geri kazanımı çerçeveleri altında sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak analiz edilecektir.

3. GKGKP'NİN YASAL VE DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVESİ

FALP Rüzgar Enerji Projesi için GKGKP, arazi edinimi, tazminat ve Projeden Etkilenen Kişilerin (PEK) haklarını düzenleyen ilgili Türk yasal çerçevesi ile IFC PS 5, EBRD ESR5 gibi uluslararası standartlar tarafından yönlendirilmektedir. Projeye uygulanabilir temel ulusal yasal araçlar aşağıda özetlenmiştir.

3.1. ULUSAL MEVZUAT

Arazi edinimini düzenleyen yasal ve düzenleyici çerçeveyi anlamak, projenin arazi gereksinimlerini ve etkilenen kişiler üzerindeki ilgili etkileri doğru bir şekilde yorumlamak için çok önemlidir. Bu bölümde, Türkiye'de arazi edinimi, tazminat ve mülkiyet düzenlemelerine uygulanabilir temel ulusal yasalar ve prosedürler özetlenmiştir. Aşağıdaki alt bölümlerde, bu GKGKP'ye uygulanabilir ilgili ulusal yasalar açıklanmaktadır.

3.1.1. KAMULAŞTIRMA KANUNU (2942 SAYILI KANUN)

Kamulaştırma Kanunu, kamu yararına olan projeler için özel şahıslara veya tüzel kişilere ait taşınmaz malların edinilmesine ilişkin usulleri düzenler. Tazminatın hesaplanması, irtifak hakkı tesis edilmesi ve arazi mülkiyetinin devri için yasal gereklilikleri belirler.

Bu kanun, FALP RES kapsamında arazi edinimini düzenleyen başlıca yasal araçtır ve rüzgar türbinleri, iletim hatları ve erişim yolları gibi altyapı için kalıcı edinim ve geçici veya sınırlı kullanım haklarını da kapsar.

Bu yasa, özel mülkiyete ait arazilere uygulanırken, hazine, orman veya mera arazilerinin edinimi veya kullanımı, sonraki alt bölümlerde özetlenen ayrı bir mevzuatla düzenlenmektedir.

Projeye İlgili Temel Hükümler:

- **Madde 3 – Kamulaştırma Temeli:** Kamu idareleri, altyapı projelerini (örneğin enerji tesisleri) uygulamak için taşınmaz malları, kaynakları ve ilgili hakları tam ve nakit olarak ödenen tazminat karşılığında kamulaştırabilir.
- **Madde 4 – İrtifak Hakları:** Arazi mülkiyeti değiştirilmediğinde, iletim hatları veya iç erişim yolları gibi altyapı için sınırlı kullanım hakları (irtifak hakları) verilebilir. Mülkiyet hakları önemli ölçüde zarar görmemişse, kamulaştırma gerekli olmayabilir.
- **Madde 5 – Kamu Yararı Kararı:** Arazi edinimi işlemine başlamadan önce yetkili kurum tarafından resmi bir kamu yararı kararı çıkarılmalıdır.
- **Madde 7–8 – İdari Prosedürler:** Kamulaştırma yetkilileri, ayrıntılı kadastro haritaları hazırlamalı, mülkiyet araştırmaları yapmalı ve belirlenen komisyonlar aracılığıyla değerlendirme ve müzakere süreçlerini başlatmalıdır. Arazi sahibi ile anlaşmaya varılırsa, bir protokol imzalanır ve ödeme 45 gün içinde yapılır.
- **Madde 10 – Yargı Süreci:** Anlaşma sağlanamazsa, tazminat miktarı hukuk mahkemesi tarafından belirlenir ve arazi idarenin adına tescil edilir. Süreç, uzman değerlemesi, duruşmalar ve yerel medyada yayınlanmayı içerir. Süreç uzman değerlemesi, duruşmalar ve yerel medyada yayınlanmayı içerir. Bu nedenle, 10. madde sadece tazminatla ilgili anlaşmazlıklar için değil, aynı zamanda arazi

bölünmesi ve kalan parsellerle ilgili itirazların çözülmesi için de yasal bir yol sunmaktadır. Bu, adil ve şeffaf arazi edinimi sonuçları sağlamak için IFC PS5 ve EBRD ESR5 gereklilikleri bağlamında özellikle önemlidir.

- **Madde 11 – Değerleme İlkeleri:** Tazminat, projeden kaynaklanan arazi değerindeki artışları hariç tutar ve irtifak hakkı nedeniyle değerindeki düşüşleri dikkate alır.
- **Madde 12 – Kısmi Kamulaştırma:** Kalan arazi kullanılamaz hale gelirse (örneğin, çok küçük veya erişilemez), mal sahibi 30 gün içinde tam satın alma için başvurabilir.
- **Madde 14 – İtiraz Hakkı:** Etkilenen sahipler, bildirimden itibaren 30 gün içinde idari mahkemelerde kamulaştırma kararına itiraz edebilir.
- **Madde 18–19 – Mülkiyet Anlaşmazlıkları ve Kayıtlı Olmayan Araziler:** Anlaşmazlık veya kayıtlı olmayan araziler söz konusu olduğunda, mahkemeler delillere dayanarak tazminat ve hak sahiplerini belirler. Gayri resmi kullanıcılar genellikle ulusal yasalar kapsamında hak sahibi değildir, ancak gerektiğinde bu GKGKP kapsamında destek sağlanacaktır.
- **Madde 25 – Mülkiyetin Devri:** Mahkeme kararı kesinleştğinde, mülkiyet idareye geçer ve malik artık araziye kullanamaz veya değiştiremez. Bu noktadan sonra yapılan herhangi bir faaliyet tazmin edilmez.
- **Madde 27 – Acil Kamulaştırma:** Özel durumlarda (örneğin, acil kamu ihtiyacı), tazminat önceden yatırılması koşuluyla, tam yasal işlemler tamamlanmadan arazi satın alınabilir.
- **Madde 30 – Kamu Kurumları Arasında Devir:** Kamu kurumlarının sahip olduğu taşınmaz mallar, tipik kamulaştırma işlemleri olmaksızın, resmi bir değerlendirme ve başvuru sürecinin ardından başka bir kuruma devredilebilir.

3.1.2. EK UYGULANABİLİR MEVZUAT

Yukarıdakilere ek olarak, aşağıdaki yasalar da uygulanır:

- **Kadastro Kanunu (No. 3402):** Parsel sınırlarını ve yasal mülkiyet durumunu tanımlar.
- **Tapu Kanunu (Resmi Gazete No. 28738):** Tapu kaydı, değişiklikler ve mülkiyet haklarını düzenler.
- **Bildirim Kanunu (No. 7201):** Adresi bilinmeyenler de dahil olmak üzere, arazi sahiplerine yasal bildirimde bulunma prosedürlerini belirler.
- **Orman Kanunu (No. 6831):** Yenilenebilir enerji projelerinde orman arazilerinin kullanımı için izin ve çevresel tazminat gerektirir.
- **Mera Kanunu (No. 4342):** Mera arazilerinin dönüştürülmesini düzenler. Kullanım hakları tam olarak tanınmamakla birlikte, genellikle kamu kurumlarına tazminat ödenir.
- **Tarım Reformu Kanunu (3083 sayılı):** Tarımın artık mümkün olmadığı alanlarda arazi toplulaştırmasını düzenler.

- **Elektrik Piyasası Kanunu (6446 sayılı):** TEİAŞ'ın iletim tesislerinin inşası ve kamulaştırma işlemlerinin uygulanması konusundaki yetki ve sorumluluklarını tanımlar.
- **Medeni Kanun (No. 4721):** Mülkiyet hakları, irtifak hakları ve taşınmaz mallara ilişkin yasal ilkelere ilişkin temel kuralları belirler.
- **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname:** TEİAŞ dahil olmak üzere kamu iktisadi teşebbüslerinin kuruluşu, görevleri ve yetkileri için genel çerçeveyi belirler.
- **TEİAŞ Ana Sözleşmesi (29 Haziran 2001):** TEİAŞ'ın faaliyet kapsamını, organizasyon yapısını ve arazi edinimi ile ilgili özel hükümleri tanımlar.
- **Arazi Geliştirme ve Planlama Kanunu, Kadastro Kanunu, Orman Kanunu, Mera Kanunu, Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu vb.:** Arazi kullanımı, kadastro sınırları, orman ve mera alanları ile sanayi bölgelerini düzenler ve TEİAŞ'ın güzergâh planlama ve kamulaştırma süreçlerine rehberlik eder.
- **Çevre Kanunu ve Tarım Reformu Kanunu (No. 3083) ve diğer ilgili mevzuat:** İletim projeleri için arazi edinimi kararlarını etkileyen çevre koruma yükümlülüklerini ve tarım arazileri ile ilgili düzenlemeleri belirler.

3.1.3. ULUSAL YASA UYARINCA ARAZİ EDİNME SÜRECİ

Proje için arazi edinimi, 4650 sayılı Kanun ile değiştirilen 2942 sayılı Türk Kamulaştırma Kanunu'na göre gerçekleştirilir. Kanun, rüzgar enerjisi santralleri gibi yenilenebilir enerji projeleri de dahil olmak üzere kamu yararına olduğu düşünülen yatırımlar için özel arazilerin edinilmesine ilişkin prosedürleri belirler. Ulusal süreç aşağıdaki temel adımlardan oluşur:

1. Kamu Yararı Kararı

İlgili kamu kurumu (genellikle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı veya İl İdaresi) Projenin kamu yararına olduğunu teyit eden ve kamulaştırma işlemlerinin başlatılmasına izin veren bir Kamu Yararı Kararı (PID) yayınlar.

2. Etkilenen Arazinin Belirlenmesi ve Mülkiyet Doğrulaması

PID'nin ardından, idare proje alanı içindeki tüm etkilenen parselleri (türbin konumları, erişim yolları, bağlantı hatları ve yardımcı tesisler) belirler. Arazi tapu bilgileri, mülkiyet, mülk sınırları ve yasal yükümlülükleri doğrulamak için Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden alınır.

3. Varlıkların ve Arazinin Değerlemesi

Kamulaştırma Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca tazminatın belirlenmesi için bir Değerleme Komisyonu kurulur. Değerleme aşağıdakilere dayalı olarak yapılır:

- Benzer mülklerin mevcut piyasa değeri,
- Arazi türü, konumu ve kullanımı,
- Verimlilik (tarım arazileri için),

- Arazideki ağaçlar, mahsuller, yapılar ve diğer taşınmaz varlıklar. Gerekli hallerde bağımsız değerlendirme uzmanları görevlendirilebilir.

Ulusal mevzuata göre, arazi değerlemesi teknik olarak üç yöntem kullanılarak yapılabilir:

- Piyasa Değeri
- Dönüşüm Fiyatı
- Tamamlayıcı Değer

Arsa Değerlemesi

Kamulaştırma amaçlı arsa değerlendirme durumunda, kanun değerlemenin piyasa değeri kriterlerine dayandırılmasını şart koşturmaktadır (2942 sayılı Kanun'un 11. maddesi).

Uygulamada, bir arsanın piyasa değeri, gerçek satış fiyatları bilinen benzer arsalarla doğrudan karşılaştırma yoluyla belirlenir. Bunun için aşağıdakiler gereklidir:

- teknik özellikler, büyüklük, konum, arazi kullanımı ve piyasa koşulları açısından benzer olan karşılaştırılabilir parsellerin belirlenmesi,
- bunların gerçek işlem fiyatlarının belirlenmesi,
- m² başına ortalama birim fiyatın hesaplanması.

Topografya, erişim, altyapı mevcudiyeti veya parsel şekli temelinde düzeltmeler yapılabilir.

Araziler ve Parseller Üzerindeki Yapıların Değerlemesi

Kamulaştırılacak alanlarda yapı varsa; öncelikle bu yapıların yüzey alanı, kategorisi ve yaşı belirlenir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından her yıl açıklanan yapıların birim fiyatları ve birim fiyatı olmayan özel imalat yapıları için birim fiyat analizleri esas alınır ve kamulaştırma anındaki inşaat maliyetleri düşülür. 02.12.1982 tarihli ve 2318 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Emlak Vergisine Esas Alınacak Değerlerin Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik'in değiştirilen 23. maddesinde belirtilen inşaat kategorisi ve yaşına göre belirlenen amortisman payları bu inşaat değerinden düşülür ve maliyet kriterine göre yapının kamulaştırma değeri bulunur. Ayrıca, yapının bazı unsurlarının eksikliği veya fazlalığı, aynı sınıftaki yapılar için birim metrekare değerlerini azaltır veya artırır. Aynı özelliklere sahip yapılarda bile, kullanılan malzemenin kalitesindeki değişiklik inşaat değerini değiştirir. Bu durumda yapılması gereken, envanteri hazırlanan yapıda eksik veya fazla olan unsurların maliyetlerini hesaplamak ve bunları inşaat değerinden düşmek/eklemektir.

Arazi edinim planı kapsamında, yapıların (varsa) tam yenileme maliyetini karşılamak üzere tazminat ödenecektir.

Enkaz Değeri

Mal sahibi enkazı elinde tutarsa, enkazın değerlendirilen değeri toplam değerden düşülmelidir. Ayrıca, yıkım ve nakliye ile ilgili maliyetler hesaplanmalı ve mal sahibine tazmin edilmelidir.

Geçici İrtifak Hakkı Ücreti

İrtifak hakkı 2-10 yıl süreli olarak belirlenmişse (n) yıl olarak belirtilir ve geçici olarak kabul edilir, (n) yıl boyunca irtifak hakkı alanındaki net gelirdeki azalma, irtifak hakkı verildiği ana kadar hesaplanır.

Geçici irtifak hakkı için, değer kaybı, tüm mülk için kalıcı bir irtifak hakkı varmış gibi değerlendirilmez; bunun yerine, meydana gelen kayıp, irtifak süresi boyunca mülkün o belirli kısmından elde edilemeyen gelir veya kira temelinde değerlendirilir.

Yargıtay kararlarına göre, iki yıllık irtifak hakkının değeri, irtifak hakkının verildiği alandan iki yıl boyunca elde edilen gelire karşılık gelir. Karar, alanın kiralanması durumunda ilgili tutarın kira bedeli olduğunu, tarım yapıldığı durumda ise beklenen mahsul veriminin kaybını yansıttığını belirtir.

Kalıcı İrtifak Ücreti

İrtifak hakkı süresi uzatılırsa, bu süre 49 ila 99 yıl arasında süren belirsiz bir irtifak hakkı olarak sınıflandırılır. İrtifak hakkı ücreti, irtifak hakkı kurulmadan önceki ve sonraki arazi değerleri arasındaki fark olarak belirlenir ve esasen arazi değerindeki düşüşü yansıtır.

Net gelir kaybı, aşağıdakiler dikkate alınarak hesaplanabilir:

(i) net gelirdeki azalma (üretkenlikteki azalma veya giderlerdeki artış) nedeniyle meydana gelecek gelir kaybı

(ii) kapitalizasyon faiz oranındaki değişiklik

Net gelirdeki azalma nedeniyle oluşan gelir kaybı:

İrtifak hakkı, irtifak hakkı tesis edilmeden önceki net gelir ile tesis edildikten sonraki net gelir arasındaki fark hesaplanarak ve bu fark kapitalizasyon faiz oranına bölünerek belirlenir. İrtifak hakkı tesis edildikten sonraki net gelirin belirlenmesinde, verimlilikteki azalma ve giderlerdeki değişiklikler aşağıdaki faktörlere göre değerlendirilir:

- mülkün türü,
- kullanım amacı,
- büyüklüğü,
- irtifak hakkından etkilenen alanın konumu,
- yüzey alanı,
- geometrik konumu.

Uzun vadeli irtifak hakkı için parsel fiyatları belirlenirken, tazminat ücreti irtifaktan etkilenen arazinin değerinin %35'ini aşmamalıdır. Arsa parselleri için bu sınır %50 olarak belirlenmiştir. Bu yüzde, Türk hukukuna göre Yargıtay tarafından belirlenen azami tutardır. Arazinin mülkiyet durumu değişmez ve arazi kullanımı sona erdiğinde bu kısıtlamalar kaldırılır.

Ağaç Fiyatlarının Hesaplanması

Meyve veren veya vermeyen ağaçların bulunduğu alanların temel arazi değeri belirlendikten sonra, ağaçların fiyatı her bir ağacın yaşını dikkate alan özel bir formül

kullanılarak hesaplanır. Değerlemede, t yaşında bir ormanlık alanın değeri belirlendikten sonra, ağaçların değeri de yaşlarına göre hesaplanabilir. Bu, belirli bir t yaşındaki meyve veren ağaç ile meyve vermeyen ağacın değeri arasındaki farkın, dekar başına ağaç sayısına bölünmesiyle elde edilir.

4. Müzakere ve Uzlaşmacı Çözüm

İdare, yasal olarak önce dostane (müzakere yoluyla) uzlaşma yolunu izlemekle yükümlüdür.

Arazi sahipleri bilgilendirilir ve müzakere toplantılarına davet edilir. Arazi sahipleri tazminat teklifini kabul ederse, gönüllü satın alma sözleşmesi imzalanır ve ödeme doğrudan sahibine yapılır.

5. Zorunlu Kamulaştırma (Müzakereler Başarısız Olursa)

Uzlaşmacı bir anlaşmaya varılamazsa, idare sivil mahkeme aracılığıyla zorunlu kamulaştırma işlemini başlatır. Mahkeme, mülk değerini yeniden değerlendirmek üzere uzmanlar atar ve nihai tazminat tutarını belirler. Ödeme mahkeme hesabına yatırıldıktan sonra, arazi tapusu devlete devredilir.

6. Acil Kamulaştırma (Uygulanabilirse)

Projenin kamu yararı açısından acil olduğu düşünülen durumlarda, idare 27. Maddeyi (Acil Kamulaştırma) uygulayabilir. Bu, değerlendirme prosedürleri paralel olarak devam ederken, mahkeme kararının ardından arazinin derhal ele geçirilmesine olanak tanır.

7. Tazminatın Ödenmesi

Her durumda tazminat:

- Tamamen ve peşin olarak ödenmelidir.
- Doğrudan arazi sahibine veya mahkemeye yatırılmalıdır (ihtilaflı durumlarda).

Ödeme tamamlanmadan arazi tapusunun devri yapılamaz.

8. Arazinin Tescili ve Devri

Tazminat kesinleştikten sonra, arazi Tapu Sicili'nde kamulaştırma yetkili makamının adına resmi olarak tescil edilir. İdare tam erişim haklarını elde eder ve proje inşaat faaliyetleri yasal gerekliliklere uygun olarak başlayabilir.

3.1.4. PROJENİN ARAZİ EDİNME YAKLAŞIMI

Proje, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ve ilgili yönetmelikler dahil olmak üzere, yürürlükteki Türk ulusal mevzuatına tam olarak uygun olarak tüm arazi edinim faaliyetlerini gerçekleştirecektir. Ulusal mevzuatın açık prosedürler ve gereklilikler öngördüğü durumlarda, Proje bu süreçleri birincil yasal çerçeve olarak takip edecektir. Ulusal mevzuatın, özellikle EBRD ESR5 ve IFC Performans Standardı 5'te belirtilen uluslararası standartlar kapsamında gerekli olan temel ilkeleri tam olarak ele almadığı durumlarda, Proje, Bölüm 3.3'te belirtilen eksiklikleri gidermek için ilgili EBRD/IFC hükümlerini uygulayacaktır. Buna göre, Proje kapsamında yapılan tüm değerlemeler, amortisman, hurda değeri veya işlem maliyetleri için herhangi bir kesinti yapılmaksızın

tam yenileme maliyetine dayalı olacaktır. Ağaçlar, çok yıllık bitkiler ve diğer üretken varlıklar için tazminat, bunların yaşı, verimliliği ve yeniden tesis maliyetini dikkate alacak ve PEK'lerin geçim kaynaklarını geri kazanabilmelerini sağlayacaktır.

Varlık değerlemesi, Bölüm 8 – Diğer Destek Önlemleri'nde sunulan Enerjisa tarafından geliştirilen bir puanlama sistemine göre yapılacaktır.

3.2. ULUSLARARASI UYGULANABİLİR STANDARTLAR

Proje, yalnızca ulusal yasal gerekliliklerle değil, aynı zamanda uluslararası alanda tanınan çevresel ve sosyal performans çerçeveleriyle de uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu standartlar, küresel en iyi uygulamalarla uyumlu olarak arazi edinimi, ekonomik yerinden edilme ve paydaş katılımını yönetmek için kapsamlı bir temel sağlar. Uygulanabilir temel standartlar aşağıda sunulmuştur.

IFC PERFORMANS STANDARDI 5: ARAZİ EDİNİMİ VE ZORUNLU YENİDEN YERLEŞİM

IFC Performans Standardı 5 (PS5), arazi edinimi ve kalkınma projeleriyle ilişkili arazi kullanım kısıtlamalarının hem fiziksel yerinden edilmeye (yer değiştirme veya barınak kaybı) hem de ekonomik yerinden edilmeye (varlıkların veya geçim kaynaklarını sürdüren kaynaklara erişimin kaybı) neden olabileceğini kabul eder. Etkilenen kişilerin arazi edinimini veya kullanım kısıtlamalarını reddetme yasal hakkı olmadığında, yerinden edilme istemsiz olarak kabul edilir.

PS5 kapsamındaki ilgili senaryolar şunlardır:

- Kamulaştırma veya idari prosedürler yoluyla zorla edinim.
- Anlaşma sağlanamadığı takdirde zorlayıcı önlemler alınması riskini içeren müzakereye dayalı uzlaşmalar.
- Topluluklar tarafından geleneksel olarak kullanılan arazi, orman veya doğal kaynaklara erişimin kısıtlanması.
- Yasal tapu veya tanınmış mülkiyet hakkı olmayan gayri resmi veya savunmasız arazi kullanıcıları üzerindeki etkiler.

Bu tür durumlarda PS5 şunları gerektirir:

- Arazi ve varlıklar için tam yenileme maliyetine göre tazminat.
- Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (veya Yeniden Yerleşim Eylem Planı) hazırlanması.
- Savunmasız gruplara özel dikkat ve kültürel açıdan uygun destek önlemleri.
- Araziyle ilgili tüm işlemlerin, tazminat süreçlerinin ve şikayet mekanizmalarının belgelenmesi.

Projede fiziksel yerinden edilme söz konusu değildir, ancak orman alanlarına, tarım arazilerine veya kaynak temelli faaliyetlere (örneğin otlatma, odun toplama) erişimin kaybedilmesi nedeniyle ekonomik yerinden edilme meydana gelecektir. Bu GKGKP, bu tür riskleri ele almak ve etkilenen geçim kaynaklarının geri kazanılmasını sağlamak için PS5'e uygun olarak geliştirilmiştir.

IFC PERFORMANS STANDARDI 1: ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİMİ

PS1, proje düzeyinde çevresel ve sosyal risklerin yönetimi için genel bir çerçeve sunar. Aşağıdakileri zorunlu kılar:

- Entegre risk ve etki değerlendirmesi (örneğin ÇSED),
- Paydaş katılımı ve bilgi paylaşımı ve
- Çevresel ve Sosyal Yönetim Sisteminin (ÇSYS) geliştirilmesi.

PS1 kapsamında, FALP Projesi, proje yaşam döngüsü boyunca risklerin sürekli izlenmesini ve azaltılmasını sağlamak için kapsamlı bir ÇSED ve bu GKGKP dahil olmak üzere ilgili yönetim planları geliştirmiştir.

EBRD ÇEVRESEL VE SOSYAL GEREKLİLİK 5: ARAZİ EDİNİMİ, ARAZİ KULLANIMINA İLİŞKİN KISITLAMALAR VE ZORUNLU YENİDEN YERLEŞİM

EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 (ESR5), fiziksel ve ekonomik yerinden edilmeyi önlemeyi veya en aza indirmeyi amaçlarken, etkilenen kişilerin tazmin edilmesini ve yaşam standartlarının ve geçim kaynaklarının geri kazanımı veya iyileştirilmesinde desteklenmesini sağlamayı hedefleyen PS5'in temel prensiplerini yansıtmaktadır.

ESR5 aşağıdakiler için geçerlidir:

- Zorunlu arazi edinimi;
- Yasal veya geleneksel olarak kullanılan arazi ve kaynaklara erişim kısıtlamaları;
- Resmi arazi sahiplerinin ve gayri resmi kullanıcıların yerinden edilmesi;
- Mülkiyet durumuna bakılmaksızın hem fiziksel hem de ekonomik yerinden edilme.

Temel ilkeler şunlardır:

- Kaybedilen varlıkların tam yenileme maliyetiyle tazmin edilmesi;
- Geçim desteği programlarının sağlanması;
- Hakların belirlenmesi için şeffaf ve danışma süreçleri;
- Yeniden yerleşim sonuçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi.

Proje, irtifak hakkı verilmesi ve orman erişiminin kaybı dahil olmak üzere arazi edinim süreçlerinin, geleneksel veya gayri resmi kullanım dahil olmak üzere yerel arazi kullanıcıları üzerinde hafifletilemeyen olumsuz etkiler yaratmamasını sağlamak için ESR5'i bir referans noktası olarak benimsemiştir.

EBRD'nin ESR5 (2024) standardı genel olarak IFC PS5 ve EBRD'nin eski PR5 standardıyla uyumlu olmakla birlikte, 2024 güncellemesi bu Proje ile ilgili açıklamalar getirmektedir. Özellikle, ESR5: (i) inşaatı sırasında geçici arazi kullanım kısıtlamaları için erişimin yeniden sağlanmasını ve tazminat ödenmesini gerektirir; (ii) gönüllü arazi bağışları için açık koruma önlemleri belirler; (iii) nüfus sayımı/envanter ve değerlendirme güncellemeleri için kişisel veri koruma ve kesme prosedürlerini netleştirir; (iv) sosyo-ekonomik anketler ve geçim kaynakları önlemleri planlanırken kümülatif etkilerin dikkate alınmasını gerektirir; (v) cinsiyete duyarlı katılım ve cinsiyete göre ayrıştırılmış izlemeyi zorunlu kılar; ve (vi) hükümet tarafından yönetilen arazi edinimi/yeniden yerleştirme içeren özel sektör projeleri için, rolleri ve sorumlulukları belirleyen açık bir plan/çerçeve beklentisini, gelişmiş izleme,

uygulama raporu ve gerekirse dış denetimler/incelemlerle birlikte güçlendirir. Bu iyileştirmeler, Proje için referans noktası olarak benimsenmiştir.

EBRD ÇEVRESEL VE SOSYAL GEREKLİLİK 1: ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSKLERİN VE ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİMİ

EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Gereklilik 1 (ESR1), bir projenin ömrü boyunca çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi için genel bir çerçeve sağlar. Proje sponsorlarının şunları yapmasını gerektirir:

- Sağlam bir ÇED/ÇSÇE yürütmek;
- Projenin niteliğine ve ölçeğine uygun bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) kurmak ve sürdürmek;
- Arazi edinimi ve ekonomik yerinden edilme ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere, doğrudan ve dolaylı sosyal etkileri belirlemek;
- Proje tasarımı ve uygulamasına hafifletici önlemlerin dahil edilmesini sağlamak;
- Projenin risklerinin niteliği ve ölçeğine uygun olarak paydaşların sürekli katılımını sağlayan bir süreç uygulamak.

ESR1 kapsamında, geçim kaynaklarının geri kazanımı ve sosyal zararın önlenmesi veya en aza indirilmesi, projenin risk yönetimi yaklaşımına entegre edilmelidir. Proje, ÇSED, bu GKGKP ve Paydaş Katılım Planı (PKP) dahil olmak üzere çevresel ve sosyal durum tespiti için kılavuz ilke olarak ESR1'i benimsemiştir.

EBRD ÇEVRESEL VE SOSYAL GEREKLİLİK 10: PAYDAŞ KATILIMI

EBRD'nin Çevresel ve Sosyal Gereklilik 10 (ESR10), Proje yaşam döngüsü boyunca etkilenen topluluklar ve diğer paydaşlarla anlamlı bir katılım için gereklilikleri belirler. Paydaş katılımının, kültürel olarak uygun ve savunmasız grupları da kapsayan, sürekli ve proaktif bir süreç olduğunu vurgular.

ESR10 kapsamındaki temel yükümlülükler şunlardır:

- Etkilenen kişiler için anlaşılabilir bir dil ve formatta ilgili Proje bilgilerinin erken açıklanması;
- Arazi edinimi veya yerinden edilme öncesinde paydaşların anlamlı katkıları için fırsatlar da dahil olmak üzere yapılandırılmış bir danışma sürecinin uygulanması;
- Erişilebilir, şeffaf ve yargı dışı bir şikayet mekanizmasının kurulması;
- Katılım faaliyetlerinin belgelenmesi ve geri bildirimlerin proje planlaması ve etki azaltma çalışmalarına entegre edilmesi.

ESR10 ile uyumlu olarak, Proje, gayri resmi veya geleneksel haklara sahip olanlar da dahil olmak üzere arazi kullanıcılarının uygun şekilde bilgilendirilmesini, danışılmasını ve endişelerini dile getirebilmesini sağlamak için bir Paydaş Katılım Planı (PKP) ve bir Şikayet Mekanizması (ŞM) geliştirmiştir. Bu araçlar, GKGKP'nin şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde uygulanmasını desteklemek ve uluslararası iyi uygulamalarla uyumu sağlamak için çok önemlidir.

EKVATOR İLKELERİ

Ekvator İlkeleri (EP), finansal kurumlar tarafından proje finansmanındaki çevresel ve sosyal riskleri değerlendirmek ve yönetmek için benimsenen bir risk yönetimi çerçevesidir. Proje, özellikle aşağıdaki EP'lerle uyumludur:

İlke 5: Paydaş Katılımı, özellikle savunmasız ve etkilenen topluluklarla anlamlı danışma, bilgi paylaşımı ve kültürel açıdan uygun katılım gerektirir.

İlke 6: Şikayet Mekanizması, endişeleri almak ve ele almak için erişilebilir, şeffaf ve misilleme içermeyen bir sistemin kurulmasını zorunlu kılar.

3.3. BOŞLUK ANALİZİ

Aşağıdaki tablo, Türk ulusal mevzuatı ile EBRD ESR5'in temel gereklilikleri arasında karşılaştırmalı bir boşluk analizi sunmaktadır. Tablo, Türk hukukunun uluslararası standartlarla uyumlu olduğu, kısmen ele aldığı veya farklılık gösterdiği alanları, özellikle gayri resmi arazi kullanıcılarının muamelesi, geçim kaynaklarının geri kazanımı, tazminat değerlemesi, paydaşların katılımı ve şikayet mekanizmaları ile ilgili alanları vurgulamaktadır.

Türk mevzuatı, resmi kamulaştırma ve tazminat için yapılandırılmış bir süreç sağlasa da, özellikle tapu sahibi olmayanlar, savunmasız gruplar, geçici geçim desteği ve katılımcı yeniden yerleşim planlaması ile ilgili uluslararası standartların gerektirdiği temel hükümlerden yoksundur.

Türk ulusal mevzuatı ile EBRD ESR5'in Arazi Edinimi, Zorunlu Yeniden Yerleşim ve Ekonomik Yerinden Edilme ile ilgili temel gereklilikleri arasındaki farklar analizi Tablo 3-5'de sunulmaktadır.

TABLO 3-5 TÜRK ULUSAL MEVZUATI İLE ULUSLARARASI STANDARTLAR ARASINDAKİ BOŞLUK ANALİZİ

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
Önleme ve En Aza İndirme	Proje tasarımı yoluyla yerinden edilmeyi önlemek ve en aza indirmek.	Hüküm bulunmamaktadır; uygulamada yeniden yerleştirme teşvik edilmemektedir.	Yasal boşluk mevcuttur; uygulama kısmen ESR5 ile uyumludur. Türk mevzuatı uygulamada yeniden yerleşimi caydırsa da, proje tasarımı yoluyla yerinden edilmenin önlenmesi ve en aza indirilmesini açıkça gerektirmemek	Proje kapsamında fiziksel yerinden edilme beklenmemektedir. Proje, özel arazi kullanıcılarına olan etkiyi önlemek/en aza indirmek için mümkün olduğunca kamu arazilerini kullanmaktadır.

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
			tedir. Yerinden edilmeyi önlemek veya azaltmak için tüm uygulanabilir alternatiflerin değerlendirildiğini göstermek için yasal bir yükümlülük yoktur.	
Nüfus Sayımı ve Temel Bilgiler	Tapusu olmayanlar da dahil olmak üzere nüfus sayımı ve varlık envanteri yapılmalıdır.	Türk hukuku, varlık envanterinin hazırlanmasını gerektirmektedir . Kamulaştırma yoluyla arazi edinimi, etkilenen taşınmaz varlıkların sayımının (tam sayım) yapılması ve sahiplerinin tam listesinin hazırlanmasını gerektirir.	Önemli eksiklik: Yasal nüfus sayımı, gayri resmi kullanıcıları (gecekondu sakinleri) ve gayri resmi kiracıları kapsamamaktadır.	ESR5 süreci ve uygunluk kriterleri uygulanacaktır. Enerjisa'nın desteğiyle TEİAŞ tarafından varlık envanteri hazırlanacaktır. Tüm arazi kullanıcıları (gayri resmi kullanıcılar ve dezavantajlı/savunmasız bireyler dahil) ESR5'e uygun olarak Varlık Envanteri ve Sayımı yoluyla belirlenecektir. Ayrıca, arazi ediniminin PEK'ler üzerindeki etkilerini analiz etmek için hane halkı anketleri yapılacaktır.
Son tarih	Müşteri, her projenin ihtiyaçlarına ve yasal çerçevesine uyarlanmış bir uygunluk son tarihi belirleyecektir. projenin ihtiyaçlarına ve yasal çerçevesine uyarlanacak bir son tarih belirleyecektir. Bu tarih genellikle (i) ilgili mevzuatta öngörülen tarih veya (ii) envanterin veya	Kamulaştırma tazminatı, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu uyarınca yasal hak sahiplerine ödenir. Yeni gelenlerin kamulaştırma alanına yerleşmesini önlemek için, köy muhtarlığının ofisine asılan kamu yararı karar bildiriminin tarihi büyük	Orta düzeyde boşluk: duyurular ESR 5 uyarınca herkese açıklanmayabilir	Son tarih, "varlık envanteri gözlemi"nin yapıldığı ve arazideki varlıkların kaydedildiği tarihtir. Son tarih, TEİAŞ ve Enerjisa'nın kamulaştırma ve topluluk ilişkileri ekipleri tarafından etkilenen topluluklara duyurulacaktır.

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
	proje sınırlandırmasının bitiş tarihi (hangisi daha geç ise) kullanılacaktır. Müşteri, etkilenen kişilere son tarihi bildirecektir. Son tarihle ilgili bilgiler, proje alanı genelinde düzenli aralıklarla yazılı ve yazılı olmayan şekilde, kültürel açıdan uygun, cinsiyet duyarlı, anlaşılır ve etkilenen kişiler için kolayca erişilebilir bir şekilde yazılı ve yazılı olmayan şekilde düzenli aralıklarla yaygınlaştırılacaktır. Bu, kesme tarihinden sonra proje alanına yerleşen kişilerin tahliye edilebileceğine dair uyarıların . (Ek hükümler için ESR 5'in 29. paragrafına da bakınız)	ölçekli yatırım projeleri için son tarih olarak kullanılır. Sahte talepleri önlemek için, bireylerin mevcut adreslerine dayalı dijital kadastro ve nüfus kayıt sistemi kullanılmaktadır.		
Uygunluk Kapsamı	Kamu arazilerinin gayri resmi kullanıcıları/işgalcileri için tazminat ve destek	Yalnızca yasal sahipler ve resmi kullanıcılar tazminat almaya hak kazanır. Gayri resmi kullanıcılar tanınmaz.	Önemli eksiklik: Orman ve mera arazilerinin gayri resmi kullanıcıları, ulusal mevzuat uyarınca tazminat almaya hak kazanmaz.	Şirket, ESR 5 uyarınca gayri resmi kullanıcıları tespit edecek ve tazminat ödeyecektir.
	ESR 5 uyarınca, mülk sahibi olmayan etkilenen kişilere, mülkiyet hakkı olmasa bile	Mülk sahibi olmayan kiracılara, ortakçılara ve diğer kullanıcılara	Önemli eksiklik	Hasat öncesinde kamulaştırılacak tarım arazilerinin kiracıları, mahsulleri için tazminat almaya

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
	tazminat/yardım sağlanması gerekmektedir.	tazminat ödenmesini gerektiren yasal bir hüküm bulunmamaktadır.		hak kazanacaktır. Ortakçılar ve mülkün diğer kullanıcıları da, sözleşmelerinde böyle bir hüküm varsa, kayıpları ve zararları için tazminat alacaktır. Kamulaştırılacak arazinin çevresinde kiralanabilecek tarım arazileri araştırılacaktır. Kiracıların geçim kaynaklarına zarar vermemek için özel dikkat gösterilecektir.
Geçim Kaynaklarının Geri Kazanımı	Yapılandırılmış destek yoluyla geçim kaynaklarını ve yaşam standartlarını geri kazandırmak veya iyileştirmek.	Geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır; tazminat, arazi ve varlıklarla sınırlıdır.	Önemli eksiklik: Geçim kaynaklarının geri kazanılmasına ilişkin bir gereklilik yoktur.	Şirket, projeden etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının kaybını ele almak için bu GKGP'yi geliştirmiştir.
Tazminat Standardı	İşlem ücretleri, gelir kaybı ve geçiş ödenekleri dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde tazminat.	Piyasa değerine dayalı; amortisman uygulanabilir; kamu arazileri için sembolik tazminat.	Orta düzeyde eksiklik: Özellikle binalar konusunda uluslararası standartların altında kalmaktadır. Ancak, şirketin bağımsız değerlendirme uzmanları ve/veya mahkeme tarafından atanan üçüncü taraf uzmanlar tarafından yapılan arazi/ağaç/mahsul değerlendirmelerinin piyasa fiyatlarına	Tazminatı yenileme maliyeti standartlarıyla uyumlu hale getirin.

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
			uygun olması beklenmektedir.	
Yeniden Yerleşim Planlaması	Fiziksel yerinden edilme durumuna bakılmaksızın Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) veya Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı (GKGKP) hazırlanmalıdır.	Özel sektörün YYEP veya GKGKP hazırlama konusunda yasal bir yükümlülüğü yoktur.	Önemli eksiklik: Özel sektörün yükümlülüğü yoktur.	Bu GKGKP'nin geliştirilmesi.
Tam Yenileme Değeri ve Tazminat	Yasal mülkiyet hakkına bakılmaksızın tam ikame bedeli üzerinden tazminat verilecektir.	Arazilerin değerlemesi, bağımsız nitelikli değerlendirme uzmanı tarafından yapılır ve ardından değerlendirme komisyonu tarafından, alternatif sistem, bölgesel avantajlar ve kamulaştırılacak arazinin bazı özel faktörleri dikkate alınarak değerlendirilir. Yapı tazminatından amortisman düşülebilir; kamu arazisi kullanıcıları hariç tutulur.	Binalar ve gayri resmi kullanıcılar için orta ila büyük düzeyde fark.	Etkilenen bina bulunmadığından, bu proje için önemli bir sorun teşkil etmeyecektir. Arazi fiyatları, nitelikli bağımsız değerlendirme uzmanları tarafından değerlendirilir ve mahkemeler aracılığıyla edinilenler, mahkeme tarafından atanan üçüncü taraf uzmanlar tarafından değerlendirilir. Proje, projeden etkilenen araziler/ağaçlar ve mahsuller için tam yenileme maliyetinin ödenmesini sağlayacaktır.
İş Kaybı	Etkilenen işletmelerin gelir kaybı ve yeniden kurulum maliyetleri tazmin edilecektir.	Gelir kaybı veya iş yeniden kurma için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.	Önemli eksiklik: İş kaybı için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.	Temel araştırmalar, hiçbir işletmenin etkilenmeyeceğini kanıtlamıştır, ancak böyle bir durumun meydana gelmesi halinde, proje ESR 5 gerekliliklerine uygun olarak kayıpları tazmin edecektir.
Toplumsal Varlıklar için Tazminat	Ortak kaynaklara erişim kaybı için erişim	Orman/otlak kullanımı için bireylere	Önemli eksiklik: Toplu kullanıcılar	Toplumsal kullanımı tanıyın ve tazmin edin.

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
	alternatifleri veya toplu tazminat sağlanması.	tazminat ödenmez; haklar devlet kurumlarına aittir.	tanınmamaktadır.	
Savunmasız Kişiler için Önlemler	Geçim kaynaklarının geri kazanımında savunmasız grupları (örneğin yoksullar, yaşlılar, kadınlar, engelliler) belirleyin ve destekleyin.	Kamulaştırma süreçlerinde savunmasız kişiler için tanım veya strateji bulunmamaktadır.	Önemli eksiklik: Savunmasızlık ele alınmamaktadır.	Şirket, savunmasız grupları belirleyecek ve desteklemeyi önceliklendirecektir.
İzleme ve Değerlendirme (M&E)	Geçim kaynaklarının geri kazanımının uygulanmasını ve etkinliğini izlemek; düzeltici önlemler almak.	Kamulaştırma sonrası sonuçları izleme yükümlülüğü yoktur.	Orta düzeyde eksiklik: Yasa kapsamında izleme zorunluluğu yoktur.	Proje, ilgili devlet yetkilileri ve PEK'lerle yakın işbirliği içinde geçim kaynakları sonuçları için M&E sistemleri kuracaktır.
Bilgi Açıklama	Risklerin, etkilerin ve hafifletme önlemlerinin erişilebilir dil/formatlarda erken ve sürekli olarak açıklanması.	ÇED süreci bildirimleriyle sınırlıdır; arazi edinimi, GKGKP veya ekonomik/sosyal etki açıklamaları dahil değildir.	Önemli eksiklik: Açıklama i çevresel unsurlarla sınırlıdır.	Enerjisa, EPDK tarafından yönetilen arazi edinimi sürecini destekleyecektir. GKGKP'nin uygulanması sırasında ilgili taraflarla düzenli toplantılar düzenleyecektir. ETL'ler: TEİAŞ bölge müdürlüklerinin yerel kamulaştırma ekipleri, alt proje detayları ve kamulaştırma prosedürleri kesinleştiğinde arazi sahipleriyle bilgilendirme toplantıları düzenleyecektir. Enerjisa ekipleri bu süreci destekleyecektir. Ayrıca, 27. Maddenin uygulanacağı durumlarda, TEİAŞ bölge müdürlükleri tarafından arazi sahipleriyle ön

Boşluk Konusu	EBRD ESR5	Türk Hukuk Hükümü	Tespit Edilen Boşluk	Boşluğu kapatmak için alınacak önlemler
				bilgilendirme ve müzakere toplantıları düzenlenecek ve tüm önlemlerin başarısız olması durumunda EİH için acil kamulaştırma uygulanacaktır.
Proje Düzeyinde Şikayet Mekanizması (ŞM)	Proje döngüsü boyunca etkilenen kişiler için erişilebilir, şeffaf ve misilleme içermeyen bir şikayet mekanizması oluşturulacaktır.	Proje düzeyinde ŞM gerekliliği yoktur; resmi adli itirazlar tek çaredir.	Önemli eksiklik: Yargı dışı, proje düzeyinde şikayet mekanizması n olmaması.	Şikayet Düzeltme Mekanizması, PEK'lerin sorunlarının yasal işlem başlatılmadan hızlı, adil ve şeffaf bir şekilde çözülmesini sağlamak için Proje kapsamında oluşturulmuştur. Mekanizmanın işleyişi, Bölüm 11.3 ve PKP'de ayrıntılı olarak sunulmuştur. GRM kapsamındaki çözümlerin başarısız olması durumunda, PEK'ler yasal çözüm yollarına başvurabilirler.

Tanımlanan eksiklikleri gidermek ve uluslararası en iyi uygulamalara uyumu sağlamak için Proje bu GKGKP'yi geliştirmiştir. Tanımlanan eksiklikleri gidermek için alınan önlemler şunlardır:

- Saha temelli nüfus sayımı faaliyetleri ile belirlenen gayri resmi ve geleneksel arazi kullanıcılarına hak kazanma şartlarının genişletilmesi;
- Ulusal yasalarca kapsanmayan yapılar ve doğal kaynak erişim kayıpları da dahil olmak üzere, tam yenileme maliyetini karşılayan tazminatın sağlanması;
- Geçici geçim desteği ve savunmasız gruplara yönelik yardım sağlanması;
- Projeye özgü şikayet mekanizmaları ve sağlam izleme sistemleri uygulamak;
- Paydaş Katılım Planı (PKP) aracılığıyla ÇED gerekliliklerinin ötesinde paydaş katılımını artırmak; ve
- Tüm hafifletme ve restorasyon eylemlerini IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak belgelemek.

Bu yaklaşımdan yola çıkarak, GKGKP sadece tespit edilen düzenleyici boşlukları doldurmak için değil, aynı zamanda uluslararası standartlara uygun olarak tüm PEK'lerin haklarını ve geçim kaynaklarını korumak için de geliştirilmiştir.

4. BİLGİ KAYNAKLARI VE METODOLOJİ

Bu bölüm, FALP Rüzgar Enerji Projesi (RES) için Geçim Kaynakları İyileştirme Planı (GKGKP) veri toplama sürecinde izlenen metodolojiyi özetlemektedir. Veriler, daha geniş kapsamlı Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi (ÇSED) çalışmasının bir parçası olarak toplanmış ve ek saha araştırmalarıyla desteklenmiştir.

4.1. SAHA ÇALIŞMASININ VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Bu bölümde, Mart 2025'te yapılan saha çalışmasında toplanan bilgiler sunulmaktadır. EİH için, gayri resmi arazi kullanıcıları da dahil olmak üzere, arazi ediniminden etkilenen tüm PEK'leri belirlemek üzere yeni bir saha araştırması yapılacaktır. Bu araştırma ile belirlenen sosyoekonomik veriler ve etkilenen tarafların tam listesi, güncellenmiş GKGKP'ye dahil edilecektir. Araştırma sonuçları henüz mevcut olmadığından, saha çalışması tamamlanıp doğrulanır tamamlanınca, EBRD ESR5 gerekliliklerine uygun olarak GKGKP Ekine yansıtılacaktır.

GKGKP saha veri toplama çalışması, proje 'den etkilenen kişileri (PEK'ler) belirlemek, potansiyel ekonomik yerinden edilmeyi anlamak ve hafifletme stratejileri geliştirmek amacıyla IFC Performans Standardı 5 (PS5) ve EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 (ESR5) ile uyumlu olarak gerçekleştirilmiştir.

GKGKP veri toplama süreci iki ana aşamada gerçekleştirilmiştir:

- İlk Saha Çalışması (Temmuz 2024)
- Tamamlayıcı Saha Çalışması (Mart 2025)

Tüm araştırma araçları ve stratejileri, kapsayıcılık, cinsiyet duyarlılığı ve veri bütünlüğünü sağlamak için geliştirilmiştir.

4.1.1. MASAÜSTÜ ÇALIŞMALARI

Saha çalışması öncesinde aşağıdaki hazırlık faaliyetleri gerçekleştirilmiştir:

- Anket araçlarının tasarımı:
 - Hanehalkı Anket Formu
 - Muhtar Görüşme Formu
 - Kadınların Geçim Kaynakları ve Orman Kullanımı Formu
- Saha araştırmacılarına etik, gizlilik ve cinsiyete duyarlı görüşme konusunda eğitim verilmesi
- Yerleşim sınırlarının haritalandırılması ve güncellenmiş arazi edinim listeleri
- Muhtarlar ve yerel yetkililerle koordinasyon

Hedef yerleşim yerleri, rüzgar türbini alanları, erişim yolları, enerji iletim hattı ve geçici arazi kullanım alanları dahil olmak üzere güncellenmiş proje alanı temelinde belirlendi. Seçim, etkilenen parsellere yakınlık, orman ve mera kullanımı ve ekonomik yerinden edilme olasılığı temelinde yapıldı.

İLK SAHA ÇALIŞMASI (TEMMUZ 2024)

İlk saha çalışması, 11-17 Temmuz 2024 tarihleri arasında altı kişilik bir saha araştırma ekibi tarafından aşağıdaki doğrudan etkilenen mahallelerde gerçekleştirildi:

- Sakarkaya
- Kayabükü
- Çukur
- Konak
- Narhisar
- İkiztaş

Katılımı en üst düzeye çıkarmak için ortak köy alanlarında hane halkı görüşmeleri yapıldı. Muhtarlarla yapılan görüşmeler, demografi, geçim kaynakları, altyapı, kırılganlık, arazi mülkiyeti ve kaynak kullanımı hakkında veri toplamak için kullanıldı. Anketlerin dökümü Tablo 4-6'de verilmiştir.

TABLO 4-6 HEDEF ALINAN VE TAMAMLANAN GKGKP ANKETLERİ (20 TEMMUZ 24)

İl	İlçe	Yerleşim	Planlanan	Tamamlanan	Muhtar Anketi
Muğla	Milas	Sakarkaya	25	25	1
Muğla	Milas	Kayabükü	8	6	1
Muğla	Milas	Çukur	14	14	1
Muğla	Milas	Konak	7	9	1
Muğla	Milas	Narhisar	6	10	1
Muğla	Milas	İkiztaş	15	15	1

EK SAHA ÇALIŞMASI (MART 2025)

20-23 Mart 2025 tarihleri arasında, revize edilen erişim yolu güzergâhları ve EİH koridorundan yeni etkilenen yerleşim yerlerini hedef alan ikinci bir saha çalışması gerçekleştirildi. Amaç, potansiyel yerinden edilme risklerini yeniden değerlendirmek ve güncellenen ayak izindeki arazi kullanımını anlamaktı. Köy düzeyinde değerlendirmeler şu yerlerde gerçekleştirildi:

- Gökyaka
- Saraçlar
- Ektirli
- Ulukonak
- Gölcük
- Umcular
- Cumalar
- Abak
- Şenköy
- Kırcağz

- Kargıcak
- Sarıkaya
- Çukurköy (yeniden ziyaret edildi)

Veri toplama yöntemleri arasında muhtarlarla yapılan topluluk düzeyinde görüşmeler (Bkz.Tablo 4-7), saha gözlemleri ve orman kullanıcıları, hayvancılıkla uğraşanlar ve arıcılarla yapılan hedefli görüşmeler yer almaktadır.

TABLO 4-7 TAMAMLANAN EK GÖRÜŞMELER (MART 2025)

Kategori	Hedef	Tamamlanan
Muhtar Görüşmeleri	13	11
Kadın Grubu Röportajları	-	2
Orman Kullanıcıları / Arıcılar	-	5
YYEP/GKGKP Hanehalkı Anketleri	0	0

Çukurköy'de, rüzgar türbini konumları, inşaat kampı sahası ve Enerji İletim Hattı (EİH) dahil olmak üzere çok sayıda proje bileşeninin yerel topluluk üzerindeki kümülatif etkilerini değerlendirmek için Mart 2025'te ek ÇSED görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, inşaatın en yoğun olduğu dönemde yaklaşık 200 inşaat işçisinin gelmesi beklentisi nedeniyle yapılmıştır. Bu durum, Çukurköy'ün mevcut nüfusunun neredeyse yarısını geçici olarak etkileyebilir.

Kamulaştırma parsel listesinin son halinin henüz tamamlanmamış olması nedeniyle bu aşamada hane halkı düzeyinde GKGKP'ye özgü anketler yapılmamış olsa da, Mart 2025'teki saha çalışması, arazi kullanım modelleri, geçim kaynaklarına bağımlılık (ör. orman kullanımı, tarım) ve ekonomik yerinden edilmeye yol açabilecek potansiyel erişim kısıtlamalarının niteliksel değerlendirmelerini içermektedir. Bu bulgular, projenin olası etkilerinin anlaşılmasına katkıda bulunmuş ve bu GKGKP kapsamında geçim kaynaklarının geri kazanılması stratejilerinin tasarlanmasına bilgi sağlamıştır.

Proje ekibi, etkilenen parsellerin ve kullanıcıların nihai listesi hazır olduğunda, özel GKGKP hane halkı anketleri gerçekleştirecek ve mülkiyet durumuna bakılmaksızın tüm etkilenen kişilerin tespit edilmesini ve desteklenmesini sağlayacaktır. Bugüne kadar toplanan tüm saha verileri, Projenin etki azaltma önlemlerini şekillendirmek ve IFC PS5 ve EBRD ESR5 gereklilikleriyle uyumu sağlamak için birleştirilmiştir.

SINIRLAMALAR

Temmuz 2024 ve Mart 2025 saha çalışmaları sırasında titiz planlama ve uluslararası iyi uygulama standartlarının uygulanmasına rağmen, FALP RES Projesinin ÇSED ve YYEP/GKGKP bileşenleri için toplanan verilerin kapsamı, temsil gücü ve derinliği birkaç sınırlamadan etkilenmiştir:

PEK'ler Arasında Sınırlı Farkındalık: Her iki saha çalışması aşamasında da, Proje'den Etkilenen Kişilerin (PEK'ler) çoğu, Proje'nin hedefleri, ölçeği ve potansiyel etkileri hakkında sınırlı bilgiye sahipti. Bu durum, onların görüşmelere katılma istekliliğini etkiledi ve bazı durumlarda, anket yanıtlarının eksik veya erken sonlandırılmasına yol açtı.

Kesinleşmemiş Arazi Edinim Listeleri: Mart 2025'te yürütülen ek saha çalışması sırasında, Enerji İletim Hattı ve diğer proje altyapısı için hizalama ve parsel bilgileri hala revizyon aşamasındaydı. Bu durum, özellikle ormanlık alanlarda, tüm arazi sahiplerinin ve kullanıcılarının tespit edilmesini engelledi ve hedefli GKGKP hane halkı veya kullanıcı anketleri yapma imkânını kısıtladı. Sonuç olarak, GKGKP'ye özgü sosyoekonomik veri toplama işlemi tam bir sayım olarak tamamlanamamış ve bunun yerine mevcut verilere dayalı hane halkı ve muhtar görüşmeleriyle desteklenmiştir.

Ekim 2025 itibarıyla, Proje için EİH güzergâhı kesinleştirilmiştir. EİH ve erişim yolu için, gayri resmi arazi kullanıcıları da dahil olmak üzere, arazi ediniminden etkilenen tüm PEK'leri belirlemek üzere yeni bir saha araştırması yapılacaktır. Bu anketle belirlenen sosyoekonomik veriler ve etkilenen tarafların tam listesi, güncellenen GKGKP'ye dahil edilecektir. Anket sonuçları henüz mevcut olmadığından, saha çalışması tamamlanıp doğrulandıktan sonra, IFC PS5 ve EBRD ESR5 gerekliliklerine uygun olarak GKGKP Ekine yansıtılacaktır.

Kadınların Düşük Katılımı ve Kurumsal Kısıtlamalar: Geleneksel cinsiyet rolleri, sadece erkeklerin bulunduğu toplanma alanlarının (kahvehaneler gibi) hakimiyeti ve bazı muhtarların hane halkı düzeyinde kadınların dahil edilmesine sınırlı destek vermesi gibi çeşitli faktörler nedeniyle, kadınların araştırma faaliyetlerine katılımı sınırlı kalmıştır. Bu engellere rağmen, mümkün olduğunca kadınlara ulaşmak için ek çabalar sarf edilmiştir.

Çevre ve Geçim Kaynakları Üzerindeki Etkilerle İlgili Endişeler: Projenin potansiyel çevresel etkileriyle ilgili endişeler, özellikle ormanların bozulması, otlakların kaybı ve biyolojik çeşitlilikle ilgili endişeler, özellikle daha önce orman yangınlarından etkilenen yerleşim yerlerinde yaygındı. Arıcılık, küçük ölçekli hayvancılık ve zeytin yetiştiriciliği gibi ormanlara dayalı geçim kaynaklarına bağımlı topluluklar, projenin zaten kırılgan olan gelir kaynaklarını daha da azaltabileceğinden endişe duyduklarını ifade ettiler. Bu endişeler, anket sorularına genellikle temkinli, şüpheli veya ihtiyatlı yanıtlar verilmesine neden oldu.

Yüksek Oranlı Cevap Verilmeme ve Tarafsız Tutumlar: Bazı yerleşim yerlerinde, özellikle projenin ayak izi henüz kesinleşmemiş veya inşaatın etkileri varsayımsal kalmış olanlarda, yanıt verenler proje hakkında net bir görüşleri olmadığını belirttiler. Bu durum, özellikle algılar, başa çıkma stratejileri ve beklentilerle ilgili olarak, cevaplanmamış soru oranının artmasına ve nitel verilerin sınırlı kalmasına neden oldu.

Uzak veya Ormanlık Alanlarda Erişim Zorlukları: Enerji iletim hattı koridorları veya türbin sahaları gibi uzak ve ormanlık alanlara fiziksel erişim sınırlıydı. Bu durum, araştırma ekibinin tüm kaynak kullanıcılarına, özellikle de gayri resmi kullanıcılara ve mevsimlik sakinlere ulaşmasını engelledi. Bu kısıtlamalara rağmen, ormana bağımlı beş kişi (üç çoban ve iki arıcı) ile başarılı bir şekilde görüşülerek mevsimsel arazi kullanım modelleri ve doğal kaynaklara ekonomik bağımlılık hakkında gösterge niteliğinde veriler toplandı.

Bu zorluklara rağmen, araştırma ekibi, topluluk liderleri ve Proje temsilcilerinin desteğiyle esnek ve yinelemeli bir katılım stratejisi izlemiştir. Başlangıçta tereddüt eden çoğu paydaş, bazen kısaltılmış formatlarda da olsa, sonunda katılmayı kabul etmiştir. Toplanan tüm veriler bu GKGKP sürümüne entegre edilmiştir ve arazi edinimi ve etkilenen kişiler listesinin kesinleşmesinin ardından, daha hedefli çalışmalarla desteklenerek tamamlanacaktır.

5. ETKİLENEN HANEHALKLARI, ARAZİLER VE GEÇİM KAYNAKLARI: TEMEL DURUM VE ETKİ ANALİZİ

Aşağıdaki alt bölümlerde, arazi edinimi ve geçim kaynakları üzerindeki etkilerden etkilenen PEK'lerin sosyo-ekonomik ortamı sunulmaktadır.

5.1. PROJE ALANININ DEMOGRAFİK YAPISI

FALP RES EA alanındaki en büyük yerleşim yeri Çukur Mahallesi, en küçük yerleşim yeri ise Konak Mahallesi'dir. 2023 TÜRKSTAT ADNKS verilerine göre¹, nüfus bilgileri Tablo 5-8'de verilmiştir.

TABLO 5-8 PROJE'DEN ETKİLENEN YERLEŞİM YERLERİNDEKİ NÜFUS

Yerleşim	Toplam Nüfus	Erkek Nüfus	Kadın Nüfusu
Çukur	480	105	82
Konak	187	105	82
Narhisar	289	153	136

Kaynak: TürkStat ADNKS, 2024

Resmi nüfus verileri ve muhtar görüşmelerinden elde edilen saha verileri değerlendirildiğinde, son 10 yılda FALP RES EA içindeki yerleşim yerlerinde önemli bir nüfus değişikliği olmadığı gözlemlenmiştir. EA içindeki yerel nüfusun yaş dağılımı incelendiğinde, 65+ yaş grubunun ilk sırada olduğu görülmektedir. Bunu 45-54 yaş grubu izlemekte ve 55-64 yaş grubu üçüncü sırada yer almaktadır.

Veriler, etkilenen bölgedeki dinamik nüfusun oranının nispeten düşük olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, dinamik nüfusun bölgeden göç ettiğini ve orta yaşlı ve yaşlı bireylerin yanı sıra çocukların daha yoğun olduğu bir nüfus yapısı bıraktığını göstermektedir.

Tablo 5-9, FALP RES'in enerji iletim hattı (EİH) ve erişim yolu bileşenlerinden etkilenmesi beklenen on iki köyün temel demografik verilerini sunmaktadır. Bu yerleşim yerlerinin toplam nüfusu 5.245 olup, cinsiyet dağılımı yaklaşık olarak %50,7 erkek (2.536 kişi) ve %49,3 kadın (2.709 kişi) ile neredeyse eşittir. 1.535 nüfuslu Kırcağız, açık ara en kalabalık köydür ve bu da arazi edinimi ve erişimle ilgili etkilere maruz kalma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

TABLO 5-9 EİH VE ETKİLENEN YERLEŞİMLERİN NÜFUS YAPISI ERİŞİM YOLLARINA GÖRE

Yerleşim	Bileşen	Toplam Nüfus	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus
Gökyaka	Enerji iletim hattı	25	130	12
Saraçlar	Enerji iletim hattı	430	186	244
Ektirli	Enerji iletim hattı	341	164	177
Ulukonak	Enerji iletim hattı	567	271	296
Gölcük	Enerji iletim hattı	598	293	305

¹ <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

Yerleşim	Bileşen	Toplam Nüfus	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus
Umcular	Enerji iletim hattı	290	144	146
Cumalar	Enerji iletim hattı	154	72	82
Abak	Enerji iletim hattı	439	225	214
Şenköy	Enerji iletim hattı	168	77	91
Sarıkaya	Erişim yolu	274	132	142
Kırcağız	Erişim yolu	1.535	770	765
Kargıcak	Erişim yolu	199	102	97

Kaynak: Turkstat 2024

EA'deki nüfus yapısı, eğitim düzeyleri, yaş dağılımı ve hane halkı özelliklerine ilişkin kapsamlı bir genel bakış için lütfen ÇSED Raporunun ilgili bölümlerine bakınız.

5.2. EKONOMİ VE İSTİHDAM

Muğla ili ekonomik açıdan incelendiğinde, il ekonomisinin genel olarak turizm sektörü tarafından beslendiği görülmektedir. Turizm sektörünün il ekonomisi üzerindeki etkin ağırlığına rağmen, tarım sektörü de üretim ve ihracat değerleriyle il ekonomisine ciddi katkılar sağlamaktadır. Domates, nar, narenciye ürünleri, badem, zeytinyağı, patlıcan, kabak, Akdeniz çamı ve salatalık, önemli gelir sağlayan önemli tarım ürünleridir. Sera sebze yetiştiriciliğinde, özellikle sofralık domates üretiminde önemli bir yere sahip olan Muğla, yaklaşık 40 bin dekarlık sera alanı büyüklüğü ile Türkiye'de 4. sırada yer almaktadır.

2021 yılında Muğla ilinin birçok ilçesini etkileyen orman yangınları, Muğla'nın bal üretimini önemli ölçüde azaltmış ve bölge ekonomisine büyük zarar vermiştir. Proje EA kapsamındaki tarım ve hayvancılık üretimi de bu durumdan etkilenmiştir.

Türkiye genel sıralamasına göre, Muğla 2021 yılından önce çam balı üretiminde ilk sırada yer alıyordu ve dünya çam balı üretiminin %85'ini, Türkiye çam balı üretiminin ise %90'ını karşılıyordu. Orman yangınlarının ardından birçok hane ve işletme arıcılık faaliyetlerini bırakmak zorunda kaldı. Bu faaliyeti bırakmayanların bir kısmı göçebe arıcılığa yönelirken, bir kısmı ise küçük ölçekli üretime yöneldi.

Muğla, zengin maden yataklarına sahiptir. Bunların en önemlileri Yatağan linyit kömürü ve Fethiye krom yataklarıdır. Ayrıca Muğla, önemli bir mermer merkezidir.

Tarım alanı büyüklüğü açısından Muğla'nın önemli ilçeleri sırasıyla Milas, Seydikemer, Menteşe ve Yatağan'dır. Milas ve Seydikemer ilçeleri tek başına Muğla'nın toplam tarım alanının %53'ünü oluşturmaktadır. Bu verilere paralel olarak, tarım ve hayvancılık Proje EA içindeki ana gelir kaynaklarını oluşturmaktadır.

2023 TürkStat verilerine göre, Muğla ili net göç açısından Antalya ve Ankara'nın ardından Türkiye'de üçüncü sırada yer almaktadır. İlçenin doğal özellikleri ve turizm olanakları, bölgeye göçü çeken en önemli faktörler arasındadır.

Projenin etki alanı içindeki tüm yerleşim yerleri kırsal ekonomiye dayanmaktadır. Başlıca ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır ve başlıca gelir kaynaklarından biri emekli maaşıdır. Ek gelir kaynakları arasında iş ve serbest meslek gelirleri, maaşlı işler, arıcılık ve sosyal yardımlar bulunmaktadır.

Engabeli arazi, ormanlık alanların oluşturduğu doğal sınırlar, makine kullanımındaki kısıtlamalar ve suyla ilgili zorluklara rağmen, tarım Falp Rüzgar Enerji Santrali (RES) alanı içindeki mahallelerde başlıca ekonomik faaliyet olmaya devam etmektedir. Özellikle zeytin yetiştiriciliği, en yaygın tarımsal faaliyet olarak öne çıkmaktadır. Konak köyü, Proje EA içindeki köyler arasında zeytin üretimine en fazla bağımlı olan köydür. Zeytin üretimine ek olarak, proje sahasının daha yüksek, ormana bitişik alanlarında Akdeniz çam fıstığı üretimi de yapılmaktadır. Akdeniz çam fıstığının yüksek birim fiyatları nedeniyle, bu faaliyet yerel halk için önemli bir ticari öneme sahiptir.

Ayrıca, özellikle Narhisar ve çevresinde kestane yetiştiriciliği, bölgedeki bir diğer önemli ticari tarım faaliyeti oluşturmaktadır. Arpa ve buğday gibi diğer ürünler, ticari değerleri için değil, hayvancılık için yem ihtiyacını karşılamak veya hane halkı tüketimi için yetiştirilmektedir. Benzer şekilde, bahçecilik faaliyetleri de ağırlıklı olarak geçimlik tarıma odaklanmaktadır.

Falp RES EA bölgesinde, hayvancılık ağırlıklı olarak süt üretimi için yapılmaktadır. Serbest dolaşan hayvancılık, sınırlı ölçekte, ağırlıklı olarak Çukurköy'de yapılmaktadır. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği geçimlik düzeyindedir ve bir zamanlar bölgede önemli bir faaliyet olan keçi yetiştiriciliği giderek azalmaktadır.

Bölgedeki arıcılık faaliyetleri yaklaşık 40.000 kovanla yürütülmektedir. En yüksek kovan yoğunluğu Çukurköy mahallesinde gözlemlenmektedir. Falp RES projesine dahil olan yerleşim yerlerinde, göçebe arıcılık faaliyetlerinin bir parçası olarak 80.000 ila 100.000 kovanın arıcılık faaliyetlerinde kullanıldığı tahmin edilmektedir ve bu faaliyetlerin önemli bir kısmı Çukurköy ve Sakarkaya'da yoğunlaşmaktadır. Bu göçebe arıcıların Konya, Çanakkale ve Tekirdağ gibi illere seyahat ettikleri bildirilmektedir. Arıcılık faaliyetleri FALP proje alanında devam etmektedir. Milas bölgesinde olduğu gibi, birçok arıcı kovanlarını mevsimsel olarak çeşitli yerlere taşımaktadır. İlkbahar ve yaz başında, ormanlık alanların çevresinde, orman yollarında ve köy sınırları yakınında kovan sayısı artmaktadır. Arıcılık, hayvancılıkla birlikte yapılmakta ve özellikle yaşlı nüfus arasında aktif bir geçim kaynağı olmaya devam etmektedir, çünkü nispeten kolay bir faaliyettir ve bölge arıcılık için son derece uygundur.

Burada sunulan veriler, yerel muhtarların beyanlarına dayanmaktadır. Göçebe arıcıların çoğu resmi olarak kayıtlı olmadığından, kovanların ve arıcıların kesin sayısını belirlemek zordur. Bununla birlikte, arıcılık, FALP Etki Alanı (EA) köylerindeki hanelerin yaklaşık %4,8'i için birincil geçim kaynağı olarak tanımlanmıştır. Bu rakam, arıcılığın hanelerin yaklaşık %5'i için ana gelir kaynağı olduğunu, ancak bölgedeki diğer birçok kişi için ikincil veya geçim kaynağı olarak da hizmet ettiğini göstermektedir.

Sürekli bir düşüşe rağmen, Muğla Türkiye'de arıcılık faaliyetlerinde lider il olmaya devam etmektedir. Arıcılıkta gözlemlenen düşüş, çevresel etkiler (ani sıcaklık değişiklikleri ve tarımsal pestisitler gibi), genç nesillerin arıcılık, hayvancılık ve tarım gibi faaliyetlere katılma konusundaki isteksizliği ve yüksek üretim maliyetleri gibi çeşitli faktörlere atfedilebilir. Yerel halkla yapılan görüşmeler, gençlerin sosyal güvenlik (SGK) avantajları olan işleri tercih ettiklerini ve arıcılık ve benzeri faaliyetleri fiziksel olarak zorlayıcı ve kariyer hedefleriyle

uyumsuz bulduklarını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, hizmetler, ticari girişimler veya girişimcilik gibi sektörleri tercih etme eğilimindedirler.

Arıcılık üretimi, bu geleneksel faaliyetleri sürdürme yükünü üstlenen orta yaşlı ve yaşlı nüfus tarafından sürdürülmektedir. Falp RES EA içindeki yerleşim yerlerinde, tarım ve hayvancılık dışı ekonomik faaliyetler, öncelikle yakınlardaki maden tesisleri, yem fabrikaları, hizmet sektöründe istihdam, küçük ölçekli esnaf, şoförler ve turizm sektöründe çalışan bireyler etrafında yoğunlaşmaktadır. Falp Proje alanında arıcılık faaliyetleri devam etmektedir. Milas bölgesinde olduğu gibi, birçok arıcı kovanlarını mevsimsel olarak çeşitli yerlere taşır. İlkbahar ve yaz başında, ormanlık alanların çevresinde, orman yollarında ve köy sınırları yakınında kovan sayısı artar. Arıcılık, hayvancılıkla birlikte yapılır ve özellikle yaşlı nüfus arasında aktif bir geçim kaynağı olmaya devam eder, çünkü nispeten kolaydır ve bölge arıcılık için çok uygundur.

Burada sunulan veriler, yerel muhtarların beyanlarına dayanmaktadır. Göçebe arıcıların çoğu resmi olarak kayıtlı olmadığından, kovan ve arıcıların kesin sayısını belirlemek zordur. Bununla birlikte, arıcılık, FALP Etki Alanı (EA) köylerindeki hanelerin yaklaşık %4,8'i için birincil geçim kaynağı olarak tanımlanmıştır. Bu rakam, arıcılığın hanelerin yaklaşık %5'i için ana gelir kaynağı olduğunu, ancak bölgedeki diğer birçok hane için ikincil veya geçim kaynağı olarak da hizmet ettiğini göstermektedir.

Birincil, ikincil ve üçüncül geçim kaynakları değerlendirildiğinde, hanelerin birincil yanıt olarak tarımsal faaliyetleri, emekli maaşlarını ve hayvancılığı belirttiği gözlemlenmiştir. Saha verilerine göre, yanıt verenlerin %42,9'u tarımı birincil gelir kaynağı olarak belirlemiş, bunu %19 ile emekli maaşları izlemiştir. İkincil geçim kaynakları olarak ise tarım (%23,8), hayvancılık (%20,2) ve emekli maaşı (%13,1) en sık belirtilenler olurken, ankete katılanların %31'i ikincil gelirinin olmadığını bildirmiştir.

Hayvancılık ve emekli maaşları, baskın üçüncü geçim kaynakları olarak ortaya çıkmıştır. Emekli maaşları, üç geçim kaynağı düzeyinde de önemli bir yere sahipken, veriler bölgede hayvancılığın azaldığını göstermektedir.

TABLO 5-10 FALP EA'DEKİ GELİR KAYNAKLARI

Gelir kaynakları	Hane halkının ana geçim kaynağı (%)	Hane halkının ikinci geçim kaynağı (%)	Hane halkının üçüncü geçim kaynağı (%)
Tarım (bitkisel üretim)	42	23	3
Hayvancılık (hayvansal üretim)	10,7	20,2	8,3
Emeklilik	19	13,1	7,1
Arıcılık	4	1,2	3,6
Mavi yakalı ücretli, fabrikada vb. maaşlı işler.	4,8	3	0
Masa başı/ofis beyaz yakalı ücretli, maaşlı işler	3	2	0

Gelir kaynakları	Hane halkının ana geçim kaynağı (%)	Hane halkının ikinci geçim kaynağı (%)	Hane halkının üçüncü geçim kaynağı (%)
İş ve serbest meslek geliri (Küçük esnaf - bakkal, manav, kasap, tuhafiyeci vb.)	6	0	0
Geçici mevsimlik tarım/inaaat işleri	1,2	2	0
Kurumlar tarafından sağlanan sosyal destek (engelli maaşı, dul ve yetim maaşı, belediye, ilçe valisi yardımı vb.)	2,4	1,2	0
Geçici mevsimlik turizm işi	1,21	0	2,4
İkincil/üçüncül gelir yok	3,6	31	71
Toplam	100	100	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Hane halkının yıllık gelir giderleri: Hane halkının yıllık gider kategorileri incelendiğinde, temel ihtiyaçlara yönelik harcamaların ağırlıkta olduğu görülmektedir. En büyük gider kategorisi, %33,3 ile önemli bir paya sahip olan market ve gıda harcamalarıdır. İkinci gider kategorisinde yine pazar ve gıda giderleri %40,5 ile başı çekmekte, bunu elektrik, su, doğalgaz faturaları ve tarım giderleri izlemektedir. Üçüncü gider kategorisinde elektrik, su, doğalgaz faturaları %20,3 ile ilk sırada yer alırken, bunu %14,3 ile pazar ve gıda giderleri izlemektedir.

TABLO 5-11 YILLIK GELİR GİDER KATEGORİLERİ

Yıllık gelirinizin gider kategorileri nelerdir?	İlk	İkinci	Üçüncü
Pazar ve gıda giderleri	33	40,5	14
Ulaşım/seyahat masrafları (okula, iş yerine vb.)	2	-	6
Tarımsal giderler (yakıt, gübre, yem vb.)	41,7	14,3	4,8
Hayvancılık giderleri (yem, veteriner hizmetleri vb.)	8,3	13,1	3,6
Tarım, ticaret veya sanayiye yapılan yatırımlar	6	2	-
Kamu hizmetleri faturaları (su, elektrik vb.)	6,0	19	20,3
Kira	-		1,2
Sağlık ve kişisel bakım giderleri	-	10,7	9,5

Yıllık gelirinizin gider kategorileri nelerdir?	İlk	İkinci	Üçüncü
Borçların ödenmesi	1,2	-	-
Eğitim giderleri	1,2	-	4,8
Yanıt yok			36
Toplam	100	100	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

TARIM VE HAYVANCILIK FAALİYETLERİ

Tarım ve hayvancılık, Proje'den etkilenen yerleşim yerlerinde temel geçim kaynakları olarak öne çıkmaktadır. Anket verilerine göre, yanıt verenlerin %42,9'u tarımı birincil gelir kaynağı olarak belirtirken, %20,2'si hayvancılığı birincil veya ikincil geçim kaynağı olarak belirtmiştir. Emekli maaşı (birincil gelir kaynağı olarak %19; ikincil gelir kaynağı olarak %13,1) de, özellikle yaşlı hane halkı üyeleri arasında yaygın olarak bildirilmiştir. Özellikle, ankete katılanların %31'i ikincil gelir kaynağı olmadığını belirtmiş ve birçok hanenin tek bir geçim kaynağına, genellikle tarım veya hayvancılığa bağımlı olduğunu vurgulamıştır. Bu bulgular, yerel ekonomide toprak temelli ve geçimlik faaliyetlerin önemini vurgulamaktadır.

Verilere göre, hanelerin %73,8'i tarımsal faaliyetlerine devam ettiklerini bildirmiştir. Sonraki sorularda, bu hanelere Projenin tarımsal uygulamaları üzerindeki etkileri sorulmuştur.

TABLO 0-12 TARIMSAL FAALİYETLERDE BULUNANLAR

Çiftçi misiniz veya tarımsal faaliyetlerde bulunuyor musunuz?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Evet	62	73
Hayır	22	26
Toplam	84	100

Muğla YEKA HHL Anketi, Mart 2025

Saha çalışması kapsamında görüşülen PEK'lerin %20,3'ü Projenin tarımsal faaliyetler üzerinde olumsuz bir etkisi olacağını düşünmektedir.

Bir diğer dikkat çekici veri ise, görüşülen PEK'lerin %54,7'sinin Projenin etkileri hakkında hiçbir fikri olmamasıdır. Bu durum, Projenin mevcut konumu ve Proje faaliyetleri hakkında yeterli bilgi bulunmaması ile ilgilidir.

TABLO 5-13 PROJENİN TARIM FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLİŞKİN ALGILAR

Proje nedeniyle tarımsal faaliyetlerinizden gelir kaybına uğrayacağınızı düşünüyor musunuz?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Evet	17	20
Hayır	21	25
Bilmiyorum	46	54,7
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

PEK'lere sorulan bir diğer soru, gelir kaybı açısından ne tür bir etki yaşayacaklarıdır.

PEK'lerin %79,8'inin projenin olası etkilerine ilişkin hiçbir bilgisi olmadığını belirtmesi dikkat çekicidir. Bu farkındalık eksikliği, projenin faaliyetleri, konumu ve arazi edinim süreci hakkında sağlanan bilgilerin yetersizliğine atfedilebilir. Ankete katılanların %13,0'u tarafından belirtilen en önemli endişe, toz nedeniyle arazi verimliliğinde ve mahsul kalitesinde, özellikle zeytinyağında, olası bir düşüş olmasıdır. Ortaya konulan bir diğer endişe ise, projenin yol açacağı iklim koşullarının neden olabileceği potansiyel zarardır.

TABLO 5-14 PEK'LERİN GELİR KAYBI GÖRÜŞLERİ

Gelir kaybı ne tür bir etki yaratacaktır?	Ankete katılanların sayısı	Yüzde
Fikrim yok	67	79
Toz oluşumu nedeniyle zeytinlikler ve diğer mahsuller zarar görecektir	11	13
Su kaynaklarımız kirlenebilir, hava kirliliği olabilir.	1	1
İklim koşulları değişeceği için ürünlerimiz zarar görecektir.	5	6
Toplam	8	10

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Hazine ve devlet arazilerini tarımsal amaçlarla kullanan 2 kişi (%2,4) bulunmaktadır. Bu tür arazileri kullanmayanların oranı %97,6'dır.

TABLO 5-15 TARIM İÇİN KAMU ARAZİLERİNİN KULLANIMI

Tarımsal amaçla kullanılan kamu (devlet, hazine) arazisi var mı?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Evet	2	2,4
Hayır	82	97,6
Toplam	84	100,0

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Tarım amaçlı hazine veya devlet arazilerini kullanan 2 kişiden biri, kullandıkları arazide zeytin veya meyve ağaçları olduğunu belirtirken, diğeri "hayır" yanıtını vermiştir.

TABLO 5-16 KAMU ARAZİSİNDEKİ AĞAÇLAR

Kullandığınız arazide zeytin veya meyve ağaçları var mı?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Katılmayan	82	97
Evet	1	1
Hayır	1	1,2
Toplam	84	100,0

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Falp RES EA genelinde hayvancılık ağırlıklı olarak süt üretimi için yapılmaktadır. Saha araştırmasında, görüşülen hane temsilcileri ve muhtarlar şunları belirtmiştir Bölgede yaygın bir uygulama, hayvan sahiplerinin hayvanlarını özel mülkiyetli arazilerde otlatması ve barınaklarda beslemesidir. Serbest dolaşan hayvancılık bölgede sınırlıdır ve çoğu Çukurköy'de yoğunlaşmıştır. Sayılarına bakıldığında, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği geçimlik düzeyde görünmektedir.

Saha araştırması verilerine göre, hayvancılıkla uğraşan hane halkı oranı %53,6 olarak bulunmuştur. Bu hane halklarına, projenin hayvancılık faaliyetleri üzerinde beklenen etkileri sorulmuştur.

TABLO 5-17 HAYVANCILIKLA UĞRAŞMA

Hayvancılıkla uğraşıyor musunuz?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Evet	45	5
Hayır	39	46,4
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Hane halkları arasında sığır sahipliğinin dağılımı incelendiğinde, sadece 28 hanenin sığır sahibi olduğu görülmektedir.

TABLO 5-18 SİĞİR SAYISI

Kaç adet sığırınız var?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
1	2	2,5
2	2	2
3	2	2
4	4	4,8
5	8	9,5
6	1	1,2
7	2	2,4
8	1	1,2
10	3	3,6
20	1	1,2
30	1	1,2
100	1	11,2
0	56	66,7
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Hane halkı anketine göre, sadece 18 hane küçükbaş hayvan sahibi bulunmaktadır. Hane başına ortalama küçükbaş hayvan sayısı 2,5 olarak saptanmıştır. Ancak, küçükbaş hayvan sahibi olanlar arasında bu sayı 15,5'e çıkmaktadır. Bölgede geleneksel olarak yaygın olan keçi yetiştiriciliğindeki düşüş, bu rakamlarda göze çarpan bir eğilim olarak ortaya çıkmıştır.

TABLO 5-19 SAHİP OLUNAN KÜÇÜKBAŞ HAYVAN SAYISI

Kaç tane küçükbaş hayvanınız var?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
1	1	1,2
2	3	3,6
4	1	1
5	5	6
7	1	1,2
10	4	4,8
15	1	1,2
50	1	1,2
60	1	1,2
0	66	78,6
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Hane halkı verilerine göre, hane halklarının sahip olduğu kümes hayvanı sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Toplam 24 hane halkı kümes hayvanı sahibi olduğunu bildirmiştir. Hane halkları 10 veya 20 adet kümes hayvanına sahiptir. Kümes hayvanı sayısının düşük olması, bu hayvanların öncelikle kendi kendine yeterlilik ihtiyaçlarını karşılamak için yetiştirildiğini göstermektedir.

TABLO 5-20 SAHİP OLUNAN KANATLI HAYVAN SAYISI

Kaç tane kümes hayvanınız var?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
2	2	2,4
5	3	3,6
6	1	1,2
10	9	10,7

Kaç tane kümes hayvanınız var?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
13	1	1,2
15	1	1,2
20	6	7,1
25	1	1,2
0	60	71,4
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Hane halkı anketinde, PEK'lere hayvancılık faaliyetleri için kaç ay yem satın almak zorunda oldukları sorulmuştur. Hayvancılıkla uğraşan 31 katılımcının %36,9'unun "12 ay" cevabı verdiği görülmüştür. Hiç yem satın almayanlar ve 1-8 ay yem satın alanların toplam oranı %4,8 idi.

TABLO 5-21 HAYVANCILIK FAALİYETLERİ İÇİN YEM SATIN ALMA SÜRESİ

Hayvancılık faaliyetleriniz için kaç ay yem satın almanız gerekiyor?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Katılmayanlar	45	5
0 ay	4	4,8
1 ay	1	1,2
5 ay	1	1,2
6 ay	1	1,2
8 ay	1	1,2
12 ay	31	36,9
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

PEK'lerin hayvanlarını nerede besledikleri sorusuna verdikleri yanıtlar şu şekildedir: Hayvancılıkla uğraşan 44 kişiden 24'ü hayvanlarını kendi arazilerinde beslemektedir, bu da tüm

PEK'lerin %28,6'sına karşılık gelmektedir. Bu yanıtı sıklık açısından "köy meralarında" ve "hem kendi arazimde hem de köy meralarında" yanıtları izlemektedir.

TABLO 5-22 HAYVANLARIN BESLENDİĞİ YER

Hayvanlarınızı nerede besliyorsunuz?				
Hayvancılık	Köy meralarında ve kamu arazilerinde		Kendi arazimde	
	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Hayır	32	38,1	17	20
Evet	12	14,3	24	28,6
Nişanlı değil	40	47	40	47
Toplam	84	100	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

PEK'ler arasında mera kullanımı %16,7 düzeyinde gözlemlenmektedir. Mera kullanmayanların oranı %34'tür. Mera kullananlar arasında PEK'lerin oranı %32,1'dir.

TABLO 5-23 MERA KULLANIMI

Hayvan otlatmak için meraları kullanıyor musunuz?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Yetiştirmiyor	43	51,2
Evet	14	16,7
Hayır	27	32,1
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Meraları kullanan yerel halk arasında, meraların projeden etkileneceğini düşünenlerin sayısı, etkilenmeyeceğini düşünenlerin sayısını aşmaktadır.

TABLO 5-24 PROJENİN MERA ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ALGILAR

Kullandığınız meraların Projeden etkilenebileceğini düşünüyor musunuz?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Katılmayanlar	72	85
Evet	7	8

Kullandığınız meraların Projeden etkilenebileceğini düşünüyor musunuz?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Hayır	5	6
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

"Sahip olduğunuz veya kullandığınız arazi daha önce başka bir projeden etkilenmiş miydi?" sorusu tüm PEK'lere yöneltilmiştir. Yanıtların %86,9'u "Hayır" şeklindedir.

TABLO 5-25 SAHİP OLDUĞUNUZ VEYA KULLANDIĞINIZ ARAZİ ÜZERİNDEKİ ÖNCEKİ PROJENİN ETKİSİ

Sahip olduğunuz veya kullandığınız arazi daha önce başka bir projeden etkilenmiş mi?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Evet	11	13
Hayır	73	86,9
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

ORMANCILIK VE ARICILIK FAALİYETLERİ

Sürekli düşüşe rağmen, Muğla ili Türkiye'nin arıcılık faaliyetlerinde lider konumunu korumaktadır. Falp EA'da yaşayan yerel nüfusla yapılan hane halkı saha araştırmasının sonuçlarına göre, ankete katılanların %21,4'ü arıcılıkla uğraşmaktadır.

TABLO 0-19 - ARICILIKLA İLGİLİ KATILIMI

Arıcılıkla uğraşıyor musunuz?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Evet	18	21
Hayır	66	78,6
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Bölgeye özgü ve çok değer verilen bal ve diğer arıcılık ürünleri, Muğla bölgesinde özel bir yere sahiptir. Haneler arasında kovan dağılımı incelendiğinde, en sık verilen cevap 200 ve 250 kovan sahibi olmak olarak ortaya çıkmaktadır. Toplam 3.685 arı kovanına sahip 14 hane halkı, hane

başına ortalama 263,2 arı kovanına sahiptir. Tüm hane halklarının ortalama arı kovanı sayısı 46,6'dır. Ekolojik değişikliklere karşı oldukça hassas olan arıcılık, bu bölgede toz, titreşim ve bitki çeşitliliğinin azalması gibi projenin olası etkilerine karşı savunmasız görünmektedir.

TABLO 5-26 SAHİP OLUNAN ARI KOVANININ SAYISI

Kaç adet arı kovanınız var?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
10	1	1,2
15	1	1,2
40	2	2,4
70	3	3,6
100	8	9,5
300	2	2,4
700	1	1
0	66	78,6
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Arıcılık faaliyetleri, PEK'ler tarafından arıcının kendi köyü sınırları içinde (%11,8) ve diğer şehirlerde ve köylerde (%7,2) yürütülmektedir.

TABLO 5-27 ARICILIK FAALİYETLERİNİN YAPILDIĞI YERLER

Arıcılığın yapıldığı yer	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Katılmayan	6	78
Kendi köyünün sınırları içinde	10	11
Başka şehirlerde (Mobil arıcılık)	2	2
Diğer şehirlerde ve köylerde	6	7
Toplam	84	10

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Arıcılığın projeden ne ölçüde etkilenebileceğine ilişkin soruya verilen yanıtların %81'inin "bilmiyorum" kategorisinde yoğunlaşması dikkat çekicidir. Bu durum, PEK'lerin proje hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmadıklarını ve bu nedenle potansiyel etki düzeyini tahmin edemediklerini göstermektedir.

TABLO 5-22 BEKLENTİ ARI YETİŞTİRİCİLİĞİ FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİ

Arıcılık faaliyetiniz Proje'den etkilenecek mi?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Evet	11	13,1
Hayır	5	6
Hiçbir fikrim yok	68	81
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Arıcılık üzerinde beklenen etkilerle ilgili görüşler değerlendirildiğinde, ana endişenin gürültü ve titreşimden kaynaklandığı görülmektedir.

TABLO 5-23 PROJENİN ARICILIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ALGILAR

Arıcılık Üzerindeki Beklenen Etkiler	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Herhangi bir etki olmayacak	75	8
Arıların uçuşu gürültü ve titreşimden olumsuz etkilenecektir.	4	4
Toz ve gürültü, arıların bal kaynaklarını olumsuz etkiler.	3	3
Doğal denge bozulacağı için verim düşecektir.	2	2
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Falp RES'in hayvancılık ve arıcılık faaliyetlerini nasıl etkileyebileceğine dair ayrıntılı bir inceleme, daha önce mahalle bazında yapılan analizlerde de belirtildiği gibi, net bir sonucu ortaya koymaktadır: yerel halk genel olarak projenin olası etkileri hakkında bilgi sahibi değildir.

12 Mayıs 2022 tarihinde Sakarkaya Köyü Kahvehanesi'nde yerel toplulukla bir toplantı düzenlenmiştir. Çukur, Konak ve Narhisar mahallelerinde, ankete katılanların %100'ü "hiçbir fikrim yok" cevabını vermiştir. Proje Şirketi tarafından 2022 yılında bilgilendirme toplantıları düzenlenmiş olmasına rağmen, saha bulguları bu mahallelerde farkındalık düzeyinin hala düşük olduğunu göstermektedir. İkiztaş mahallesinde, arıcılığın sürdürülebilirliği ve meraların

niteliksel ve niceliksel kayıpları ile ilgili endişeler %6,7 oranında gözlemlenmektedir. Kayabükü mahallesinde, yanıtlar meraların küçülmesi ve verimliliğinin düşmesi ile ilgili endişeleri göstermektedir.

"Fikrim yok" seçeneğinin %80 ile öne çıktığı Sakarkaya'da bu oran mahalleler arasında en düşük orandır. Beklenen etkiye ilişkin yanıtlara bakıldığında, "meraların verimlilik kaybı" %8 ile ilk sırada yer almaktadır.

TABLO 5-24 PROJENİN ARICILIK VE HAYVANCILIK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ALGILAR

Yerleşim		Karşılaşacağınızı düşündüğünüz gelir kaybını açıklayabilir misiniz?							Toplam
		Hiçbir fikrim yok	Arılar olumsuz etkilenecek ve tarım ürünleri etkilendiğinde hayvanlar için yem sıkıntısı yaşanacak	Arılar titreşim ve sestene etkilenecek, bal üretimi azalacak	Hayvanların otlaklarda dolaşmasını engelleyen ek ve arazi kısıtlamaları hayvancılık alanımızı daraltacaktır	Mera alanımız küçülüp verimsiz hale gelecektir	Proje alanında keçilerimiz ormanlık alanda otuluyor, kısıtlamalar olursa otlatma maliyetlerimiz olacak	Yem maliyetimiz artacaktır	
Çukur	Sayı	14	0	0	0	0	0	0	14
	%	100	0	0	0	0	0	0	100
İkiztaş	Say	1	1	0	1	0	0	0	15
	%	%	%	0	%	0	0	0	100,0
Kayabükü	Sayı	5	0	0	0	1	0	0	6
	%	%	0	0	0	%	0	0	100
Konak	Sayı	9	0	0	0	0	0	0	9
	%	100	0	0	0	0	0	0	100,0
Narhisar	Sayı	10	0	0	0	0	0	0	10
	%	100	0	0	0	0	0	0	100,0
Sakarkaya	Sayı	20	0	1	0	2	1	1	25
	%	80	0	4	0	8	4	4	100
Toplam	Say	7	1	1	1	2	1	1	79
	%	89,9	1,3	1,3	1,3	3,9	1,3	1,3	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

PEK'lere, köylerinin/mahallelerinin çevresindeki ormanları mantar ve şifalı bitki toplamak için kullanıp kullanmadıkları soruldu.

Ormanlardan faydalanan PEK'ler, mantar ve odun toplayarak ormanlardan faydalandıklarını belirtmişlerdir. Bu faaliyetleri gerçekleştiren PEK'lerin %70,2'si, Projenin bu faaliyetleri ve ormanları olumsuz etkileyeceği görüşündedir.

TABLO 5-28 PEK'LERİN ÇEVREDEKİ ORMANLARI KULLANIMI

Ormanların kullanımı	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Evet	59	70
Hayır	25	29,8
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Ormana bağımlı PEK'lerin orman kaynaklarını nasıl kullandıklarına ilişkin veriler incelendiğinde, başlıca kullanım şeklinin mantar toplama olduğu görülmektedir. Bunu, diğer kullanım şekilleri olarak "odun" ve "mantar ve odun" yanıtları izlemektedir.

TABLO 5-29 TOPLANAN ORMAN ÜRÜNLERİ

Hangi ürünleri topluyorsunuz?	Yanıt Sayısı	Verenlerin	Yüzde
Katılmıyor	30		35
Mantar	35		41
Mantar, çam fıstığı	11		13
Odun	4		4,8
Mantar ve odun	3		3
Mantarlar, şifalı bitkiler	1		1
Toplam	83		100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

PEK yanıtlarının 16'sı (%19,0) ormanın projeden etkileneceğini belirtirken, 24 yanıt (%28,6) ormanın etkilenmeyeceğini göstermektedir.

TABLO 5-30 PROJENİN ORMANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE DAİR ALGILAR

Bu ormanların projeden etkilenebileceğini düşünüyor musunuz?	Yanıtlayanların sayısı	Yüzde
Katılmayanlar	44	51
Evet	16	19
Hayır	24	28,6
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

PEK yanıtlarına göre, orman arazilerinin projeden etkilenmesinin başlıca yolları arasında ormanlara erişimin kısıtlanması ve toz nedeniyle verimin düşmesi yer almaktadır. PEK'ler ayrıca toplam orman alanındaki azalmanın üretimde düşüşe yol açacağını düşünmektedir.

TABLO 5-31 PROJENİN ORMAN ARAZİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Orman arazilerinin nasıl etkileneceğini düşünüyorsunuz?	Yanıt Verenlerin Sayısı	Yüzde
Katılmayan	6	81
Ormanlara erişim kısıtlanacak	5	6
Çam fıstığı ağaçları kesilecek	5	6
Arazi azalması nedeniyle ürünlerimiz azalacak	2	2
Toz nedeniyle verim düşecek	4	4
Toplam	84	100

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024

Orman kullanıcıları olan PEK'lerin endişeleri şu şekilde ifade edilmiştir.

- Ağaçlar ve alanlar azaldıkça mantarlar da azalmaktadır
- Toprak kalitesi bozulacak
- Arazi kaybı nedeniyle mantarlar ezilecek

- Arazi ele geçirildikçe alan azalacak
- Bölgelerde toprak kaybedilecek ve mantar toplama imkanı ortadan kalkacak.
- Çevre kirliliği meydana gelecektir
- Doğal yapı bozulacak
- Morel mantarı önemli bir mantar türüdür ve ormanlar etkilenirse, köy için önemli bir gelir kaynağı etkilenecektir
- Proje, mantar ve şifalı bitkilerin bulunduğu alanlara girişi kısıtlayacaktır
- Toplama yapılamayacaktır.
- Orman arazisi azalacaktır
- Toz etkisi ağaçları ve mantarları etkileyecektir
- Ağaçlar kesildiğinde ormanın kalitesi bozulacaktır.

Bu etkileri PEK'lere açıklamak ve etkilerin hangi düzeyde ortaya çıkacağını ve etki alanının nerede sona ereceğini tanımlamak önemlidir.

EİH VE ERİŞİM YOLU ETKİLENER KÖYLERDE EKONOMİ VE İSTİHDAM

FALP Rüzgar Enerji Projesi'nin EİH ve erişim yolu bileşenlerinden etkilenen köylerin ekonomik yapısı, ağırlıklı olarak küçük ölçekli tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır ve bazı bölgelerde arıcılık, ormancılık ve mevsimlik işçi göçü ile desteklenmektedir. Zeytin yetiştiriciliği, neredeyse tüm yerleşim yerlerinde, sadece yağ ve sofralık zeytin üretimi için değil, aynı zamanda odun ve otlak alanı sağlama açısından da, özellikle Saraçlar ve Cumalar gibi köylerde, kritik ve çok işlevli bir gelir kaynağı olarak öne çıkmaktadır.

Saraçlar'da tüm haneler zeytin yetiştiriciliği ile uğraşmaktadır ve yaklaşık 2.000 baş sığırın varlığı, büyük ölçekli hayvancılık faaliyetlerinin önemini vurgulamaktadır. Yerel paydaşlar, özellikle arazi edinimi ve projeyle ilgili inşaat faaliyetleri ışığında, aktif olarak kullanılan otlaklara ve tarım alanlarına erişimin kısıtlanabileceğine ilişkin endişelerini dile getirmişlerdir.

Ektirli'de ekim düzeninde pamuktan silajlık mısıra geçiş yaşanmış ve zeytin yetiştiriciliği önemini korumakla birlikte, artık koruma altında olan orman arazilerinde otlatmanın kısıtlanması nedeniyle geçmişteki hayvancılık faaliyetleri önemli ölçüde azalmıştır. Sakinler ayrıca dar, bakımsız yollar ve yetersiz sanitasyon, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi ciddi altyapı sorunları olduğunu da bildirmiştir.

Ulukonak ve Umcular'da, zeytinle birlikte mısır ve diğer tahıl ürünleri de yetiştirilmeye devam edilmektedir. Umcular'da son yıllarda tarımsal üretimde artış görülse de, gençlerin göçü işgücü sıkıntısına yol açmıştır. Yaklaşık 1.500 baş sığır olmasına rağmen, köy eğitim ve sağlık hizmetlerinde eksiklikler, sanitasyon altyapısının yetersizliği ve modern tarım uygulamaları için kurumsal desteğin sınırlı olması sorunlarıyla boğuşmaktadır.

Gölcük sakinleri, yakındaki bir baraj projesi için arazi kamulaştırılması nedeniyle tarımsal faaliyetlerde azalma olduğunu belirtmişlerdir, ancak hayvancılık yaklaşık 1.200 baş sığır ile nispeten istikrarlı kalmıştır. Arıcılık azalmıştır ve EİH'nin kalan otlakları ve ormanlık alanları, özellikle barajın yukarısında bulunanları nasıl etkileyeceği konusunda endişeler devam etmektedir.

Gökyaka'da, yakınlardaki endüstriyel faaliyetlerle ilgili önemli halk sağlığı endişeleri bulunmaktadır. Sakinler, kanser vakalarındaki artışı çevresel koşullarla ilişkilendirmiş ve projenin su kaynaklarını ve otlakları daha da bozacağından korkmaktadır.

Cumalar, incir ve zeytin yetiştiriciliğine dayanmaktadır, ancak tarım arazilerine ulaşımı zor olan yollar nedeniyle üretim azalmıştır. İnternet altyapısı bulunmamakta olup, yerel okulun kapatılması ve aile hekiminin sınırlı varlığı, kamu hizmetlerine erişimin önündeki engeller olarak gösterilmiştir.

Kırcağz'ın nüfusu mevsimsel olarak büyük değişiklikler göstermektedir; yazın 3.000'e ulaşan nüfus, kışın 800'e düşmektedir. Zeytin ve hayvancılık üretimine bağımlılık devam etmesine rağmen, artan tarım maliyetleri terk edilmiş tarım alanlarının sayısında artışa neden olmuştur. Köyde 700 hanede yaklaşık 1.000 baş sığır, 30 hanede 2.000-3.000 baş küçükbaş hayvan ve yaklaşık 20 hanede arıcılık yapılmaktadır. Topluluk üyeleri, zeytin çiçeklenme mevsiminde inşaat tozunun önemli verim kayıplarına yol açabileceği konusunda endişelerini dile getirmiştir.

Şenköy, zeytin yetiştiriciliği ile büyükbaş hayvan yetiştiriciliğini birleştirir ve düşük gelirli aileler ve engelliler gibi savunmasız grupları barındırır. Hava kalitesinin bozulması, kanser vakalarının artması ve yetersiz elektrik, internet ve okul ulaşım hizmetleri konusunda endişeler dile getirilmiştir.

Sarıkaya, sebze yetiştiriciliği, ticari arıcılık (5 hanede yaklaşık 1.000 kovan) ve hayvancılık (80 hanede yaklaşık 800 baş sığır) ile tanınmaktadır. Önceki rüzgar ve madencilik projelerinin neden olduğu altyapı hasarları güvensizliğe yol açmıştır. Muhtar, projenin toprak kalitesine, zeytinliklere ve arı popülasyonlarına zarar verebileceğinden endişe duyduğunu bildirmiştir.

Çukur Köyü, çam fıstığı ağaçlarının gayri resmi kullanıcısı olarak, EİH'nin inşasından gelir açısından doğrudan etkilenecektir. Projenin etki alanı içinde, çam fıstığı toplama ve işleme, özellikle orman köyü olarak sınıflandırılan Çukur Köyü'nde, önemli bir geçim kaynağıdır. Çam fıstığı veren ağaçların çoğu özel mülkiyet sınırları içinde değil, orman arazileri içinde bulunmaktadır — yaklaşık %80'i orman alanlarında ve sadece %20'si özel mülkiyet arazilerindedir.

Toplam 130 hane, ana veya ek gelir kaynağı olarak çam fıstığı toplama faaliyetinde bulunmaktadır. Çam fıstığı üretiminin yoğun olduğu bu orman alanları, planlanan EİH koridorunun içinde ve çevresinde bulunmaktadır, bu da birkaç verimli ağaç grubunun nihai güzergâhın yakınında yer alabileceği anlamına gelmektedir. Çam fıstığı (Pinus pinea) genellikle kozalakların olgunlaşıp doğal olarak açıldığı Kasım ve Mayıs ayları arasında hasat edilir. EİH güzergâhı artık kesinleşmiştir. Hasadın mevsimsel ve emek yoğun doğası göz önüne alındığında, geçim kaynakları etkilenebilecek hane halkı sayısı, verimli orman alanlarına yakınlık ve çam fıstığı gelirine bağımlılık derecesi dikkate alınarak, bölgeye özgü bir değerlendirme ile tespit edilmelidir. Bulgular bu rapora ek olarak sunulacaktır.

6. GEÇİM KAYNAKLARI ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

Aşağıdaki alt bölümlerde, Proje'nin geçim kaynakları üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir.

6.1. PROJE ETKİ ÖZETİ

Yukarıdaki temel bulgulara dayanarak, projenin geçim kaynaklarıyla ilgili riskleri ve etkileri özetlenebilir ve ayrıntılı olarak değerlendirilebilir. ÇSED ve GKGKP süreci, Etki Alanındaki araziye dayalı geçim kaynakları üzerinde bir dizi sosyal etki belirlemiştir. Bunlar hem doğrudan etkiler (arazi edinimi nedeniyle arazi veya kaynak kaybı gibi) hem de dolaylı etkiler (çevresel bozulmalardan kaynaklanan verimlilik düşüşü gibi) içermektedir. Ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık ve arıcılıkla uğraşan etkilenen topluluklar, projenin bu etkileri mümkün olduğunca önlemesi veya azaltması konusunda net beklentilere sahiptir. EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilikleri ve IFC Performans Standartları ile uyumlu olarak, proje geçim kaynakları kayıplarını önlemek, en aza indirmek ve telafi etmek için bir dizi yönetim planı (örneğin ayrıntılı bir GKGKP, Paydaş Katılım Planı, Toplum Sağlığı ve Güvenliği Planı vb.

Tablo 6-1, belirlenen temel geçim kaynaklarıyla ilgili etkilerin, bunların meydana geldiği proje aşamalarının ve önerilen ilgili hafifletme önlemlerinin bir özetini sunmaktadır. Bu revize edilmiş tablo, zeytinlikler, arıcılık ve orman kaynaklarının kullanımı gibi konuları vurgulayan FALP'ye özgü sosyo-ekonomik bağlamı içermekte ve temel senaryoda belgelenen topluluk endişelerini ele almak için hedeflenen önlemleri özetlemektedir.

TABLO 6-32 BELİRLENEN GEÇİM KAYNAKLARIYLA İLGİLİ ETKİLER VE PROJE AŞAMALARI

Etki Konusu	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
Arazi ve Geçim Kaynakları Üzerindeki İnşaatla İlgili Etkiler	Proje Etki Alanındaki (EA) yerel arazi sahipleri, küçük çiftçiler, çobanlar, orman kullanıcıları ve arıcılar	Öncelikle inşaat aşaması; işletme aşamasında bazı kalıntı etkiler	- Hayvanlara ve varlıklara zarar: Proje trafiği, serbest dolaşan çiftlik hayvanlarının yaralanma riskini artırır ve çiftçilik veya hayvancılıkta kullanılan çitlere, kuyulara veya erişim yapılarına kasıtsız zarar verebilir. - Tozun mahsuller ve arı kovanları üzerindeki etkileri: Zeytinlikler, çam fıstığı ve kestane ağaçları ile arıların besin kaynakları, inşaat sırasında, özellikle çiçeklenme mevsimlerinde (örneğin ilkbaharda zeytin ağaçları) toz emisyonlarından etkilenebilir. Toz, tozlaşmayı bozabilir ve verimi düşürebilir. - Arazi ediniminden kaynaklanan geçim kaynaklarının bozulması: Türbin pedleri, yollar ve EİH için özel mülkiyete ait zeytinlikler, otlaklar veya ormanla sınırlı arazilerin (gayri resmi olarak kullanılan hazine arazileri dahil) edinilmesi, geçici veya kalıcı ekonomik yerinden edilmeye neden olabilir. Çoğu PEK tek bir gelir kaynağına bağlı olduğundan, bir tarlanın veya bahçenin kaybı önemli zorluklara neden olabilir. - Meralara ve ormanlara erişimin kısıtlanması: İnşaat çalışmaları, geleneksel yürüyüş yollarını veya otlatma koridorlarını engelleyerek çobanları ve orman ürünleri toplayıcılarını etkileyebilir. Buna mantar, odun ve çam fıstığı toplayıcıları da dahildir. - Arıcılık verimliliğinde düşüş: Arı kovanlarının yakınındaki toz ve titreşim (özellikle Çukurköy ve Konak'ta) arıların beslenmesini engelleyebilir. Göçebe arıcılar da rota kısıtlamaları veya kovanların rahatsız edilmesi gibi sorunlarla karşılaşabilir.	- Proje yollarında sıkı hız sınırları (<30 km/s) uygulayın; otlaklar ve otlatma güzergâhlarının yakınında trafik işaretleri yerleştirin. - İnşaat yollarına ve türbin erişim yollarına düzenli olarak su verin (kuru mevsimlerde günde ≥ 3 kez). Zeytin çiçeklenme dönemlerinden kaçınmak için tozun yoğun olduğu işleri koordine edin. Arı kovanları ve mahsullere duyarlı yerlerdeki tozu izleyin. Yüklenciyi toz kontrol önlemlerini uygulamazsa, bunun sonucunda ortaya çıkan mahsul kayıpları tam olarak tazmin edilmelidir. - Arazi edinimi için GKGP çerçevesini izleyin ve erişimden önce tazminat ödeyin. Tam yenileme değerini sağlayın ve ekim veya otlatma kesintiye uğrarsa geçici gelir kaybını destekleyin. Temizlemeden önce bildirimde bulunun. - Mikro konumlandırma yoluyla mümkün olduğunca zeytinlikleri ve otlak alanlarını kaçının. Ormanların kesilmesini en aza indirmek için alternatifleri değerlendirin. - Çalışmalara başlamadan önce EA'deki göçmen ve yerel arıcıları belirleyin. Etki alanı içindeyse, kovanların taşınması için yardım ve koruyucu ekranlar sağlayın. Aktif beslenme saatlerinde kovanların yakınında inşaat yapmaktan kaçının. - Mera, orman ve tarım arazilerine topluluk erişim yollarını koruyun veya restore edin. Çalışmalara başlamadan önce yerel muhtarlarla görüşerek kritik yürüyüş yollarını belirleyin. Geniş alanları çitle çevirmekten kaçının. - Çam, kestane ve yem türleri dahil olmak üzere yerli ve polen taşıyıcı dostu bitki örtüsü kullanarak bozulmuş arazileri restore edin. - Şikayetlerin giderilmesi için bir mekanizma oluşturun ve mahsul veya hayvanlara verilen zararlar dahil olmak üzere

Etki Konusu	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
				geçim kaynaklarıyla ilgili endişeleri takip etmek ve bunlara yanıt vermek üzere iki Topluluk İrtibat Görevlisi atayın.
Savunmasız Gruplar Üzerindeki Etkiler	Yaşlıların başı olduğu haneler (65+), düşük gelirli aileler, kronik hastalığı veya engeli olan bireyler, yasal mülkiyet hakkı olmayan gayri resmi arazi kullanıcıları	İnşaat ve İşletme	- Yaşlı ve kronik hastalığı olan PEK'ler, özellikle yerleşim alanları veya tarım arazileri yakınında uzun süreli inşaat faaliyetleri sırasında toza, gürültüye ve projeyle ilgili trafiğe daha fazla maruz kalabilirler. - Hazine veya orman arazilerinin gayri resmi kullanımına (örneğin otlatma, arıcılık veya orman ürünleri toplama) bağımlı olan düşük gelirli ve topraksız PEK'ler ekonomik yerinden edilme riski altındadır, ancak ulusal yasalar uyarınca yasal tazminat almaya hak kazanamayabilirler. - Savunmasız bireyler, geçim desteği almaya hak kazandıklarının farkında olmayabilir veya hareket kısıtlılıkları, düşük okuryazarlık düzeyleri veya iletişim erişimi eksikliği nedeniyle paydaş katılım süreçlerine katılamayabilirler. - Hedefe yönelik restorasyon önlemleri alınmazsa, bu grupların geçim kaynaklarını kaybetmesi mevcut yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı daha da kötüleştirebilir. - Sistemik cinsiyet eşitsizliği ve teknik alanlara düşük katılım nedeniyle kadınların ve gençlerin proje işlerinden dışlanması. - Kamplarda ayrımcılık, taciz ve cinsiyete dayalı şiddet riskleri - Geleneksel cinsiyet rolleri, kadınların hareket kabiliyetini ve yeniden yerleşim ve tazminatla ilgili karar alma süreçlerine katılımını kısıtlayabilir. Bu durum, kadınların ihtiyaç ve endişelerinin göz ardı edilmesine ve yerinden edilmenin olumsuz etkilerinin daha da artmasına neden olabilir. - Türkiye'nin birçok kırsal bölgesinde, kadınlar erkeklere göre resmi işlere sahip olma veya arazi sahibi olma olasılıkları daha düşüktür, bu da onları gayri resmi geçim kaynaklarına ve aile ağlarına daha bağımlı hale getirir.	- Arazi edinim sürecinin başlarında savunmasız hane halkları tespit edilmiştir. Bu bilgilere dayanarak, GKGGP uygulama aşamasında bir savunmasızlık kaydı tutulmalıdır. Geçim kaynaklarının geri kazanımına yönelik faaliyetler (örneğin, girdi desteği, aynı yardım veya geçici gelir önlemleri) bu hane halklarının özel ihtiyaçlarına göre uyarlanmalıdır. - Gayri resmi kullanıcılar (örneğin orman toplayıcıları, çobanlar, arazilerin gayri resmi kullanıcıları) için, geçim kaynakları girdileri (örneğin küçükbaş hayvanlar, yem, aletler) veya müzakere edilmiş arazi erişim alternatifleri dahil olmak üzere GKGGP kapsamında geçiş dönemi yardım önlemleri geliştirin. - Yaşlı, engelli veya kadınların başı olduğu hanelerle mobil ve ev tabanlı danışmaların yapılmasını sağlayın. Gerektiğinde materyaller basitleştirilmiş, sözlü veya görsel formatlarda sunulmalıdır. -Gelir güvensizliğini önlemek için, araziye dayalı olmayan geçim desteği (örneğin, küçük ölçekli çiftçilik, hayvancılık girdi kitleleri, yem temini veya arı kovani restorasyonu) için savunmasız PEK'lere öncelik verin. -Özel GKGGP izleme göstergeleri (örneğin gelir geri kazanımı, gıda güvenliği, hizmetlere erişim) aracılığıyla proje uygulaması sırasında ve sonrasında savunmasız hanelerin refahını izleyin. -Yerel muhtarlar veya atanmış TİG'lar aracılığıyla şikayet kaydı dahil olmak üzere, güvenilir, engelsiz şikayet kanallarını teşvik edin ve savunmasız

Etki Konusu	Projeden Etkilenen Kişiler (PEK'ler)	Aşama	Etki Açıklaması	Önerilen Azaltıcı Önlemler
			Yeniden yerleşim, bu kırılgan destek sistemlerini bozabilir ve kadınların uyum sağlamak için daha az kaynağa sahip kalmasına neden olabilir. - Türkiye'nin kırsal kesimlerinde kadınlar genellikle tarımsal faaliyetlere ve hane halkı üretimine önemli katkıda bulunurlar, ancak genellikle resmi olarak tanınmazlar veya ücret almazlar. Yeniden yerleşim, kadınların arazi ve hayvancılığa erişimini keserek hem ekonomik katkılarını hem de gıda güvenliğini zayıflatabilir. - Muğla'daki birçok kadın gayri resmi, mevsimlik veya bakımla ilgili işlerle uğraştığı için, resmi olarak arazi sahibi veya ücretli çalışan olarak kayıtlı olmayabilir. Bu durum, resmi istihdamı veya belgelenmiş arazi kullanımını önceliklendiren tazminat programlarından dışlanmalarına yol açabilir. - Yaşlı kadınlar, hareket kabiliyeti kısıtlı kadınlar ve mevsimlik göçmen işçiler, yeniden yerleşim sırasında, çözüm ve fayda paylaşımı mekanizmalarına erişimin azalması, bağımsız olarak yer değiştirme kabiliyetinin sınırlı olması ve sosyal izolasyon riskinin artması gibi bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. - Kadınlar genellikle çocukların ve yaşlı aile üyelerinin birincil bakıcılarıdır. Yer değiştirme, alışık olmadıkları ortamlar, okullara ve sağlık hizmetlerine olan mesafenin uzaması ve topluluk desteğinin azalması nedeniyle iş yüklerini artırabilir ve gelir getirici faaliyetlere katılma yeteneklerini daha da sınırlayabilir.	kişilerin şikayetlerinin izlenmesini ve öncelikli olarak ele alınmasını sağlayın.

EKONOMİK YERİNDEN EDİLME ETKİSİ

Proje alanı içinde konut veya ticari fiziksel yapılar bulunmadığından, fiziksel yeniden yerleşim öngörülmemektedir. Ancak, özellikle aşağıdaki durumlarda, arazi edinimi, erişim kısıtlamaları ve araziye dayalı faaliyetlerin kesintiye uğraması nedeniyle geçici veya kalıcı ekonomik yerinden edilme meydana gelebilir:

- Mevsimlik otlatma, arıcılık ve gayri resmi geçim kaynakları için kullanılan orman ve hazine arazilerinin kamulaştırılması
- Toz, ağır makine hareketleri veya inşaat faaliyetleri nedeniyle zeytinliklere ve tarım arazilerine verilen zarar
- Özellikle EİH, türbin konumları ve ulaşım yollarına yakın alanlarda otlaklara ve ekili tarlalara erişimin kısıtlanması
- Birden fazla proje bileşeninin (türbin alanı, kamp alanı, iletim hattı) bir araya geldiği yerlerde kümülatif geçim kaynakları etkileri
- Güvenlik endişeleri, gürültü, trafik veya gelecekteki erişim haklarına ilişkin belirsiz bilgilerden kaynaklanan, hayvancılık, zeytin hasadı veya orman ürünleri toplama gibi geleneksel arazi kullanımına ilişkin algılanan veya fiili kısıtlamalar

Ekonomik yerinden edilme riski altında olan yerleşim yerleri şunlardır:

Gökyaka, Saraçlar, Ektirli, Ulukonak, Gölcük, Umcular, Cumalar, Abak, Şenköy ve Çukurköy (EİH etkileri)

- Sarıkaya, Kırcağız ve Kargıcak (ulaşım yolu etkileri)

Narhisar (hayvan güvenliği, zeytin ve otlaklara toz etkisi)

Bu topluluklar geçimlerini tarım, hayvancılık, arıcılık ve bazı durumlarda orman erişiminden elde etmektedir. Özellikle zeytin ve tahıl yetiştiriciliği toz kaynaklı verim kaybına karşı savunmasızdır ve trafik nedeniyle serbest otlayan hayvanların karıştığı kazalar önemli sorunlar olarak rapor edilmiştir.

Ana Geçim Kaynaklarını Etkileyen Etkenleri Azaltmaya Yönelik Önemli Önlemler

Proje, IFC PS5 ve 2023 IFC İyi Uygulama El Kitabı ile uyumlu olarak geçim kaynakları üzerindeki etkileri önlemek, en aza indirmek veya telafi etmek için aşağıdaki önlemleri uygulayacaktır:

- Bu Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planının (GKGKP) hazırlanması ve uygulanması
- GKGKP süreci boyunca savunmasız gruplarla (örneğin kadınlar, yaşlıların başı olduğu haneler, gayri resmi kullanıcılar) hedefli danışma
- Toz veya titreşime maruz kalan alanlarda inşaat öncesinde arıcıların belirlenmesi ve kovanların taşınması için destek
 - Temel hane halkı ve muhtar danışmaları sırasında yerel arıcılık faaliyetleri kaydedilmiştir; ancak ormanlık alanlardaki kovan sayısı ve aktif arıcı sayısı mevsimsel olarak değişiklik göstermektedir.
 - GKGKP kapsamında, köylerde yerel arıcılıkla uğraşan 65 hane tespit edilmiş ve bütçe ayrılmıştır.
 - Bu hanelere ek olarak, göçebe arıcıların varlığı da kabul edilmektedir.
 - Bu nedenle, mevsimsel değişiklikler dikkate alınarak, inşaat dönemine yakın bir zamanda kovanların yerleri ve sayılarının sahada doğrulanması gerekecektir.

- Nihai EİH güzergâhı onaylandıktan sonra, doğru tanımlama ve zamanında yer değiştirme veya diğer destek önlemlerinin alınmasını sağlamak için bu doğrulama inşaat öncesinde derhal tekrarlanmalıdır.

- Ağaçlar, mahsuller ve geçici veya kalıcı arazi kullanım kısıtlamaları nedeniyle erişim kaybı dahil olmak üzere arazi ve varlık kayıplarının tam olarak tazmin edilmesi
- Toz bastırma önlemleri, yaz aylarında erişim yollarının günde üç kez sulanması dahil
- Gelir kaynakları kaybedilen savunmasız hanelerin alternatif arazi edinmeleri veya araziye dayalı olmayan geçim seçeneklerini uygulamaları için destek
- Etkilenen kişilere istihdam fırsatlarında öncelik tanınması
- Varlıklara veya arazilere verilen zararları en aza indirmek için inşaat alanlarının sıkı kontrolü; tazminat konusunda yüklenicinin sorumluluğu
- Özellikle Çukurköy'de kümülatif geçim kaynakları üzerindeki etkilerin izlenmesi ve özel olarak tasarlanmış hafifletici önlemlerin uygulanması
- Mevsimsel olarak otlatma veya ekili alanlara erişimin kısıtlandığı durumlarda geçici destek programlarının (ör. yem, tarımsal girdiler) uygulanması

Araziyle ilgili şikayetleri izlemek ve savunmasız grupları desteklemek için Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG) görevlendirilmesi

- Paydaş Katılım Planına (PKP) GKGKP ile ilgili katılım faaliyetlerinin dahil edilmesi
- Çevrimdışı/düşük okuryazarlık düzeyine sahip kabul noktaları ve saha tabanlı çözümler dahil olmak üzere erişilebilir ve kapsayıcı şikayet mekanizması

TABLO 6-33 SOSYOEKONOMİK ETKİLER – ARAZİ VE GEÇİM KAYNAKLARI

Kategori	İnşaat	İşletme	Hizmetten Çıkarma
Etki türü	Doğrudan	Doğrudan	Doğrudan
Alıcı	Yerel topluluklar	Yerel Topluluklar	Yerel Topluluklar
Reseptör duyarlılığı	Orta	Düşük	Düşük
Etkinin niteliği	Olumsuz (-)	Olumsuz (-)	Olumsuz (-)
Kapsam	Yerel/Site düzeyi	Yerel/Site düzeyi	Yerel/Site düzeyi
Süre	Kısa	Devam eden	Kısa Süreli
Hane Sayısı	Günlük	yok	Günlük
Olasılık	Çok muhtemel	Olası	Muhtemel
Etkinin büyüklüğü	Orta	Küçük	Küçük
Etkinin önemi (hafifletme ile)	Büyük	Önemsiz	Küçük
Kalıcı etki	Düşük	Önemsiz	Önemsiz
Yenilenemez kayıp riski	Olası (en kötü durum)	Yok	Yok
Tersine çevrilebilirlik	Tersine çevrilebilir	Tersine çevrilebilir	Tersine çevrilebilir
Azaltma etkinliği	Zor ama etkili	Etkili	Kolay ama etkili

Kategori	İnşaat	İşletme	Hizmetten Çıkarma
Güven seviyesi	Yüksek	Yüksek	Yüksek

6.2. PROJE'NİN ORMAN, HAZİNE VE ÖZEL ARAZİLERİN KULLANIMINA ETKİSİ

Tüm türbin konumları, şalt sahası, iç erişim yolları ve fazla kazı malzemesi depolama alanları dahil olmak üzere FALP RES'in temel altyapısı, kadastro verileri ve FALP ÇED raporunda da teyit edildiği üzere, tamamen devlet orman arazisi üzerinde yer alacaktır. Proje arazi edinim verileri ve ÇED'e göre, tüm türbinler Muğla ve Aydın illerinde, özellikle Sakarkaya, Çukur, Konak, Narhisar ve Kullar yerleşim yerlerinde orman olarak ayrılmış parseller üzerinde yer almaktadır.

Türbin platformlarına ek olarak, şalt sahası ve fazla kazı malzemesi depolama alanları gibi altyapı için geçici olarak arazi gerekecektir ve bunların tümü de devlet orman arazileri üzerindedir.

ÖZEL ARAZİLER ÜZERİNDEKİ ERİŞİM YOLLARI VE ENERJİ İLETİM HATTI (EİH) ETKİLERİ

Proje altyapısının çoğu özel arazileri kapsamasa da, enerji iletim hattı (EİH) ve ilgili ulaşım/erişim yolları, birkaç kırsal toplulukta özel mülkiyete ait tarım arazileriyle kesişmektedir. Nitekim, EİH toplam 499 parseli kapsamaktadır ve bunların 410'u özel mülkiyete aittir. Bu durum, kısmi kamulaştırma, irtifak hakkı anlaşmaları veya arazi kullanımına ilişkin geçici kısıtlamalara yol açabilir.

Temmuz 2024 itibarıyla mevcut verilere göre, aşağıdaki yerleşim yerlerinin etkilenme olasılığı olduğu öncelikle tespit edilmiştir:

TABLO 6-34 EİH VE ERİŞİM YOLLARINDAN ETKİLENMESİ MUHTEMEL YERLEŞİM YERLERİ

Yerleşim	Etki Bileşeni
Gökyaka	Enerji iletim hattı
Saraçlar	Enerji iletim hattı
Ektirli	Enerji iletim hattı
Ulukonak	Enerji iletim hattı
Gölcük	Enerji iletim hattı
Umcular	Enerji iletim hattı
Cumalar	Enerji iletim hattı
Abak	Enerji iletim hattı
Şenköy	Enerji iletim hattı
Sarıkaya	Erişim yolu
Kırcağız	Erişim yolu
Kargıcak	Erişim yolu

Bu yerleşim yerleri, geçim kaynakları zeytin yetiştiriciliği, kuru tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerine dayanan tarım topluluklarıdır. Ekonomik yerinden edilmenin boyutu, aşağıdaki faktörlere bağlı olacaktır:

- Parsellerin tamamen veya kısmen kamulaştırılıp kamulaştırılmayacağı,
- Etkilenen arazinin hane halkının toplam üretken arazisinin %20'sinden fazlasını oluşturup oluşturmadığı,
- İşlevsel geçim kaynaklarında aksaklıklar olup olmadığı (ör. parçalanma, müstemilatların kaybı veya erişim yollarının kaybı).

Mart 2025 saha çalışması itibarıyla, bu alanlara ait parsel düzeyindeki veriler hala derlenmektedir. Güzergâhlar kesinleştikten sonra, GKGKP çerçevesine uygun olarak katılımcı yöntemler kullanılarak ayrıntılı sosyoekonomik etki değerlendirmeleri ve hak sahipliği doğrulamaları yapılacaktır. Ekim 2025 itibarıyla EİH güzergâhı kesinleşmiştir ve kamulaştırma işlemine başlamadan önce güzergâh için tam yenileme maliyetine uygun ek varlık ve envanter değerlemesi yapılması gerekmektedir.

Ek olarak, IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, Proje, yasal mülkiyet hakkı bulunmayan ancak ekonomik olarak bu arazilere bağımlı olan orman ve hazine arazilerinin gayri resmi kullanıcılarını (örneğin keçi çobanları, yakacak odun toplayıcıları, mevsimlik arıcılar) belirleyecektir. Bu kullanıcılar, aşağıdaki yollarla GKGKP'ye dahil edilecektir:

- Saha bazlı doğrulama,
- Muhtarlar ve ormancılık yetkilileriyle istişare,
- Geçici geçim desteği veya aynı yardımlara erişim (örneğin yem, ekipman veya alternatif erişim düzenlemeleri).
- Adil ve kapsayıcı sonuçlar elde etmek için aşağıdaki GKGKP önlemleri uygulanacaktır:
- Kadastro doğrulaması ve paydaş katılımı, etkilenen özel kullanımlı arazileri belirleyecektir.

Uygunluk kriterleri, şikayet mekanizmaları ve tazminat süreçleri hakkında net bilgi, Paydaş Katılım Planı (PKP) ve özel GKGKP istişareleri aracılığıyla sağlanacaktır.

ARTIK ARAZİ

Artık arazi, projeyle ilgili arazi edinimi nedeniyle geride bırakılan veya kullanılamaz hale gelen küçük, parçalı arazi parsellerini ifade eder. Bu parseller genellikle çok küçük, düzensiz şekilli veya izole olduğundan, tarımsal veya ekonomik kullanım için uygun değildir. Artık arazi genellikle rüzgar santralleri gibi altyapı projeleri için kısmi arazi ediniminden kaynaklanır; bu projelerde arazi mülkiyetinin sadece bir kısmı alınır ve geri kalanı ekonomik olarak kullanılamaz veya erişilemez hale gelir. Bu durum, etkilenen arazi sahipleri ve kullanıcıları, özellikle de geçimlik tarım veya gayri resmi arazi kullanımı ile uğraşanlar için ekonomik yerinden edilmeye yol açabilir, çünkü resmi tanınma veya tazminat almadan hayati önem taşıyan geçim kaynaklarını kaybedebilirler.

EİH için yapılan saha araştırmasının ardından, herhangi bir artık veya ekonomik olarak uygun olmayan arazinin varlığı değerlendirilecek ve tespit edilmesi halinde, bulgular ve ilgili haklar GKGKP ekine dahil edilecektir.

Arazi edinimi veya arazi kullanım kısıtlamaları bir kişinin sahip olduğu arazinin sadece bir kısmını etkilediği, ancak kalan arazinin ekonomik olarak elverişsiz hale geldiği durumlarda, proje tüm mülkő satın almayı teklif etmeli ve ilgili PEK'lere tam tazminat sağlamalıdır.

ORMAN VE HAZİNE ARAZİLERİNİN KULLANIMI VE GAYRİ RESMİ KULLANICILAR ÜZERİNDEKİ ETKİLER

Bu bölüm, Projenin devlet ormanları ve hazine arazilerinin kullanımıyla ilgili potansiyel geçim kaynakları üzerindeki etkileri, özellikle çevre toplulukların gayri resmi ve geleneksel arazi kullanımı açısından değerlendirmektedir. Bu araziler resmi mülkiyet veya tarımsal tescil kapsamına girmiyor olsa da, mevsimlik otlatma, arıcılık ve odun dışı orman ürünleri (NTFP) toplama için kullanılan yerel geçim kaynakları sisteminin hayati bir bileşenini oluşturmaktadır. Analiz iki ana alt bölümü kapsamaktadır:

Orman Arazilerinin Kullanımı: Saha ziyaretleri, paydaş görüşmeleri ve kadastro katmanlarına dayalı olarak, bu alt bölümde, ana altyapının yer alacağı Çukur, Çomakdağı, Konak, Sakarkaya, Sarıkaya, İkiztaş, Ketendere, Kayabükü ve Narhisar'da orman kenarındaki kullanım modelleri belirlenmektedir. Çitlerin kurulması, geçici erişim kısıtlamaları ve mevsimsel faaliyetlerin yer değiştirmesi gibi etkiler değerlendirilmektedir.

- **Hazine Arazilerinin Kullanımı:** Projenin erişim yolları ve iletim hatları, diğer birkaç yerleşim yerindeki hazineye ait parsellerden geçecektir. Bu araziler kamulaştırılmayacak olsa da, inşaatla ilgili aksaklıklar geçici olarak gayri resmi kullanıcıları etkileyebilir. Alt bölüm, bu tür kullanımların türünü ve kapsamını özetlemekte ve GKGKP çerçevesi aracılığıyla hafifletme önlemleri önermektedir.

Her iki alt bölüm de bu GKGKP'nin daha geniş geçim kaynakları etki çerçevesine katkıda bulunarak, gayri resmi arazi kullanıcılarının ve savunmasız grupların, resmi yasal hakları olmasa bile, IFC Performans Standardı 5 kapsamında tanınmasını ve desteklenmesini sağlamaktadır.

ORMAN ARAZİLERİNİN KULLANIMI (ÇUKUR, ÇOMAKDAĞI, KONAK, SAKARKAYA, SARIKAYA, NARHİSAR, İKİZTAŞ, KETENDERE, KAYABÜKÜ)

Kadaastro kayıtlarında da teyit edildiği üzere, tüm onaylanmış türbin konumları, şalt sahası ve fazla kazı malzemesi depolama alanlarını içeren FALP RES'in temel altyapısı tamamen devlet orman arazisi üzerinde bulunmaktadır. Bu orman parsellerinde doğrudan resmi konut veya tarım faaliyeti gerçekleştirilmesinde de, Mart 2025'te yapılan saha danışmaları, bu alanların çevre topluluklar tarafından gayri resmi, mevsimsel ve geleneksel geçim faaliyetleri için yaygın olarak kullanıldığını teyit etmiştir.

Ormanların başlıca kullanım alanları şunlardır:

- Arıcılık, özellikle yaz aylarında orman erişim yolları ve açıklıklar boyunca yerleştirilen mobil arı kovanları;
- Mevsimlik hayvancılık, özellikle Çukur, Sakarkaya ve Kullar'dan orman çevresine erişen keçi çobanları tarafından;
- Mantar, otlar (örneğin kekik, mercanköşk) ve yakacak odun gibi odun dışı orman ürünlerinin (NTFP) toplanması, esas olarak evsel tüketim için.

Bu kullanımlar resmi olarak kayıtlı değildir ve Türk kamulaştırma kanunu kapsamında tazminat almaya hak kazanmazlar. Ancak, IFC Performans Standardı 5 uyarınca, geçim kaynakları veya gelirleri için hayati önem taşıyan doğal kaynaklara erişimini kaybeden

kullanıcılar, mülkiyet durumlarına bakılmaksızın geçim kaynaklarının geri kazanımı için destek almaya hak kazanırlar.

TABLO 6-35 DEVLET ORMANLARININ KULLANIM BİLGİLERİ

Yerleşim	Orman Ürünleri Toplama (hane halkı)	Hayvancılık (hane halkı)	Arıcılık (aktif arıcılar)
Çukur	180	~40 (keçi çobanları)	35 (bunların ~20'si gezici)
Sakarkaya	120	25	15
Kullar	100	30	12
Konak	60	Sınırlı	8
Narhisar	30	Sınırlı	5

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024, Mart 2025

Saha ziyaretleri, inşaat aşamasındaki faaliyetlerin, özellikle çitlerin kurulması, yol düzeltme ve ağır makine hareketlerinin aşağıdakileri bozabileceğini göstermiştir:

- Otlatma ve kovan yerleştirme için kullanılan gayri resmi erişim yolları;
- Özellikle yaz sonu ve sonbahar başında mevsimsel otlatma döngüleri;
- Mobil arı kovanı yerleştirme veya NTFP toplama için kullanılan orman kenarı alanları.

Türbinlerin ve altyapının kalıcı ayak izi nispeten sınırlı olsa da, geçici erişim kısıtlamaları ve güvenlikle ilgili çitler, bu kaynaklara bağımlı olan haneleri orantısız bir şekilde etkileyebilir.

HAZİNE ARAZİLERİ (GÖKYAKA, UMCULAR, CUMALAR, SARIKAYA, GÖLCÜK, ALEYHAN, ABAK, SARAÇLAR)

Enerji iletim hattı (EİH) ve erişim yolları gibi proje bileşenleri de, özellikle Gökyaka, Cumalar, Umcular, Gölcük, Aleyhan, Abak, Saraçlar ve Sarıkaya yerleşimlerinde hazineye ait arazi parsellerini kesecektir. Bu parseller, doğrudan kamulaştırma yerine irtifak hakkı kapsamına girecektir. Ancak, saha değerlendirmeleri bu arazilerin aşağıdaki amaçlarla gayri resmi olarak kullanıldığını doğrulamıştır:

- Mevsimlik otlatma ve mera bağlantısı (özellikle Cumalar ve Umcular'da);
- Orman alanlarına ve tarım arazilerine erişim yolları;
- Hayvancılık ve tarım ekipmanları için parseller arası hareketlilik.

Bu kullanımlar resmi olarak belgelenmemiştir, ancak yerel toplulukların mevsimsel ve mekansal geçim sistemlerinde kritik bağlantılar olarak hizmet etmektedir. İnşaat aşamasında, çitler, hendekler veya araç hareketleri geçici olarak aşağıdakileri engelleyebilir:

- Keçi ve koyun çobanları tarafından kullanılan otlatma hareketlilik yolları;
- Arı kovanlarını taşıyan arıcılar için gayri resmi yollar;

- Özellikle alternatif güzergâhları olmayan haneler için hane parselleri arasındaki bağlantılar.

GEÇİM KAYNAKLARI GERİ KAZANIM PLANI İÇİN ETKİLERİ

GKGKP, orman ve hazine arazilerinin gayri resmi kullanıcılarının, tanınmayan ekonomik yerinden edilme riski en yüksek gruplar arasında olduğunu kabul etmektedir. Bu riskleri azaltmak için aşağıdaki önlemler alınacaktır:

- Muhtarlar, ormancılık yetkilileri ve hayvancılık kooperatifleri ile görüşmeler dahil olmak üzere **kaynak kullanıcılarının katılımcı doğrulaması**;
- Yem desteği, kovanların taşınması için yardım veya erişim restorasyonu gibi uygun orman kullanıcıları için **geçici geçim yardımı**;
- Geçici ancak önemli aksaklıklar yaşayanlar için **nakit dışı tazminat hakkı** (ör. girdi paketleri, ekipman veya erişim koridorları);
- Özellikle inşaat aşamasında **erişim engellerinin ve erişim haklarının geri kazanılmasının etkinliğinin izlenmesi**;
- Mobil veya mevsimlik kullanıcılar için özel olarak tasarlanmış **şikayet giderme mekanizmaları**.

TABLO 6-36 BEKLENEN HASAR VE ETKİ TÜRLERİ

Hasar Türü	Açıklama
Tozla İlgili Mahsul Kaybı	Çukur, Sakarkaya ve Narhisar'daki zeytinliklerin yakınındaki asfaltlanmamış erişim yollarında yoğun araç trafiği ve kazı çalışmaları, toz birikimi nedeniyle meyve verimini azaltabilir.
Verimli Ağaçlara Verilen Hasar	İnşaat yolları ve depolama alanlarının kenarındaki zeytin ve meyve ağaçları, makinelerle temas, tesviye veya sıkışmış toprak nedeniyle zarar görebilir.
Tarımsal Varlıklara Verilen Zarar	Teras duvarları, küçük sulama kanalları, çitler veya tarla sınırları, yol genişletme veya erişim yolu yeniden düzenlemesi nedeniyle kasıtsız olarak zarar görebilir.
Arıcılıkta aksaklıklar	Çukur ve Kullar'daki orman yolu çalışmaları, özellikle ilkbahar-yaz aylarında gezici arıcıları etkileyen toz, titreşim veya kovanların geçici olarak taşınmasına neden olabilir.
Toprak Sıkışması / Akış	İnşaat araçlarının neden olduğu sıkışma, özellikle Sakarkaya ve Konak'ın alçak kesimlerinde, komşu tarım arazilerinde drenajı ve çimlenmeyi etkileyebilir.

6.3. KIRILGANLIK DEĞERLENDİRMESİ

IFC, sosyal kimlikleri veya statüleri nedeniyle proje etkilerinden olumsuz etkilenme olasılığı daha yüksek olan ve bu etkileri öngörme, bunlarla başa çıkma, direnme veya bunlardan kurtulma kapasiteleri sınırlı olan bireyleri veya grupları savunmasız olarak tanımlamaktadır. Bu durum yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, okuryazarlık, engellilik veya arazi ve doğal kaynakların gayri resmi kullanımı ile bağlantılı olabilir.

IFC Performans Standardı 5 ve EBRD Performans Gerekliliği 5 uyarınca, FALP RES EA'deki savunmasız gruplar, Temmuz 2024 ile Mart 2025 tarihleri arasında Çukur, Saraçlar, Cumalar, Ulukonak, Şenköy, Gökyaka ve komşu köylerde yapılan saha bazlı sosyoekonomik anketler, muhtar görüşmeleri ve kurumsal istişareler yoluyla belirlenmiştir.

Tablo 6-6, yerleşim yerlerinde belirlenen savunmasız grupları özetlemektedir. Kategoriler birbirini dışlamamaktadır ve bazı haneler birden fazla kategoride yer alabilir (örneğin, yaşlı veya engelli üyeleri olan kadınların başı olduğu haneler):

TABLO 6-37 SAVUNMASIZ HANEHALKLARI

Savunmasızlık Durumu	Gölcük	Saraçlar	Cumalar	Ulukona	Çukur	Şenköy	Gökyaka	Ektirli	Kırcağız	Umular	Sarıkaya	Kayabükü	Narhisar	Konak	İkiztaş	Pınararası
Okuma yazma bilmeyen yetişkin	6	6	10	8	6	5	0	0	0	10	0	3	0	10	0	4
Kadın hane reisi	30	80	15	20	20	7	20	25	150	25	15	10	15	8	0	0
Devletten (kurum vb.) yardımıyla yaşayan kişiler	30	10	15	15	20	6	20	9	0	15	0	0	0	0	0	0
Kronik hastalık/yatalak	0	0	1	8	5	0	10	2	0	0	0	0	2	3	0	3
65 yaş üstü yalnız yaşayanlar	35	81	15	20	0	10	60	10	250	11	20	20	20	10	0	2
Fiziksel/zihinsel engelli kişiler	1	13	2	6	5	2	6	4	0	0	5	0	4	3	0	4
İşsiz/geliri yetersiz hane reisi	30	10	20	0	30	1	30	0	0	30	0	0	10	25	0	0
Mevsimlik göçmen işçiler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kaynak: Muğla YEKA ÇSED Saha Çalışması Bulguları, Temmuz 2024-Mart 2025-Mart 2025

Diğer yerleşim yerlerinde (örneğin İkiztaş, Pınararası, Konak) ek savunmasız gruplar da tespit edilmiştir, ancak bunlar arazi edinimi veya altyapı yerleştirilmesinden doğrudan etkilenmemektedir.

Önemli gözlemler şunlardır:

- Saraçlar, Şenköy ve Gökyaka'da yaşlıların başı olduğu haneler, özellikle mekanize olmayan geçimlik tarım ve orman kaynaklarına (örneğin otlatma, ürün toplama) bağımlıdır.
- Kadınların başı olduğu haneler tüm yerleşim yerlerinde mevcuttur ve genellikle resmi mülkiyet veya destek mekanizmalarına sınırlı erişimle tarımsal faaliyetleri yönetmektedir.
- Çukur, Şenköy ve Cumalar'daki düşük gelirli ve işsiz haneler, inşaat aşamasındaki geçici gelir kesintilerinden veya mevsimlik işlere erişimin azalmasından özellikle etkilenebilir.

- Kronik hastalık ve engellilik vakaları az sayıda bildirilmiştir, ancak bu durum, etkilenen kişilerin danışma toplantılarına katılma veya şikayette bulunma becerilerini engelleyebilir, tabii ki sosyal yardım faaliyetleri bu duruma göre uyarlanmazsa.

GKGKP İÇİN ÇIKARIMLAR

GKGKP, savunmasız grupların arazi kaybı, erişim kısıtlamaları veya inşaatla ilgili aksaklıklar nedeniyle hafifletilemeyen veya uzun süreli zorluklarla karşı karşıya kalma riskinin daha yüksek olduğunu kabul etmektedir. Bölüm 8, aynı destek, beceri geliştirme veya iş bulma programlarında öncelik, uyarlanmış danışma kanalları (örneğin ev ziyaretleri) ve savunmasızlık durumuna göre ayrıştırılmış geçim kaynaklarının geri kazanımı sonuçlarının izlenmesi dahil olmak üzere, özel olarak tasarlanmış hakları özetlemektedir.

7. UYGUNLUK, HAKLAR VE TAZMİNAT

Bu bölümde, GKGKP'nin haklar matrisi sunulmakta ve Proje GKGKP kapsamında uygunluk ve hakların belirlenmesi yaklaşımı açıklanmaktadır.

7.1. SON TARİH

Bu GKGKP kapsamında tazminat, geçim kaynaklarının geri kazanımı yardımı ve diğer desteklere uygunluk, IFC PS5, EBRD ESR5 ve ilgili Türk yasaları ilkelerine göre belirlenir. Amaç, Proje sonucunda ekonomik yerinden edilme yaşayan tüm PEK'lerin, resmi arazi mülkiyet durumları veya yasal hakları ne olursa olsun, adil bir şekilde tanınmalarını ve yardım almalarını sağlamaktır.

Uygunluk için temel bir kriter, son tarih belirlenmesi. Son tarih, proje alanı için resmi nüfus sayımı ve PEK'lerin varlık envanterinin tamamlandığı tarihtir – bu tarih Mart 2025'tir (Muğla YEKA ÇSED saha çalışması sırasında belgelendiği üzere). Nüfus sayımı ve varlık araştırması sırasında, proje ekibi köy muhtarları toplantıları ve kamu istişareleri yoluyla yerel topluluklara son tarihi açıklamıştır. Bu son tarihten sonra proje alanındaki arazileri işgal etmeye veya kullanmaya başlayan kişiler, GKGKP kapsamında tazminat veya geçim desteği almaya hak kazanamazlar. Diğer bir deyişle, yalnızca Mart 2025'ten önce arazi haklarına sahip olan veya araziyi/doğal kaynakları kullanan kişiler proje haklarından yararlanmaya hak kazanır.

Bu son tarih, şeffaflığı sağlamak için tüm etkilenen topluluklara yerel kanallar (muhtar duyuruları, topluluk toplantıları ve saha ziyaretleri) aracılığıyla kamuya duyurulmuştur. Son tarih mekanizması, proje planları öğrenildikten sonra bölgeye taşınarak projeden yararlanmaya çalışabilecek kişilerin fırsatçı taleplerini önlemek için çok önemlidir. Kesme tarihinden sonra yeni yerleşimciler veya kullanıcılar tarafından yapılan hiçbir talep, etkisinin ciddiyeti ne olursa olsun dikkate alınmayacaktır. Sadece çok özel durumlarda, son derece savunmasız kişiler için istisnalar yapılacaktır ve bu tür istisnalar, paydaş komitesi tarafından kapsamlı bir doğrulama ve onay sürecinden geçmelidir. Genel olarak, kesme tarihine bağlı kalınması, hak kazanma sürecinde adalet ve dürüstlüğün sağlanmasına yardımcı olur.

IFC PS 5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, son tarih bu GKGKP kapsamında tazminat ve geçim kaynaklarının geri kazanımı için uygunluğu tanımlamak amacıyla belirlenmiştir. Kapsamlı bir nüfus sayımı ve varlık envanteri henüz resmi olarak tamamlanmamış olsa da, süreç sırasında Mart 2025'te yapılan ön saha çalışmaları ve paydaş danışmaları, ilk etapta etkilenen kişileri ve etkileri belirlemek için temel oluşturmaktadır.

7.2. UYGUNLUK

Bu GKGKP kapsamında tazminat, geçim kaynaklarının geri kazanımı yardımı ve diğer destek önlemlerine uygunluk, IFC Performans Standardı 5, EBRD Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5 ve ilgili ulusal yasaların ilkelerine göre belirlenir. Amaç, Proje nedeniyle ekonomik yerinden edilme yaşayan tüm Proje Etkilenen Kişilerin (PEK'ler), arazi mülkiyet durumu veya kullanımın resmiyetine bakılmaksızın adil bir şekilde tanınmasını sağlamaktır.

Uygunluk, resmi nüfus sayımı ve varlık envanterinin tamamlandığı tarih (Mart 2025) olarak tanımlanan son tarihe göre belirlenir. Yerleşim ziyaretleri sırasında, muhtar toplantıları ve halka açık toplantılar aracılığıyla açıklamalar yapılmıştır. Bu tarihten sonra Proje EA'sinde arazi veya doğal kaynakları işgal eden veya kullanan kişiler tazminat veya geçim desteği almaya uygun değildir.

Aşağıdaki kategoriler GKGKP kapsamında uygun kabul edilir:

TABLO 7-1 HAK SAHİBİ PEK KATEGORİLERİ

PEK Kategorisi	Tanım ve Kriterler
Yasal arazi sahipleri	Tapu siciline (kadastro) resmi olarak kayıtlı mülkiyet hakkı (tapular) bulunan bireyler veya kuruluşlar.
Arazinin yasal kullanıcıları	Resmi kiracılar, kayıtlı kiracılar ve intifa hakkı sahipleri dahil olmak üzere, araziye kullanma konusunda resmi haklara sahip kişiler.
Gayri resmi veya fiili arazi kullanıcıları	Orman kenarları, hazine arazileri veya ortak arazileri kullananlar dahil olmak üzere, resmi tapusu olmayan arazileri işleyen, otlatan veya başka şekillerde kullanan kişiler.
Kiracılar ve ortakçılar	Tarımsal veya hayvancılık faaliyetleri için araziye işgal etmek veya kullanmak üzere sözlü veya yazılı anlaşmaları olan kişiler.
Mevsimlik veya yarı zamanlı kullanıcılar	Araziye veya doğal kaynaklara mevsimsel olarak erişen bireyler veya haneler (örneğin, otlatma, arıcılık veya hasat için).
Ortak veya devlet kaynaklarının kullanıcıları	Geleneksel veya yerel kullanım yoluyla, tapusuz alanlara (örneğin otlak, yakacak odun, orman kaynakları) geçimini sağlayan kişiler.
Üretken varlıkların sahipleri	Mahsul, ağaç, arı kovanı, çit, sulama sistemi veya diğer tarımsal/geçim kaynakları altyapısına zarar görenler.
Geçim kaynaklarına bağımlı kaynak kullanıcıları	Yol kenarında tarım yapanlar da dahil olmak üzere, araziye veya üretken kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları etkilenen PEK'ler.
Savunmasız bireyler ve haneler	Yaşlılar, engelliler, kadınların başı olduğu haneler, topraksız haneler, düşük gelirli haneler veya Bölüm 7.2'de tanımlandığı üzere sınırlı başa çıkma kapasitesine sahip diğer kişiler.

Tüm hak sahipliği iddiaları (örneğin, bir kişinin nüfus sayımında gözden kaçırıldığını iddia etmesi gibi) saha kayıtları, topluluk doğrulaması ve varlık envanterindeki belgeler aracılığıyla bağımsız olarak doğrulanacaktır. Projenin sosyal ekibi, tapu kayıtları, makbuzlar, tanık görüşmeleri veya yerinde gözlemler gibi kanıtlar aracılığıyla arazi mülkiyetini veya kaynak kullanımını doğrulayacaktır. Etkilenen her kişi, uygunluk durumu ve hak kazandığı belirli haklar hakkında resmi olarak bilgilendirilecektir. Anlaşmazlık durumunda veya bir kişi haksız olarak hariç tutulduğuna inanıyorsa, şikayette bulunma hakkı olduğu konusunda bilgilendirilecektir. Uygunluk veya haklar ile ilgili tüm anlaşmazlıkları şeffaf bir şekilde çözmek için sağlam bir şikayet süreci (daha sonra açıklanacaktır) mevcuttur.

7.3. HAK MATRİSİ

Hak Matrisi, Proje kapsamında belirlenen etki türleri, ilgili tazminat veya geçim desteği önlemleri ve özel olarak tasarlanmış uygulama yöntemlerinin yapılandırılmış bir özetini sunar. IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu olarak geliştirilmiş olup, resmi arazi sahipleri, gayri resmi kullanıcılar ve savunmasız gruplar dahil olmak üzere tüm PEK'lerin eşit şekilde kapsandığından emin olunmuştur.

Haklar, yerinden edilmenin ciddiyeti ve niteliği ile bağlantılıdır ve arazi kaybı, varlık veya mahsul hasarı, otlatma veya orman kaynaklarına erişim kaybı ve ekonomik faaliyetlerin kesintiye uğraması gibi kategorileri içerir. Matris, bu etki türlerini nakit tazminat, ayni yardım, kovanların taşınması veya beceri geliştirme programları gibi belirli destek mekanizmalarına dönüştürerek daha geniş kapsamlı Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Programını (GKGKP) işlevsel hale getirir.

Bu aşamalı ve şeffaf yaklaşım, fırsatçı arazi taleplerini önlemeye yardımcı olurken, IFC PS5 ve EBRD ESR5'in amacına tam olarak uygun olarak, meşru PEK'lerin, özellikle de dışlanma riski altında olanların tazminat ve geri kazanım sürecinde geride bırakılmamasını sağlar.

TABLO 7-2 HAK MATRİSİ

Etki Türü	Uygun PEK'ler	Hak	Teslimat Yöntemi	Sorumlu Taraf	Tahmini PEK Sayısı/Varlıkları
Özel mülkiyetli tarım arazisinin tamamen veya kısmen kaybı	Resmi arazi sahipleri veya mirasçılar	Ağaçlar ve iyileştirmeler dahil olmak üzere tam yenileme maliyetinde nakit tazminat	Banka havalesi	Enerjisa veya TEİAŞ (EİH için)	Belirlenecektir (EİH güzergâhı için anket sonuçlarına göre)
Toplam verimli arazi veya mera erişiminin $\geq$ %20'si kadar kayıp	Arazi sahipleri, gayri resmi kullanıcılar veya mirasçılar	Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS)	Mevsimsel nakit veya ayni destek (yem, yakıt)	Enerjisa	~60–70 hane (çoğunlukla Kırcağz, Saraçlar, Çukur'dan)
Hasat sonrası otlatma için kullanılan zeytinliklere sınırlı erişim	Küçükbaş hayvan yetiştiricileri (resmi/gayri resmi)	Yem desteği veya alternatif erişim olanakları	Ayni destek veya alternatif erişim sağlanması	Enerjisa	~15 hane (~60 ton tahmini yem ihtiyacı)
İnşaat sırasında ayakta duran mahsullere (örneğin zeytin) verilen zarar	Etkilenen arazilerin yetiştiricileri	Mevsimsel verim kaybına dayalı tazminat	Saha değerlendirmesi ve doğrudan nakit ödeme	EPC Müteahhidi veya Enerjisa	~900–1.000 zeytin ağacı; daha az sayıda tahıl, sebze
Üretim amaçlı sabit varlıklara verilen zarar (sulama, çitler, kovanlar)	Tüm varlık sahipleri	Onarım veya yenileme değerinde tazminat	Proje veya yüklenici tarafından onarım veya ödeme	EPC Müteahhidi veya Enerjisa	~100 varlık (ör. 30 sulama, 50 çit, 20 kovan)

Etki Türü	Uygun PEK'ler	Hak	Teslimat Yöntemi	Sorumlu Taraf	Tahmini PEK Sayısı/Varlıkları
Mevsimlik otlatma veya kovanların orman/mülkiyet arazisine yerleştirilmesinin deki aksaklık	Gayri resmi kullanıcılar veya mirasçılar	TLS, aynı destek, kovan yerleştirme yardımı	Topluluk tarafından onaylanmış varlık listesi; aynı veya nakdi	Enerjisa	~600-800 yerel arı kovani, ~20 otlatma hanesi
İnşaat sırasında hayvanların geçiş yolları kapatıldı	Çobanlar ve hayvancılıkla uğraşan haneler	Güvenli geçiş yolları veya verimlilik kaybı için tazminat	Fiziksel rota tasarımı + gerektiğinde tazminat	Enerjisa	~10-15 hane (özellikle Sakarkaya, Narhisar, İkiztaş)
Tozla ilgili mahsul verim kaybı	Asfaltlanmamış yolların yakınındaki çiftçiler	Verimlilik düşüşüne dayalı tazminat	Verim izleme ve mevsimsel ödeme	EPC Müteahhidi veya Enerjisa	TBD (beklenen ~12-18 etkilenen parsel)
Resmi mülkiyet hakkı eksikliği veya aile arazisinin/etkilenen ağaçların ortak kullanımı	Gayri resmi kullanıcılar veya mirasçılar, çam ağaçlarının kullanıcıları	Kullanım doğrulamasına dayalı TLS ve diğer GKGKP desteğine dahil edilme Çam ağaçlarıyla ilgili faaliyetlerden elde edilen tahmini kârlar için tazminat ve mümkünse aynı geçim kaynaklarının geri kazanılması seçenekleri.	Saha ziyaretleri ve topluluk görüşleri ile doğrulanmıştır	Enerjisa	TLS yararlanıcıları arasında yer almaktadır
Savunmasız gruplar arasında geçim kaynaklarının bozulması	Yaşlılar, kadınların başı olduğu aileler, engelliler, yoksullar, topraksızlar	Öncelikli destek, ek yardım, özel yardım	Duruma özel yardım; savunmasızlık kayıtlarında takip edilir	Enerjisa	~100-120 hane (doğrulanmış savunmasızlık verilerine göre)
Tarımsal beceri geliştirmeye ilgi (özellikle gençler)	Genç PEK'ler, kadınlar, savunmasız hane halkı üyeleri	Tarımsal eğitim programlarına erişim	İl Tarım Müdürlüğü veya yerel uzmanlarla	Enerjisa	~15 eğitim etkinliği; ~150 katılımcı bekleniyor
Kısmi arazi edinimi, artık/kullanılamaz araziye yol açıyor	Tüm varlık sahipleri, gayri resmi kullanıcılar	Arazi sahibi tarafından talep edilmesi halinde, kalan parsel dahil	Banka havalesi	Enerjisa	

Etki Türü	Uygun PEK'ler	Hak	Teslimat Yöntemi	Sorumlu Taraf	Tahmini PEK Sayısı/Varlıkları
	veya mirasçılar	olmak üzere tüm arazi mülkiyetinin satın alınması ve tam yenileme maliyetine göre tazminat ödenmesi.			

8. GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIMI PROGRAMI

Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Programı, projenin arazi edinimi ve arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar nedeniyle ekonomik olarak yerinden edilen tüm PEK'lerin geçim kaynaklarını geri kazandırmak veya iyileştirmek için tasarlanmış kapsamlı bir dizi önlemdir. IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile tam olarak uyumlu olan program, sadece kayıpları telafi etmekle kalmayıp, PEK'lere gelir kaynaklarını ve yaşam kalitelerini sürdürülebilir bir şekilde yeniden inşa etmeleri için destek sağlamayı amaçlamaktadır. GKGKP, önceki bölümlerde açıklanan uygunluk kriterleri, hak matrisleri ve kırılabilirlik hususları üzerine kuruludur ve gayri resmi arazi kullanıcıları ve kırılabilir hane halkları da dahil olmak üzere tüm etkilenen grupların uygun şekilde kapsanmasını sağlar.

8.1. GKGKP BİLEŞENLERİ

GKGKP, geçim kaynaklarının geri kazanımının farklı yönlerini ele alan çok sayıda bileşenden oluşmaktadır. Programın temel bileşenleri (ve hedef grupları) aşağıdaki Tablo 8-3'de sunulmaktadır.

TABLO 8-3 GEÇİM KAYNAKLARININ GERİ KAZANIMI PROGRAMINA GENEL BAKIŞ

Bileşen	Hedef Gruplar	Uygulama Takvimi	Sorumlu Taraflar / İşbirliği İhtiyaçları	Kapsayıcılık Hususları
Nakit Tazminat	Resmi arazi sahipleri, kayıtlı ağaç ve varlık sahipleri, inşaat hasarlarından etkilenen tüm PEK'ler (ör. mahsuller, çitler)	İnşaat öncesi ve inşaat	Proje, Kamulaştırma Kurumu (EPDK), Gayrimenkul Değerleme Firmaları, İnşaat Müteahhidi, Denetim Ekibi, Sosyal Ekip	İnşaat başlamadan önce zamanında ödeme yapılmasına öncelik verilir, GRM aracılığıyla gerçek zamanlı takip; kayıtlı olmayan kayıplar için destek dahildir
Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS)	Gayri resmi kullanıcılar, ortakçılar ve %20'den fazla arazi kaybeden haneler	İnşaat öncesi ve erken aşama çalışmalar	Proje, Sosyal Danışman, Muhtarlar	Kadınların başı olduğu ve yaşlıların bulunduğu hanelere öncelik vermek için kırılabilirlik taraması
Ayni destek	Mera veya arı kovanlarına erişimini kaybeden	İnşaat	Proje, İl Tarım Müdürlüğü, yerel kooperatifler	Mevsimselliğe göre planlanan yem desteği ve kovanların yer değiştirilmesi

Bileşen	Hedef Gruplar	Uygulama Takvimi	Sorumlu Taraflar / İşbirliği İhtiyaçları	Kapsayıcılık Hususları
	hayvancılar ve arıcılar			
İstihdam Kolaylaştırma	Yerel iş arayanlar, gençler, yerinden edilmiş kayıt dışı işçiler	İnşaat ve inşaat sonrası	Proje, EPC Müteahhidi, Yerel İŞKUR Ofisi	Etkilenen haneler, özellikle işsiz gençler/kadınlar için öncelik
Tarımsal Eğitim	Küçük üreticiler, kadınlar, gençler	İnşaat ortasından inşaat sonrası	İl Tarım Müdürlüğü, Mesleki Eğitim Merkezleri, STK'lar	Kadınların/gençlerin katılımına öncelik veren eğitim modülleri (en az %50)
Savunmasızlık Yardımı	Yoksul, engelli, yaşlı, kadınların başı olduğu haneler	Sürekli	Proje, Sosyal Danışman, Yerel Yönetim Birimleri	Düzenli izleme; ek TLS veya ev ziyaretleri dahil olmak üzere özel destek

Geçim Kaynaklarını Geri Kazandırma Planı, IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile tam olarak uyumlu, yapılandırılmış, çok bileşenli bir programdır. Uygunluk kriterleri, hak matrisleri ve savunmasızlık değerlendirmelerine dayanmaktadır. Esasen, GKGKP çeşitli tazminat ve yardım önlemlerini ekonomik yerinden edilme sorununu ele almak için entegre bir strateji içinde birleştirir. GKGKP'nin temel bileşenleri, hedef grupları ve zamanlaması aşağıda özetlenmiştir:

- **Nakit Tazminat (arazi, mahsul, ağaçlar ve diğer varlıklar için):** Resmi arazi sahiplerine (ve ortakçılar gibi diğer uygun taraflara) özel arazilerin ve ilgili varlıkların satın alınması karşılığında tazminat olarak verilir. *Zamanlama:* İnşaat öncesi (arazi alınmadan önce ödenir).
- **Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS):** Önemli ölçüde arazi veya üretken kaynak erişimini kaybeden hanelere (gelirin $\geq$ %20'sini kaybetme veya kritik ortak kaynaklara erişimi kaybetme olarak tanımlanır) sağlanır. Buna, orman veya mera arazisine erişimini kaybeden uygun gayri resmi kullanıcılar da dahildir. *Zamanlama:* İnşaat öncesi dönemden inşaatın ilk dönemine kadar (acil gelir açığını kapatmak için).
- **Ayni Destek (ör. yem temini, arı kovanlarının taşınması):** Geçici aksaklıklar yaşayan hayvancılık ve arıcılıkla uğraşan PEK'lere sağlanır. Örneğin, otlaklar veya arı kovanları etkilendiğinde, hayvan yemi veya arı kovanlarının taşınması şeklinde destek verilir. *Zamanlama:* Aksaklıkların meydana geldiği inşaat aşamasında.
- **Hasara Dayalı Tazminat:** İnşaat faaliyetleri nedeniyle mahsul, ağaç veya altyapıda hasar gören tüm çiftçilere veya varlık sahiplerine sağlanır. Örneğin, inşaat makineleri bir zeytinlik veya sulama hattına zarar verirse, proje tazminat öder veya onarım yapar. *Zamanlama:* İnşaat süresi boyunca, olaylar meydana geldikçe.
- **Yerel İstihdamın Kolaylaştırılması:** Proje, proje tarafından yaratılan istihdam fırsatları (örneğin inşaat işleri) için yerel PEK'leri, özellikle de geçim kaynakları etkilenenleri işe almaya öncelik verecektir. *Zamanlama:* Esas olarak inşaat aşamasında (çoğu işin mevcut olduğu dönemde).
- **Tarımsal Eğitim Programları:** İlgilenen PEK'lere (gençler, kadınlar ve küçük ölçekli çiftçilere odaklanarak) tarımsal ve geçim becerilerini geliştirmek veya çeşitlendirmek için

sunulur. Bu eğitimler, projenin doğrudan etkilerinin ötesinde uzun vadeli geçim sürdürülebilirliğini artırmayı amaçlamaktadır. *Zamanlama:* İnşaat sırasında ve inşaat sonrası dönemde gerçekleştirilir.

- **Savunmasızlık Yardımı:** Savunmasız hane halkları (yaşlılar, kadınların başı olduğu haneler, engelliler, çok yoksullar vb.) için GKGKP uygulaması *boyunca* devam eden ek destek mekanizmaları. Bu, bu hane halklarının yeterli düzeyde toparlanmasını sağlamak için ek mali yardım, aynı yardım veya diğer destekleri içerebilir ve her bir vaka için ayrı ayrı ve sürekli olarak sağlanır.

Aşağıda, bu bileşenlerin her biri, nasıl uygulanacağı ve yönetileceği de dahil olmak üzere ayrıntılı olarak açıklanmaktadır:

NAKİT TAZMİNAT ÖDEMELERİ

Nakit tazminat ödemeleri, arazileri, mahsulleri veya varlıkları Projeden etkilenen Kişilere (PEK'ler) sağlanan temel parasal tazminat şeklidir. Bu ödemeler, ulusal mevzuat, IFC PS5 ve EBRD ESR5 gereklilikleri ile uyumlu ol , etkilenen mülkün tam yenileme değerini yansıtacak şekilde tasarlanmıştır. Aşağıdaki alt bölümlerde tazminat kategorileri, uygunluk kriterleri, değerlendirme yöntemleri ve ödeme prosedürleri ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

KAYITLI OLMAYAN SABİT VARLIKLAR İÇİN TAZMİNAT

Çoğu durumda, PEK'ler arazileri üzerinde (veya kamu arazileri üzerinde) resmi olarak kayıtlı olmayan varlıklar inşa etmiş veya kurmuştur – örneğin köy çitleri, hayvan ağılları, depo barakaları, arı kovanları veya sulama kanalları. Bu yapılar resmi tapu veya inşaat ruhsatına sahip olmasa da, Proje, projeden olumsuz etkilenen kayıt dışı ancak üretken sabit varlıklar için tazminat ödeyecektir. Varlık envanteri sırasında, bu tür varlıklar tespit edilerek belgelendirilmiştir (fotoğrafik kanıtlar ve gerektiğinde mülkiyet/kullanımı doğrulamak için topluluk tanık ifadeleri dahil).

Kayıtlı olmayan varlıklar için tazminat, tam yenileme değeri üzerinden hesaplanacaktır. Sertifikalı bağımsız bir değerlendirme uzmanı, her bir varlığı değerlendirerek yenileme maliyetini belirleyecektir (IFC/EBRD değerlendirme ilkelerine uygun olarak). Bu, PEK'lerin yapıyı veya varlığı eşdeğer bir yapı veya varlıkla yeniden inşa etmelerini veya yenilemelerini sağlar. PEK'nin tercihiyle ilgili olarak, tazminat nakit ödeme veya aynı yenileme şeklinde sağlanabilir (örneğin, yüklenici yıkılan bir duvarı yeniden inşa edebilir veya Proje eşdeğer malzemeler sağlayabilir).

Kayıtlı olmayan varlıkların tazmin edilmesi, Projenin haklar çerçevesinin bir parçasıdır, yani arazi edinim tazminatına ek bir *tazminattır*. Bu, PEK'nin hak kazandığı diğer geçim desteklerinin yerine geçmez. Proje, gayri resmi mülkiyeti (geçici barakalar veya sulama hatları gibi) tanıyarak, PEK'lerin tüm üretken yatırımlarının, resmi yasal tanımların dışında kalsalar bile, usulüne uygun olarak tazmin edilmesini sağlar.

MAHSUL VE AĞAÇLAR İÇİN NAKİT TAZMİNAT

Projeden etkilenen tüm ayakta duran mahsuller ve üretken ağaçlar, PEK'lerin tarımdan gelir kaybına uğramamalarını sağlamak için tazmin edilecektir. Proje alanında, birincil mahsul ve çok yıllık varlık zeytin ağaçlarıdır (ve bunların yıllık zeytin verimi). Bir zeytin ağacı (veya herhangi bir meyve ağacı) arazi edinimi veya inşaat nedeniyle kaldırılırsa veya hasar görürse, Proje sahibine tam yenileme değeri üzerinden tazminat ödeyecektir. Bu değerlendirme, sadece odunun

piyasa değerini veya bir sezonun meyve verimini değil, aynı zamanda o ağacın üretken ömrü boyunca gelecekteki gelir kaybını da dikkate alır. Standart değerleme formülleri (Tarım ve Ormancılık Bakanlığı tarafından önerilen ve IFC kılavuzlarıyla uyumlu olan) uygulanacaktır – örneğin, ağacın yaşı, ortalama yıllık verim ve kg başına piyasa fiyatı dikkate alınarak gelecekteki üretimin net bugünkü değeri hesaplanacaktır.

Hasar gören mevsimlik ürünler (tarla bitkileri veya yıllık bitkiler gibi) için tazminat, beklenen hasat kaybının değerine göre hesaplanacaktır. Verim (örneğin, alan veya ağaç başına kilogram cinsinden ürün miktarı), tarım uzmanlarıyla istişare edilerek veya çiftçinin kendi kayıtlarına göre tahmin edilecek ve geçerli piyasa fiyatları ile çarpılacaktır. Bu mahsul tazminat ödemeleri, çiftçinin toparlanmak için gerekli fonlara sahip olmasını sağlamak amacıyla, bir sonraki ekim sezonu öncesinde veya hasarın meydana gelmesinden sonra mümkün olan en kısa sürede yapılacaktır.

Mahsul ve ağaçlar için tüm tazminatlar nakit olarak (şeffaflık için mümkünse banka havalesi yoluyla) doğrudan etkilenen yetiştiriciye veya varlık sahibine ödenecektir. Mahsullerin arazi sahibi yerine kiracı veya ortakçı tarafından yetiştirildiği durumlarda (), tazminat, gerçek yetiştiricinin kaybı için tazminat almasını sağlamak amacıyla, mevcut paylaşım düzenlemelerine veya anlaşmalarına göre paylaştırılacaktır.

TABLO 8-4 TAZMİNAT ÖDEMELERİ

GKGKP önemi	Tazminat Ödemeleri												Önerilen sonuçlar: Kayıp varlıkların yenileme maliyetine göre tazminat ve son hasat yapılmasına izin verilerek verimin maksimize edilmesi.																				
Geçim faaliyetleriyle bağlantılar:	Alternatif arazilerde geçim kaynaklarının geri kazanımı için kaybedilen varlıklar için tazminat																																
Gerekli Ortaklıklar:	- Enerjisa Üretim Yerel Proje Ekibi (proje uygulamasının koordinasyonu, fon tahsisi ve tazminat takvimi için) - Topluluk İrtibat Görevlileri (PEK’lerle iletişim ve kolaylaştırma için) - Köy ve Alt Bölge Düzeyinde Yerel Yönetim (fon transferinin kolaylaştırılması ve denetimi için)																																
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025												2026								2027												
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4																					
Varlık ve Arazi Değerlemesi																																	
Değerleme sonuçlarının onaylanması																																	
Fon tahsisi ve gerekli fonların yatırılması (savunmasızlık desteği dahil)																																	
Ortak banka hesaplarının oluşturulması																																	
PEK'lere fon transferi																																	
Savunmasızlık Yardımı Transferi																																	
İzleme ve değerlendirme.																																	
Bütçe Hususları:	Eyalet tarafından yetkilendirilmiş değerlendirme uzmanları tarafından hazırlanan değerlendirme raporuna bağlı olacaktır.																																

YEREL İSTİHDAM FIRSATLARI

Yerel fayda paylaşımını teşvik etmek için, Proje inşaat sırasında yaratılan işler için PEK'lere işe alım önceliği verecektir. Tipik işler arasında yol yapımı, çit yapımı, malzeme nakliyesi, şantiye güvenliği ve diğer yarı vasıflı veya vasıfsız işler bulunmaktadır. Arazilerini veya geçim kaynaklarını kaybeden PEK'ler, savunmasız grupların üyeleri (örneğin kadınlar, iş arayan gençler ve etkilenen köylerdeki işsizler) gibi işe alım kampanyalarında öncelikli olacaktır.

İş ilanları, muhtarlar, Projenin Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar) ve yüklenicilerin ilgili birimleri aracılığıyla tüm etkilenen PEK'lere şeffaf ve eşit bir şekilde duyurulacaktır. Bu yaklaşım, PEK'lerin mevcut fırsatlardan haberdar olmalarını ve yüklenicinin ihtiyaçlarına uygun olarak başvuruda bulunmalarını veya yönlendirilmelerini sağlar.

Proje kapsamında istihdam fırsatlarının geçici olduğu göz önüne alındığında, belirli roller için gerekli olabilecek kısa vadeli sertifikalar veya eğitimlerin (örneğin, hijyen sertifikaları, temel gıda işleme veya aşçılık sertifikaları) sağlanması kolaylaştırılacaktır. Bu tür destek, PEK'lerin, özellikle kadınların ve diğer savunmasız grupların, proje işleri için giriş koşullarını karşılamasına yardımcı olacak ve aynı zamanda Proje dışında istihdam sağlama olasılıklarını artıracaktır.

TABLO 8-5 YEREL İSTİHDAM

GKGKP Önlemi:	Yerel İstihdam Fırsatları												Önerilen sonuçlar: Uyumlu mesleki eğitim yoluyla PEK’lerin yerel iş fırsatlarından yararlanmalarını sağlamak.															
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- PEK'lerin yararlanabileceği geçim stratejileri geliştirildikçe, bu girişimlerin sürdürülebilirliğini desteklemek için ek beceri geliştirme gerekecektir. - PEK’ler, Proje aracılığıyla sunulan istihdam fırsatlarından yararlanma isteğini dile getirmişlerdir, ancak şu anda bunu yapmak için gerekli becerilere sahip olmayabilirler. - Ücretli işlere erişimin artması, tarımdan elde edilen hane halkı gelirini güvenilir bir şekilde destekleyebilir ve iklim olayları veya arazi kıtlığı ile ilgili şokları azaltabilir. - Beceri geliştirme ve eğitim, diğer tüm geçim kaynakları müdahaleleriyle birlikte uygulanarak bunların etkinliği artırılabilir.																											
Gerekli Ortaklıklar:	- Temel iş becerileri geliştirme uzmanları ve/veya hizmet sağlayıcıları. - Mesleki beceri geliştirme hizmet sağlayıcıları. - Yerel muhtarlar ve TİG'lar																											
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025												2026								2027							
	1.	2		3.		4.		1.		Q2		3.		Q4		Q1		Q2		3.		Q4						
Uygun uzmanların ve hizmet sağlayıcıların belirlenmesi.																												
Beceri geliştirme ve eğitim tercihleri konusunda PEK'lerle danışma.																												
Beceri geliştirme ve eğitim müdahale programının tasarlanması.																												
Beceri geliştirme ve eğitim programının sürekli olarak uygulanması.																												
İş yönlendirme ve işe alım mekanizmasının oluşturulması																												
İnşaat Sırasında İstihdam Fırsatlarının Duyurulması																												
İşe Alım ve İstihdam																												
Proje İşletme Sürecinde İstihdam Fırsatları																								→				
İzleme ve Değerlendirme.																												
Bütçe Hususları:	- Enerjisa Üretim, hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için uzmanlarla işbirliği yapmalıdır. - Enerjisa Üretim, PEK'lerin projeden anlamlı bir şekilde faydalanmasını sağlamak için bu GKGKP müdahalesini genel işgücü planlaması, beceri geliştirme ve mesleki eğitim ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmeyi düşünmelidir.																											

İNŞAAT SIRASINDA ALINACAK ÖNLEMLER

TOZ KONTROLÜ VE MAHSUL ETKİLERİNİN AZALTILMASI

Türbin platformu kazısı, yol tesviyesi ve köy yollarında kamyon hareketleri gibi inşaat faaliyetlerinin Proje Etki Alanında toz oluşumuna neden olması beklenmektedir. Yaygın zeytin yetiştiriciliği ve mevsimlik hayvancılık için zeytinliklerin kullanılmasıyla karakterize edilen FALP bölgesinde, aşırı toz yaprak ve çiçeklerin üzerine yerleşerek fotosentezi azaltabilir ve meyve gelişimini bozabilir. Bu durum zeytin veriminin düşmesine, meyve boyutunun küçülmesine veya yağ içeriğinin azalmasına neden olabilir. Toplumun geri bildirimleri ve temel veriler, tozun yerel yetiştiriciler için, özellikle zeytin üretim döngüsünün ilkbahar çiçeklenme ve yaz olgunlaşma aşamalarında, başlıca endişe kaynağı olduğunu doğrulamaktadır.

Bu etkileri azaltmak için Proje, aşağıdakiler dahil bir dizi toz kontrol önlemi uygulayacaktır:

- Aktif inşaat alanlarının ve asfaltlanmamış erişim yollarının düzenli olarak sulanması (kuru ve rüzgarlı koşullarda günde en az 3 kez);
- Mümkün olduğunda, büyük kazı ve toprak taşıma çalışmalarının zeytin çiçeklenme dönemi (Nisan-Mayıs) dışında planlanması;
- Tarımsal alanların yakınındaki ince malzemelerin (örneğin kum, toprak) geçici depolama alanlarının örtülmesi veya kapatılması;
- Uygun olduğu durumlarda, çalışma alanları ile bitişik meyve bahçeleri arasına bitki örtüsü bariyerleri veya koruyucu ağlar kurulması.

Toz emisyonlarının mahsul verimliliğinde ölçülebilir bir zarara yol açması durumunda, Proje etkilenen çiftçilere tazminat ödeyecektir. Verim kayıpları aşağıdakilerin bir kombinasyonu kullanılarak değerlendirilecektir:

- Toz maruz kalan parseller ile benzer, etkilenmemiş referans parsellerin karşılaştırılması;
- Son baz verim verilerinin (2024–2025'te toplanmış) incelenmesi;
- Bağımsız tarım uzmanları veya İl Tarım uzmanları tarafından yapılan yerinde gözlemler;
- Projenin şikayet mekanizması aracılığıyla toplanan çiftçi ifadeleri.

Onaylanan verim kayıpları (örneğin, toza maruz kalma nedeniyle zeytin hasadı miktarında azalma), mevcut yerel piyasa fiyatları kullanılarak hesaplanacak ve doğrudan yetiştiriciye ödenecektir. Proje, çiftçi hanelerine gecikmeli mali etkilerin olmasını önlemek için tazminatı aynı sezon içinde işlemeyi hedefleyecektir.

Bu hafifletme ve tazminat çabaları, inşaatın neden olduğu geçici çevresel etkiler sonucunda çiftçilerin ve kırsal hane halklarının durumunun daha da kötüye gitmemesini sağlamak için tasarlanmıştır. Etkilenen yetiştiriciler ayrıca planlanan çalışmalar ve toz kontrol çabaları hakkında önceden bilgilendirilecek ve Projenin operasyonel şikayet mekanizması veya Topluluk İrtibat Görevlisi aracılığıyla endişelerini erken bildirmeleri teşvik edilecektir.

İNŞAAT DÖNEMİNDE MEYDANA GELEN HASARLAR İÇİN TAZMİNAT

Planlanan arazi edinimi ve irtifak hakkı süreçlerine ek olarak, Proje, tüm önleyici çabalara rağmen inşaat çalışmaları sırasında bazı kasıtsız hasarların meydana gelebileceğini kabul etmektedir. Bu tür hasarlar şunlar olabilir:

- Ayakta duran mahsullerin tahrip edilmesi (örneğin, çalışmalar sırasında devrilen zeytin ağaçları veya makineler veya kamyonların geçişi nedeniyle hasar gören tahıllar);
- Sulama hortumları, sınır çitleri, arı kovanları, basit hayvan barınakları veya küçük istinat duvarları gibi üretken kırsal altyapıya verilen zararlar;
- Ağır araçların tarım arazileri veya erişim yolları üzerinde hareket etmesinden kaynaklanan toprak bozulması veya çukurlaşma;
- Ekipmanların taşınması veya depolanması nedeniyle ortak otlak alanlarında veya orman yollarında meydana gelen bozulmalar.

Bu tür etkileri ele almak için Proje, herhangi bir hasarın zamanında tespit edilmesini, kaydedilmesini ve tazmin edilmesini sağlayan bir İnşaat Hasar Tazminat Protokolü uygulayacaktır.

Bildirilen veya gözlemlenen tüm olaylar:

- Projenin Çevresel ve Sosyal (E&S) ekibi veya yüklenicinin atadığı süpervizör tarafından belgelenecektir;
- Mümkün olduğunda fotoğraflar ve GPS koordinatları ile kaydedilecek;
- Etkilenen PEK ve gerekirse yerel liderler (ör. muhtar) veya tarım danışmanları ile istişare edilerek doğrulanacaktır.

PEK'ler, hasarı doğrudan Topluluk İrtibat Görevlisi'ne (TİG) veya Proje'nin şikayet mekanizması aracılığıyla bildirmeleri teşvik edilmektedir. Doğrulandıktan sonra, Proje aşağıdakilerden birini yapacaktır:

- Hasarı doğrudan onarır (örneğin, sulama hortumlarını değiştirir veya kırık çitleri onarır) veya
- Piyasa fiyatları ve malzeme/işçilik maliyetlerine göre tam yenileme değerinde nakit tazminat sağlar.

Bu tazminatın finansmanı, Proje E&S ekibinin gözetiminde, kusurlu tarafın (genellikle Yüklenici) sorumluluğunda olacaktır. Proje, hızlı ve adil ödemeleri sağlamak için özel bir inşaat hasar fonu oluşturacaktır.

Buna paralel olarak, Proje, kasıtsız hasar riskini azaltmak için aşağıdakiler dahil olmak üzere önleyici tedbirler uygulayacaktır:

- Aktif inşaat alanlarının çevresine uyarı levhaları ve koruyucu bariyerler yerleştirmek;
- Hassas otlatma yollarına veya meyve bahçesi sınırlarına araç erişimini sınırlamak;
- Tarlalara ve arı kovanlarına tozun etkisini azaltmak için yolları düzenli olarak sulamak;
- PEK'lere yoğun trafikli inşaat bölgeleri hakkında önceden bilgi vermek.

Amaç, etkilenen tüm kişilerin inşaat aşaması sona erene kadar beklemek zorunda kalmadan, etkilenmeden önceki durumlarına derhal geri dönmelerini sağlamaktır.

Geçici olarak kiralanan araziler, arazi sahipleri veya kullanıcıları tarafından aksi talep edilmedikçe veya kararlaştırılmadıkça, çalışmaların tamamlanmasının ardından orijinal durumlarına geri getirilecektir.

MİRASLA İLGİLİ ÖNLEMLER (VARSA)

Mirasla ilgili önlemler, orijinal varlık sahibinin vefat etmesi veya haklarını talep edememesi durumunda tazminat, haklar ve menfaatlerin hak sahiplerine veya haleflerine uygun şekilde devredilmesini sağlayan hükümleri ifade eder. Bu önlemler, arazi ve mülkiyet haklarının genellikle aile soyu üzerinden devredildiği ve resmi belgelerin sınırlı olduğu veya bulunmadığı bölgelerde çok önemlidir.

Mirasla ilgili önlemler aşağıdakileri içerebilir, ancak bunlarla sınırlı değildir:

- Orijinal varlık sahibi vefat ettiğinde veya ulaşamadığında mirasçıları veya halefleri tanımak.
- Resmi belgelerin bulunmadığı durumlarda geleneksel veya gayri resmi miras uygulamalarını kabul etmek.
- Savunmasız mirasçıların (örneğin dul eşler, çocuklar) tazminattan mahrum bırakılmamasını sağlamak.
- Mirasçıları hak matrislerine ve fayda paylaşım mekanizmalarına dahil etmek.

HAYVANCILIK FAALİYETLERİNE DESTEK

Proje EA'deki PEK'ler, geçim kaynaklarını sağlamak için hayvan otlatma ve arıcılık gibi çeşitli hayvancılık faaliyetleriyle uğraşmaktadır. Aşağıdaki alt bölümlerde, hayvan otlatma ve arıcılıkla ilgili geçim kaynaklarını yeniden tesis etmek için GKGKP önlemleri sunulmaktadır.

HAYVAN OTLATMA DESTEĞİ

Sığır ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği dahil olmak üzere hayvancılık, Projenin Etki Alanı (EA) genelinde, özellikle Kırcağız, Saraçlar, Sakarkaya ve Çukurköy gibi köylerdeki haneler için hayati bir geçim kaynağı olmaya devam etmektedir. Sürü büyüklükleri genellikle mütevazı olsa da (genellikle hane başına birkaç baş sığır), kolektif otlatma uygulamaları ve hasat sonrası hayvan beslenmesi için zeytinliklerin kullanılması, sınırlı mera mevcudiyetini yönetmek ve yem maliyetlerini azaltmak için yaygın olarak kullanılan stratejilerdir.

FALP Proje alanında, çiftçiler genellikle sonbahar hasadından sonra hayvanların zeytin ağaçlarının altında otlatmasına izin vererek doğal bitki örtüsünden yararlanır ve satın alınan yemlere olan bağımlılığı en aza indirir. Ayrıca, özellikle kış ve ilkbaharın başlarında hane halkının yem stoklarının az olduğu dönemlerde, orman kenarındaki gayri resmi otlatma yolları düzenli olarak kullanılır.

İnşaatla ilgili olası etkiler şunlardır:

- Türbin temeli çalışmaları veya yol yapımı nedeniyle zeytinliklere, otlaklara veya orman kenarındaki otlatma alanlarına erişimin geçici veya mevsimsel olarak kesilmesi;
- Otlatma seçeneklerinin azalması nedeniyle hane halkı yem maliyetlerinde artış;
- Geleneksel hayvan hareket rotalarının (örneğin ahırlar ile otlaklar veya su içme noktaları arasında) kesintiye uğraması.

Bu etkileri hafifletmek için Proje, etkilenen çobanlar için aşağıdakiler dahil olmak üzere hedefli destek önlemleri uygulayacaktır:

- **Yem Desteği:** İnşaat nedeniyle otlatma alanlarına erişilemediği dönemlerde, Proje aynı yem desteği (saman, silaj veya karma yem) sağlayacaktır. Dağıtım, doğrulanmış sürü büyüklüğü, etkilenen gün sayısı ve mevsimsel ihtiyaçlara göre yapılacaktır.
- **Erişim ve Ulaşım Yardımı:** Hayvanların daha uzak otlatma alanlarına taşınması gerektiğinde veya yollar geçici olarak kesildiğinde, Proje güvenli hayvan nakliyesine yardımcı olacak veya alternatif yollar oluşturacaktır (örneğin, sürüler yönlendirmek için geçici çitler ve işaretler).
- **Dönüşümlü veya Geçici Erişim Çözümleri:** Güvenli ve uygulanabilir olduğu durumlarda, Proje, etkilenen topluluklarla koordinasyon içinde, aktif olmayan çalışma dönemlerinde (örneğin hafta sonları veya tatiller) belirli inşaat bölgelerine sınırlı erişim imkanı sağlayacaktır. Bu, kısmen tamamlanmış türbin veya yol alanlarında kısa süreli denetimli otlatmanın devam etmesine olanak tanıyabilir.
- **Alternatif Otlatma Düzenlemeleri:** Muhtarlar ve etkilenen çobanlarla işbirliği içinde, Proje, kesintileri en aza indirmek için kullanılmayan topluluk arazilerine geçici erişim veya belirli çalışmaların yeniden planlanması (örneğin, kritik kış otlatma dönemlerinde kazı çalışmalarının durdurulması) seçeneklerini değerlendirecektir.

Bu önlemler sayesinde Proje, FALP bölgesindeki küçük ölçekli çobanların hayvancılık verimlilik kayıplarını önlemeyi ve hane halkının gıda güvenliğini ve gelir sürekliliğini korumayı amaçlamaktadır.

ARICILIĞA DESTEK

Arıcılık, özellikle Muğla'nın çam balı üretiminin merkezi olarak uzun süredir sahip olduğu itibar nedeniyle, FALP Proje Etki Alanında önemli bir ek geçim kaynağıdır. Bölgedeki hanelerin yaklaşık beşte biri arıcılıkla uğraşmaktadır ve çoğu, mevsimsel bal üretimi için yakındaki çam ormanlarına ve orman kenarındaki açıklıklara güvenmektedir. Bazı arıcılar, farklı çiçeklenme mevsimlerinde kovanlarını başka illere taşıyarak göçebe arıcılık da yapmaktadır. Proje Etki Alanı içinde, mevsimsel yoğunluk dönemlerinde Çukurköy, Sakarkaya ve Konak gibi köylerin çevresinde binlerce kovan görebilirsiniz.

Türbinlerin konumları ve erişim yollarının arıcılık için kullanılan bilinen orman ve kırsal alanlara yakınlığı göz önüne alındığında, inşaat faaliyetleri arı kovanı işletmelerine geçici riskler oluşturabilir. Bunlar arasında toz oluşumu, makinelerden kaynaklanan gürültü ve titreşim ve geleneksel kovan yerleştirme alanlarına sınırlı erişim sayılabilir.

Bu potansiyel etkileri azaltmak ve arıcılık geçim kaynaklarını desteklemek için Proje aşağıdaki önlemleri uygulayacaktır:

- **Kovanların Yer Değiştirmesine Yardım:** İnşaat faaliyetlerinin aktif arı kovanı alanlarına çok yakın olduğu tespit edilirse, Proje etkilenen arıcılarla işbirliği yaparak kovanları güvenli ve ekolojik olarak uygun yerlere taşıyacaktır. Bu önlemler şunları içerir:
 - Yeterli nektar/polen kaynağı ve su mevcudiyeti olan alternatif orman kenarı veya kırsal arazilerin belirlenmesi; GKGKP'nin uygulanması amacıyla, inşaat alanının içinde (100 m'ye kadar) bulunan kovanlar yer değiştirme yardımından yararlanabilecekken, inşaatın başlangıcında yapılan saha doğrulamasına göre,

türlerin hassasiyeti ve alana özgü koşullara bağlı olarak, yaklaşık 500 m içinde bulunan kovanlar da dikkate alınabilir.

- Kovanlar ve ekipmanların nakliyesinin sağlanması;
- Arı popülasyonları üzerindeki stresi en aza indirmek için, mümkünse, yoğun nektar akışı veya koloni gelişimi dönemleri dışında taşınma planlaması yapmak.
- **Yakındaki Kovanlar için Koruyucu Önlemler:** Yer değiştirme gerekli olmasa da çalışmalara yakınlık yine de rahatsızlığa neden olabilecek alanlarda, Proje rüzgar bariyerleri, toz perdeleri ve gürültülü faaliyetlerin (örneğin patlatma, delme) en yoğun beslenme saatleri dışında koordine edilmesi gibi yerinde koruma önlemleri sunacaktır.
- **Üretim Kayıpları için Tazminat:** Arıcılar, Proje inşaatı nedeniyle 'da bal üretiminde teyit edilmiş düşüşler veya kovan verimliliğinde kayıplar yaşarsa (örneğin, aşırı toz birikimi, stresle ilgili kovan terk edilmesi veya yem erişiminin azalması nedeniyle), tazmin edileceklerdir. Tazminat aşağıdakilere göre belirlenecektir:
 - Temel üretim seviyeleri (arılardan elde edilen bal miktarı, saha araştırmaları veya arıcı kayıtlarından elde edilen veriler);
 - Çam balı veya ilgili ürünlerin yerel piyasa fiyatları;
 - Tarım uzmanları veya İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından, Projenin TİG'su ve şikayet mekanizması ile koordineli olarak yapılan doğrulama.
- **Arıcılık Eğitimi ve Teknik Destek:** Proje, yerel tarım kurumlarıyla işbirliği yaparak arıcılara yönelik kapasite geliştirme oturumları düzenleyecektir. Bunlar arasında şunlar yer alabilir:
 - Çevresel stres altında kovanların yönetimi (örneğin, yer değiştirme veya toz olayları sırasında);
 - Entegre haşere ve hastalık yönetimi (özellikle Varroa akarı ve kuluçka hastalığı kontrolü);
 - Geliri artırmak için polen hasadı, balmumu işleme veya kraliçe arı yetiştirme teknikleri gibi çeşitlendirme stratejileri.

Arıcılarla olan tüm etkileşimler — yer değiştirme planlaması, tazminat değerlendirmesi ve eğitim verilmesi dahil — Projenin Topluluk İrtibat Görevlisi ve Çevresel ve Sosyal (E&S) ekibi tarafından koordine edilecektir. Arıcılar, zamanında destek sağlanabilmesi için endişelerini Projenin şikayet kanalları aracılığıyla erken bildirmeleri konusunda teşvik edilecektir.

TABLO 8-6 HAYVAN OTLATMA VE ARICILIK DESTEK ÖNLEMLERİ

GKGKP Önlemi	Hayvan Otlatma Destek Önlemleri												Önerilen sonuçlar: Çobanların ve arıcıların inşaatla ilgili aksaklıklar sırasında kayıpları önlemelerini ve geçim kaynaklarını korumalarını sağlamak. Arıcılık ürünlerini veya tekniklerini çeşitlendirerek stresli dönemlerde kovan sağlığını korumak.															
	Arıcılık Destek Önlemleri																											
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- Katma değerli işleme ve iyileştirilmiş teknikler yoluyla gelir ve istihdam yaratır. - Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirerek, PAH'ların arazi ve üretim kısıtlamalarına rağmen tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini sağlar.																											
Gerekli Ortaklıklar:	Tarımsal Ürün ve Ekipman Tedarikçileri, Eğitim Organizatörleri/Uygulayıcıları, Ulusal Arazi Ajansı veya Alternatif Arazilerin Sahipleri																											
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025												2026								2027							
	1.			2.			3.			4.			1.		Q2		3.		Q4		Q1		Q2		3.		4.	
Hayvancılık Yemi ve Nakliye Hizmetleri (Yer Değiştirme için) Tedarikçilerinin Belirlenmesi																												
Etkilenen PEK'lerin Belirlenmesi ve Varlıkların Haritalandırılması (ör. Arı Kovanları)																												
Alternatif otlak alanlarının belirlenmesi																												
Tedarikçiler ve PEK'lerle yazılı anlaşmaların geliştirilmesi																												
PEK Onayı																												
Yem ve Hayvan Yemi Sağlanması																												
Arı Kovanlarının Yer Değiştirilmesi																												
Kesinti Tazminatı (gerekirse)																												
Eğitim hükümleri konusunda ilgili bakanlıklar/kuruluşlarla istişare ve anlaşma																												
Arıcılar için planlanan teknik eğitim programı hakkında PEK ile istişare																												
Arıcı Eğitim Programına PEK Kaydı																												
Arıcı Eğitiminin Uygulanması																												
Destek ekipmanının sağlanması (gerekirse)																												
İzleme ve Değerlendirme.																												

Bütçe Hususları:

- Enerjisa Üretim, hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için tedarikçiler ve eğitim yetkilileriyle işbirliği yapmalıdır.

EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME

FALP Proje Etki Alanında yapılan topluluk danışmaları ve sosyo-ekonomik temel araştırmalar, özellikle geleneksel, emek yoğun kırsal işlerden giderek uzaklaşan gençler ve kadınlar arasında, tarımsal verimliliğin artırılması ve alternatif geçim kaynaklarının araştırılmasına yönelik ilgi olduğunu ortaya koymuştur. Bu geri bildirimler, GKGKP kapsamında hedefli eğitim ve kapasite geliştirme programları sunma taahhüdünü şekillendirmiştir. Planlanan eğitim modülleri, yerel bağlamla yüksek derecede ilgili alanlara odaklanacaktır. Bunlar arasında şunlar yer almaktadır:

- Geliştirilmiş Zeytin Yetiştirme Uygulamaları: Uygun budama, haşere ve hastalık yönetimi, toprak iyileştirme ve zeytinlikler için verimli sulama gibi teknikler öğretilecektir. FALP köylerinde zeytin üretiminin hakimiyeti ve kültürel ve ekonomik önemi göz önüne alındığında, verim veya yağ kalitesindeki mütevazı iyileştirmeler bile anlamlı gelir artışlarına yol açabilir.
- Küçük Ölçekli Hayvancılık Teknikleri: Daha iyi yem kullanımı, mevsimsel otlatma stratejileri, temel hayvan sağlığı ve maliyet etkin veteriner bakımı yoluyla sığır ve keçi sürülerinin verimliliğini artırmak için pratik eğitimler verilecektir. Bu eğitimler, artan girdi fiyatları ve sınırlı otlatma alanlarıyla başa çıkmak zorunda olan yarı geçimlik çobanlar için özellikle önemlidir.
- Arıcılık ve Katma Değer: Mevcut ve arıcılıkla ilgilenenler için, kovan yönetimi, hastalık kontrolü, bal kalitesi ve polen, balmumu veya propolis üretimine çeşitlendirme konularını kapsayan oturumlar düzenlenecektir. Muğla'nın çam balı üretimindeki önemi ve proje alanındaki arıcılık faaliyetlerinin devam etmesi nedeniyle, bu beceriler önemli bir ek gelir kaynağı oluşturmaktadır.
- Tarımsal Pazarlama ve Kooperatif Geliştirme: Konular arasında yerel markalaşma, doğrudan pazarlama stratejileri (örneğin, köy düzeyinde zeytinyağı veya bal markalaşması), dijital pazarlama okuryazarlığı ve temel muhasebe yer alabilir. Proje, toplu pazarlık ve bölgesel pazarlara erişimi iyileştirmek için kooperatiflerin güçlendirilmesini veya kurulmasını teşvik edecektir.

Eğitimler aşağıdakilerle koordineli olarak verilecektir:

- Muğla İl Tarım ve Orman Müdürlüğü,
- Yerel tarım danışmanları ve
- İlgili durumlarda, kırsal geçim kaynakları konusunda deneyimli STK'lar veya mesleki danışmanlar.

Oturumlar hasat sonrası veya tarım yoğunluğu düşük dönemlerde ve tüm katılımcı köylerin erişebileceği yerlerde düzenlenecektir. Yeni becerilerin kalıcı olmasını ve uygulanabilirliğini sağlamak için gösterim temelli, uygulamalı formatlara öncelik verilecektir. Öncelikli kayıt hakkı aşağıdakilere sunulacaktır:

- FALP EA'da tanımlanan savunmasız hanelerden PEK'ler,
- Arazi edinimi, otlak kaybı veya mahsul bozulmasından doğrudan etkilenen bireyler ve
- Geçim kaynaklarına geçiş veya bu faaliyetleri genişletmeye ilgi gösteren gençler ve kadınlar (örneğin, birkaç arı kovani veya küçük bir arka bahçe çiftliği ile başlamak).

TABLO 8-7 EĞİTİM VE KAPASİTE GELİŞTİRME

GKGKP Önlemi:	Eğitim ve Kapasite Geliştirme	Önerilen sonuçlar: İyileştirilmiş uygulamalar ve iş yönetimi yoluyla tarımda verimlilik ve dayanıklılığın artırılması.											
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirir, PEK'lerin ilgili eğitimler sayesinde tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini ve ideal olarak iyileştirmelerini sağlar.												
Gerekli Ortaklıklar:	İlgili Eğitimler için Tedarikçiler												
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025				2026				2027				
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4	
İlgili Eğitimlerin Belirlenmesi													
Planlanan eğitim programları hakkında PEK'lerle istişare													
Eğitim Geliştiricileri/Uygulayıcılarının Belirlenmesi													
Eğitimlerin Başlatılması													
PAH'ların Eğitim Programlarına Kaydı													
Eğitimin Uygulanması													
Destekleyici ekipmanların sağlanması (gerektiğinde)													
İzleme													
Bütçe Hususları:	Enerjisa Üretim , hizmetleriyle ilgili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri en iyi şekilde anlamak için tedarikçiler ve eğitim yetkilileriyle işbirliği yapmalıdır.												

DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ

GAYRİ RESMİ ARAZİ KULLANICILARINA DESTEK

FALP Proje Etki Alanının birçok kırsal bölgesinde, sakinler resmi olarak sahip olmadıkları veya tapusu bulunmayan arazilere bağımlıdır.

GKGKP, yasal mülkiyetin olmaması nedeniyle tazminat veya geçim desteğinden mahrum kalınmaması için gayri resmi arazi kullanıcılarını açıkça tanır ve kapsar.

FALP Köylerinde Gözlemlenen Gayri Resmi Kullanım Türleri:

- Köy otlaklarında, orman kenarlarında veya hazine arazilerinde hayvan otlatma;
- Aile tarafından miras kalan ancak yasal olarak tapusu olmayan küçük arazilerde veya meyve bahçelerinde tarım yapmak;
- Resmi izin olmadan orman arazilerinde mevsimlik arıcılık yapmak;
- Mantar, çam kozalağı, ot veya yakacak odun toplamak için orman alanlarının kullanılması;
- Noter tasdikli sözleşmeler olmaksızın geniş aileler içinde zeytinliklerin ortak kullanımı.

Uygunluk ve Doğrulama:

- GKGKP kapsamında destek almaya hak kazanmak için, gayri resmi arazi kullanımı aşağıdaki şartları sağlamalıdır:
- Gerçek (yani, kanıtlanabilir şekilde uzun süredir devam eden ve aktif);
- Hane halkının geçim kaynağı veya gıda güvenliği için kritik öneme sahip;
- Yerel muhtar, komşular veya diğer tanınmış toplum liderlerinin onayı gibi toplum temelli doğrulama mekanizmalarıyla doğrulanmış olmalıdır.

Proje, faaliyetin önemini değerlendirmek için saha bazlı değerlendirmeler (ör. saha ziyaretleri, hayvancılık sayımları veya bal üretim geçmişi) de kullanacaktır.

Mevcut Destek Türleri:

- Geçim kaynaklarının bozulmasının niteliğine ve ciddiyetine bağlı olarak, uygun gayri resmi kullanıcılar aşağıdakileri alabilir:
 - Otlatma veya yem arama imkanları önemli ölçüde etkilenmişse (örneğin, kışın orman kenarlarında otlatma yapan bir çoban), nakit veya aynı olarak Geçici Geçim Desteği (TLS);
 - Gayri resmi hayvancılıkla uğraşanlara yem, arıcılara kovan malzemeleri ve yer değiştirme yardımı gibi aynı destek;
 - Özellikle ikincil gelir kaynağı olmayan gayri resmi kullanıcılar için eğitim veya kooperatif geliştirme programlarına öncelikli katılım.

Gayri resmi kullanıcılara yönelik destekle ilgili tüm kararlar, GKGKP izleme sistemi aracılığıyla belgelenecek ve takip edilecektir. Uygunluk veya yardımla ilgili şikayetler, adil bir çözüm için Projenin şikayet mekanizması aracılığıyla iletilebilir.

GEÇİŞ DÖNEMİ GEÇİM DESTEĞİ (TLS)

Geçiş Dönemi Geçim Desteği (TLS), FALP Geçim Kaynakları Geri Kazanım Planı kapsamında önemli bir mali yardım mekanizmasıdır. Arazi, üretken kaynaklar veya doğal varlıklara erişim kaybı nedeniyle geçim kaynakları önemli ölçüde bozulan Proje Etkilenen Kişilere (PEK'ler)

nakit veya aynı olarak geçici destek sağlar. TLS, etkilenen hanelerin daha uzun vadeli geri kazanım sürecine geçerken asgari düzeyde geçim güvenliğini sürdürebilmelerini sağlar.

TLS, aşağıdaki tetikleyicilerden bir veya daha fazlasını karşılayan PEK'lere sağlanacaktır:

- **Üretken Arazinin Önemli Ölçüde Kaybı**
Projeye ait arazi edinimi, inşaat alanı veya uzun vadeli erişim kısıtlamaları nedeniyle zeytinlikler, ekili tarlalar veya otlaklar dahil olmak üzere toplam üretken arazi alanını kaybeden haneler (resmi veya gayri resmi kullanıcılar).
- **Kritik Doğal Kaynaklara Erişimin Kaybı**
Geçim kaynakları ortak arazilere (köy otlakları, otlatma veya yakacak odun için kullanılan orman kenarları veya ormanlarda toplanan ürünler (örneğin mantar, çam kozalakları) gibi) bağlı olan ve bu kaynaklara erişimleri proje çalışmaları nedeniyle kısıtlanan bireyler veya haneler, bu arazilerin sahibi olmasalar bile.
- **Arıcılık veya Mevsimlik Hayvancılık Faaliyetlerinin Kesintiye Uğraması**
Türbin bölgeleri, erişim yolları veya inşaatla ilgili kısıtlamalar nedeniyle geleneksel alanlarda geçici veya kalıcı olarak kovan yerleştiremeyen veya hayvan otlatamayan arıcılar veya çobanlar.

Ön arazi edinim verileri ve Mart 2025 saha çalışmasına göre:

- Kırcağız, Saraçlar ve Çukurköy'deki birkaç hane halkı zeytinliklerinin önemli bir bölümünü kaybetme riskiyle karşı karşıya.
- Bir dizi gayri resmi orman kullanıcısı ve çoban, otlatma alanlarına ve yakacak odun toplama bölgelerine erişim kısıtlamaları olduğunu bildirmiştir;
- Türbin kümeleri veya erişim koridorları yakınında faaliyet gösteren arıcılar, verim kaybı ve kovanların yer değiştirilmesi gerekliliği ile karşı karşıya kalabilir.
- **Destegin Biçimi ve Süresi:** Destek genellikle kaybedilen gelirin bir tarım döngüsünü kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Uygulamada bu, kaybedilen mahsul gelirinin yerine geçmek üzere belirli bir süre (örneğin 3 ila 6 ay) boyunca hane halkına aylık nakit transferi yapılmasını anlamına gelebilir. Alternatif olarak, tarımsal girdiler şeklinde de sağlanabilir; örneğin, hane halkının kalan arazilerinde üretimi sürdürmesine yardımcı olacak tohum, gübre veya hayvan yemi paketi sağlanabilir. Nakit mi aynı mi olacağı ve kesin süresi, hanenin birincil geçim kaynağına ve mevsimsel takvimine göre belirlenecektir. Tipik olarak, destek, PEK'nin geçim kaynağını yeniden kurması için yeterli bir süreyi kapsayacaktır (örneğin, toparlanmaya başlayabilecekleri bir sonraki hasat veya otlatma mevsimine kadar).

Uygunluk Eşikleri ve Süre:

TLS, ana geçim kaynağı tarım olan kişilere, arazi kaybının oranına göre sağlanır:

- %20–40 etki oranı için 3 aylık TLS
- %40–60 etki oranı için 4 aylık TLS
- %60–80 etki oranı için 5 aylık TLS
- %80–100 etki oranı için 6 aylık TLS

Arazilerinin %70'inden fazlasını kaybeden haneler ciddi şekilde etkilenen haneler olarak kabul edilir ve pratik olarak arazisiz kalmaya benzer koşullarla karşı karşıya kalabilirler. Bu tür durumlarda, TLS'nin maksimum süresi (6 ay) ve tamamlayıcı geçim kaynakları geri kazanım

programlarına öncelikli erişim dahil olmak üzere, gelişmiş destek önlemleri değerlendirilecektir. Varlık değerlemesi, Enerjisa tarafından geliştirilen aşağıdaki puanlama sistemine göre yapılacaktır.

Etki Kategorisi

Toplam Arazini Etkilene n Yüzdesi	Etki Puanı	Kamulaştırıl an Arazi Alanı (m ²)	Etki Puanı	Birden Fazla Arazi Parçası Üzerinde ki Etki	Etki Puanı	Kalan Arazi Durumu	Etki Puanı	Gerçek Arazi Kullanımı	Etki Puanı	Etkilene n Yapı Türü	Etki Puanı	Ana Geçim Kaynağı Üzerindeki Etki	Etki Puanı	Diğer Hassasiyetler / Duyarlılıklar	Etki Puanı
%	10	1-2.500 m ²	5	1-2 Parsel	5	Düzens iz şekil, küçük alan, erişim sorunları	5	Boş	0	Konut	5	Ana geçim kaynağı kamulaştırıl an arazidir	5	Dezavantajlı Grup	10
30-40	15	2.500-5.000 m ²	10	2-3 Parsel	10			Kıralanm ıř	0	İş	10	Araziye dayalı geçim kaynakları dışında	0		
%40-50	20	5.000-7.500 m ²	15	3-4 Parsel	15			Tarla	5						
50-60	25	7.500-10.000 m ²	20	4-5 Parsel	20			Bahçe	10						
%70	30	10.000+ m ²	25	5+ Parsel	25			Arsa (imarlı arazi)	15						

Puan aralığı	Destek Miktarı
5-14 puan	1 Asgari Ücret
15-24 puan	2 Asgari Ücret
25-34 puan	3 Asgari Ücret
35-44 puan	4 Asgari Ücret
45-54 puan	5 Asgari Ücret
55+ puan	6 Asgari Ücret

Etkilene n yapılar ve varlıklar puanlama sistemine yansıtılmakla birlikte, sistemin yalnızca geçim faaliyetleriyle ilgili geçiş ödeneklerini belirlemek için tasarlandığını belirtmek önemlidir. Sistem, etkilene n varlıklar ve yapılar için tazminatın yerine geçmez veya tazminatın temelini oluşturmaz. Bu tür kayıplar için tazminat, hükümetin tazminat oranları, değerlendirme süreçleri ve

geçiş ödeneklerine ek olarak uygulanabilecek herhangi bir ek ödeme doğrultusunda sağlanmaya devam edecektir.

TLS uygunluğuna ilişkin nihai karar, tüm arazi edinimi, irtifak hakkı anlaşmaları ve kullanıcı doğrulaması, gayri resmi kullanıcılar için topluluk doğrulaması da dahil olmak üzere tamamlandıktan sonra verilecektir.

Destek süresi mevsimsel takvime uygun olacak ve PEK'lerin toparlanmasına yetecek kadar uzun olacaktır (örneğin, bir sonraki zeytin hasadı, otlatma döngüsü veya bal mevsimi).

Bu GKGKP'nin hazırlandığı tarihte, TLS alıcılarının kesin sayısı hala kesinleşmemiştir. Proje şunları taahhüt eder:

- Arazi edinimi ve kullanıcı verileri tamamlandığında, uygun hane halklarının nihai listesini güncellemek;
- IFC PS5 ve EBRD ESR5 uyarınca, gayri resmi kullanıcıların yasal tapu eksikliği nedeniyle dışlanmamasını sağlamak;
- TLS desteğinin yeterliliğini izlemek ve topluluk geri bildirimlerine veya beklenmedik aksaklıklara göre destek biçimini veya süresini ayarlamak.

TLS programı, geçim güvenliğinin azalmasını önlemeyi ve PEK'lerin daha derin bir ekonomik kırılganlığa girmeden üretken faaliyetlerine devam etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

KIRILGANLIK DESTEĞİ

IFC PS5/EBRD ESR5 ile uyumlu olarak, savunmasız PEK'ler, proje nedeniyle daha kötü duruma düşmemeleri için ek özel destek alacaktır. Başlangıç aşamasında veya sürekli izleme sırasında belirlenen savunmasız haneler, aşağıdaki önlemler için öncelikli olacaktır:

- **Hakların daha hızlı işlenmesi:** En çok ihtiyaç duyanların gecikmelerle karşılaşmaması için tazminat ödemeleri ve destek önlemleri öncelikli olarak işlenecektir.
- **Geliştirilmiş geçici geçim desteği:** Kayıplarla başa çıkmak için daha az tamponları olduğu kabul edilerek, daha büyük veya daha uzun süreli geçici destek (veya ek nakit/aynı yardım) alabilirler.
- **Özel olarak tasarlanmış aynı veya ev tabanlı yardım:** Destek, öncelikle doğrudan etkilenen PEK'lerin şikayet mekanizmaları, kamulaştırma bilgileri ve diğer temel haklar gibi projeye ilgili temel hizmetlere erişebilmelerini sağlamaya odaklanacaktır. Ek hane halkı düzeyinde yardım (örneğin, yakacak odun, yakıt veya küçük geçim kaynakları sağlanması), yalnızca Proje bu kaynaklara erişimi doğrudan kısıtlar ve etkilenen hanelere doğrulanmış ek bir yük getirirse (örneğin, orman ına bağımlı hanelerin yakacak odun erişimini kaybetmesi) dikkate alınacaktır. Bu gibi durumlarda, destek, etkiyi doğrulayan belgelenmiş kanıtlara dayalı olarak sağlanacaktır. Bu yaklaşım, yalnızca Proje'nin etkileri nedeniyle ortaya çıkan özel ihtiyaçları karşılarken, topluluk genelinde eşitliği sağlar.
- **Topluluk geliştirme programlarına dahil etme:** Mümkün olduğunda, savunmasız PEK'ler, geçim kaynaklarını desteklemek için Proje veya hükümetin sunabileceği (GKGKP'nin ötesinde) herhangi bir ek topluluk geliştirme veya gelir geri kazanım programına dahil edilecektir.

GKGKP, savunmasız gruplara özel önem vererek, uyum sağlama yeteneği en düşük olanların da geçim kaynaklarını eşit şekilde geri kazanabilmelerini ve gözden kaçmamalarını sağlar.

Tablo 8-6, savunmasız gruplara yönelik destek önlemlerine genel bir bakış sunmaktadır.

TABLO 8-8 SAVUNMASIZ GRUP GKGKP DESTEKLERİ İÇİN BAĞLANTILAR

Savunmasız Grup	Katılım / Erişim Önlemleri
Kadınların başı olduğu haneler	Cinsiyete duyarlı sosyal yardım; küçük grup toplantıları veya ev ziyaretleri
Yaşlıların başı olduğu haneler (65+)	Görsel/sözlü bilgi; hareket kabiliyetine duyarlı ev ziyaretleri
Engelli kişiler	Bire bir destek; sağlık veya sosyal hizmetlere yönlendirme
Okuma yazma bilmeyen/okuma yazma düzeyi düşük yetişkinler	Semboller/resimler kullanımı; muhtarlar/TİG'lar aracılığıyla bilgilendirme toplantıları

TABLO 8-9 SAVUNMASIZ GRUPLAR – GKGKP KAPSAMINDA HAKLAR

Savunmasız Grup	GKGKP Hakları Önlemleri
Kadınların başı olduğu haneler	Tazminata öncelikli erişim; aynı gıda veya tarımsal destek
Yaşlı haneler	Geçim kaynağına göre özelleştirilmiş TLS (örneğin zeytin döngüsü)
Sosyal yardım alan haneler	Ek destek paketi (kümes hayvanları, yakacak odun, girdiler)
Engelli kişiler	Uyarlanmış belge desteği; yardımcı teslimat mekanizmaları
Gayri resmi kullanıcılar	Tazminat ve aynı yardım programlarına dahil edildiği doğrulanmış kişiler
İşsiz gençler / düşük gelirli haneler	Beceri eğitimi ve müteahhit iş yönlendirmelerine erken dahil olma

Proje boyunca kapsayıcı ve eşitlikçi bir katılım sağlamak için, Topluluk İrtibat Ekibi içinde bir Kırılganlık Odak Noktası belirlenecektir. Bu kişi, kırılgan gruplara yönelik hedefli desteği koordine etmekten ve onların endişe ve ihtiyaçlarının uygun şekilde ele alınmasını sağlayan geri bildirim döngülerini sürdürmekten sorumlu olacaktır.

Fiziksel, sosyal ve bilgisel engelleri ortadan kaldıracak önlemler de dahil olmak üzere, güveni artırmak ve erişilebilirliği sağlamak için özel olarak savunmasız gruplar için özel paydaş katılım faaliyetleri düzenlenecektir.

Hak Matrisi (Bölüm 7.3'e bakınız), GKGKP'nin belirli bileşenleri için hangi grupların uygun olduğunu açıkça belirtecek ve yardım sağlanmasında şeffaflık ve adaleti sağlayacaktır. Proje kapsamında, mevcut Şikayet Mekanizması (Lütfen Paydaş Katılım Planına bakınız), savunmasız bireylerin, özellikle okuryazarlık düzeyi düşük, hareket kabiliyeti sınırlı veya sosyal damgalanma ile ilgili endişeleri olanların benzersiz ihtiyaçlarına göre uyarlanmış gizli ve basitleştirilmiş yollar içerecek şekilde uyarlanacaktır.

İnşaat ve GKGKP uygulama süresi boyunca bir savunmasızlık izleme sistemi sürdürülecek ve yeni savunmasızlık vakalarının tespit edilip ele alınması sağlanacaktır. Etkinliği değerlendirmek ve karşılanmamış ihtiyaçları belirlemek için izleme verileri cinsiyet, yaş ve savunmasızlık kategorisine göre ayrıştırılacaktır. Ara dönem değerlendirmelerinde, savunmasız grupların

uygun desteği alıp almadıkları ve geçim standartlarının yeniden sağlanıp sağlanmadığı özellikle değerlendirilecektir.

TABLO 8-10 DİĞER DESTEK ÖNLEMLERİ

GKGKP Önlemi	Diğer Destek Önlemleri				Önerilen sonuçlar: Etkilenen bireylerin, özellikle de en savunmasız olanların, hedefli yardım ve tazminat ile geçim kaynaklarını sürdürebilmelerini, geçici aksaklıklara uyum sağlayabilmelerini ve projeye ilgili değişikliklere sorunsuz bir şekilde geçiş yapabilmelerini sağlamak.																
Geçim Kaynakları Faaliyetleriyle Bağlantılar:	- Katma değerli işleme, küçük işletme fırsatları ve tarımsal istihdam yoluyla gelir ve istihdam yaratır. - Gıda güvenliğini ve dayanıklılığı güçlendirerek, PAH'ların arazi ve üretim kısıtlamalarına rağmen tercih ettikleri tarımsal geçim kaynaklarını sürdürmelerini sağlar.																				
Gerekli Ortaklıklar:	TİG'lar, Muhtarlar, savunmasız gruplarla çalışan ilgili yerel STK'lar																				
Önerilen Zaman Çizelgesi:	2025				2026				2027												
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	Q4	
Diğer destek önlemlerinden yararlanmaya uygun PEK'lerin belirlenmesi																					
Belirlenen PEK'lerle iletişime geçmek ve uygunluğu doğrulamak için ev ziyaretleri																					
TLS ve Savunmasızlık Desteği için Fon Tahsisi																					
Ek aynı yardım sağlanması																					
Fonların transferi																					
Eğitim ve istihdam temelli GKGKP önlemlerine öncelik verilmesi																					
İzleme ve değerlendirme																					
Bütçe Hususları:	Enerjisa Üretim, diğer destek tedbirlerinden yararlanmaya hak kazanan tüm etkilenen PEK'leri belirlemek ve onlara ilgili hizmetleri tahsis etmek için ilgili yerel paydaşlarla işbirliği yapmak ve bu tedbirlerle ilişkili girdi maliyetlerini ve profesyonel ücretleri anlamakla yükümlüdür.																				

8.2. GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ

GKGKP aşağıdaki aşamalarda uygulanacaktır:

İnşaat Öncesi Aşama

- Nihai PEK doğrulaması ve uygunluk veritabanının güncellenmesi
- Tüm PEK'lere haklar ve GKGKP broşürünün açıklanması
- Nakit tazminatın ödenmesi ve TLS'nin başlatılması
- Üçüncü taraf paydaşlarla koordinasyon toplantıları (örneğin, İŞKUR, Tarım Müdürlüğü)

İnşaat Aşaması

- Ekinlere, çitlere ve altyapıya erişim ve hasarların haftalık olarak izlenmesi
- Hayvancılık ve arıcılık yapan PEK'lere ayni destek sağlanması
- İstihdam kolaylaştırma ortaklıkları yoluyla yerel işçilerin işe alımı
- İlk eğitim oturumlarının ve kayıt kampanyalarının başlatılması

İnşaat Sonrası Aşama

- Bekleyen tazminat veya hasar taleplerinin sonuçlandırılması
- Şikayetlerin giderilmesine devam edilmesi
- Hedefli ziyaretler yoluyla savunmasız gruplara yönelik sürekli destek ve izleme
- GKGKP'nin etkinliğini ölçmek için tamamlanma denetimi ve memnuniyet anketi

TABLO 8-11 GKGKP UYGULAMA TAKVİMİ

Önerilen Zaman Çizelgeleri:	2025				2026				2027			
	1.	2.	3.	4.	1.	Q2	3.	Q4	Q1	Q2	3.	4.
Mobilizasyon												
Nihai PEK Doğrulama (Savunmasız Gruplar dahil)												
GKGKP Açıklaması												
Varlıkların Yeniden Yerleştirilmesi												
İnşaat												
Operasyon												
Tazminat Ödemelerinin Yapılması												
Yerel İstihdam												
Ayni Destek Ödemeleri												
Eğitim Yaygınlaştırma ve Uygulama												
İzleme ve Değerlendirme												
Şikayetlerin Giderilmesi												
GKGKP Tamamlama Denetimi												

9. ROLLER VE SORUMLULUKLAR

Bu bölümde, bu GKGKP'nin etkili ve zamanında uygulanmasıyla ilgili olarak kilit proje personeli ve ekiplerinin rol ve sorumlulukları özetlenmektedir.

9.1. TEMEL PROJE PERSONELİ

Tablo 9-1, GKGKP'nin geliştirilmesi ve uygulanmasında kilit proje personelini ve bunların rol ve sorumluluklarını göstermektedir.

TABLO 9-12 ROLLER VE SORUMLULUKLAR

ÇSYS Ekip Üyesi / Görev Gücü	E&S ile İlgili Roller ve Sorumluluklar
FALP RES Proje Yöneticisi / İnşaat Yöneticisi	- GKGKP uygulamasının stratejik denetimini ve genel proje yönetimini sağlamak. - GKGKP'yi ve gerekli güncellemeleri inceleyip onaylamak. - GKGKP kapsamında önerilen hak kazanma önlemlerini onaylamak. - GKGKP'nin uygulanması için yeterli kaynakların tahsis edilmesini sağlamak. - GKGKP uygulama ilerleme raporlarını düzenli olarak gözden geçirin.
Proje Müdür Yardımcısı / Topluluk İrtibat Görevlisi (TİG) aynı zamanda GBVH Odak Noktası olarak da görev yapmaktadır.	- Arazi ile ilgili şikayetler için şikayet veritabanını tutun. - Saha şikayetlerini toplar ve işler. - Teknik yöneticilerle işbirliği içinde zamanında çözüm sağlanmasını garanti altına alın. - İşverenle ilgili çözülmemiş sorunları amirlere bildirin. - Aylık GKGKP ile ilgili şikayet raporlarını hazırlamak. - Kamulaştırma, yasal süreçler ve erişim durumunu izlemek. - Satın alma şikayetlerinin PKP'ye göre çözülmesini sağlamak. - GKGKP maliyet ayarlamaları için teknik girdi sağlayın. - Yerel paydaşların katılımını ve GKGKP iletişimini destekleyin. - Şantiye düzeyinde şikayetlerin çözülmesini koordine edin. - Çözülmemiş sorunların zamanında üst düzeye taşınmasını sağlayın.
Proje Arazi Edinim Ekibi	- Ekip şu kişilerden oluşur: Kurumsal düzeyde Arazi Edinimi ve Kamulaştırma Danışmanı; Kentsel ve Bölgesel Planlama Çözüm Ortağı; ve Arazi Edinimi Uzmanı - Proje için arazi edinim süreciyle ilgili kamu bilgilendirme toplantısı - Arazi için tazminat ödemeleri - Proje TİG'ları ile yakın işbirliği
YYEP/GKGKP Uygulama Görev Gücü	- YYEP uzmanı tarafından yönetilir - GKGKP uygulamasından nihai olarak sorumlu

ÇSYS Ekip Üyesi / Görev Gücü	E&S ile İlgili Roller ve Sorumluluklar
	- Yüklenici liderliğindeki GKGKP faaliyetleri için finansman sağlamak. - Finansal akışları GKGKP zaman çizelgesi ve teslimat mekanizmalarıyla uyumlu hale getirir.
TEİAŞ	- Ulusal mevzuata uygun olarak arazi edinimi ve kamulaştırma işlemlerini yürütmek. - Arazi erişimi için ilgili kamu kurumları (kadaastro, belediye, orman idaresi vb.) ile koordinasyon sağlar. - Yasal olarak kayıtlı arazi sahipleri ve hak sahiplerine bildirimde bulunmak ve iletişim kurmak. - Kamulaştırılan arazi ve kayıtlı varlıklar için tazminat ödemelerini yönetmek.
Yükleniciler ve Alt Yükleniciler	- Sözlü şikayetler de dahil olmak üzere alınan tüm şikayetleri kaydetmek ve iletmek. - Yüklenici prosedürleri ve PKP gereklilikleri ile uyumlu olarak sorunlara yanıt verin.

GKGKP'nin uygulanmasında yer alan tüm personel ve birimler, şeffaflık, hesap verebilirlik ve paydaşlara duyarlılık ilkeleri doğrultusunda çalışmak ve Projenin şikayet mekanizması ve paydaş katılım stratejisiyle tam uyum sağlamakla yükümlüdür.

9.2. DİĞER PAYDAŞLAR

GKGKP'nin etkili bir şekilde uygulanması, aşağıdakiler dahil olmak üzere birçok paydaşla işbirliğini gerektirir:

- Kamu kurumları:** Devlet Su İşleri (DSİ), Tapu Sicil Dairesi, İl Tarım ve Ormanlık Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler
- Yerel paydaşlar:** Muhtarlar, Tarım Odası, Köy Kooperatifleri

Bu paydaşlar doğrulama, eğitim, varlık değerlendirme ve şikayetlerin ele alınmasında yardımcı olacaktır.

10. GKGKP PAYDAŞ KATILIMI

Etkili paydaş katılımı, GKGKP'nin başarısı için çok önemlidir. Proje, tüm Proje Etkilenen Kişilerle, özellikle de arazi edinimi veya arazi ve kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları etkilenebilecek kişilerle şeffaf, kapsayıcı ve sürekli bir katılım sağlamayı taahhüt etmektedir.

Bu katılım çerçevesi, tüm PEK'lerin hakları, yetkileri, sorumlulukları ve mevcut destek mekanizmaları hakkında bilgilendirilmesini sağlar. Bu mekanizmalar arasında GKGKP'nin uygulanmasıyla ilgili endişeleri dile getirmek için şikayet süreci de yer alır.

10.1. GKGKP'NİN AÇIKLANMASI

GKGKP'nin tamamlanması ve onaylanmasının ardından, belgenin teknik olmayan bir özeti hazırlanacak ve uygun, yerel olarak erişilebilir formatlarda Türkçe olarak etkilenen topluluklarla paylaşılacaktır. Açıklama yöntemleri şunları içerecektir:

- Etkilenen yerleşim yerlerinde basılı broşür ve posterlerin dağıtılması
- Proje TİG tarafından topluluk bilgilendirme toplantıları sırasında sözlü sunumlar
- Savunmasız gruplar için özel açıklama toplantıları
- GKGKP'nin Proje web sitesine yüklenmesi

Bu materyaller şunları açıklayacaktır:

- GKGKP kapsamında ele alınan etki türleri
- GKGKP Süreci ve Programları
- Uygunluk kriterleri ve haklar
- Uygunluk için son tarih
- Tüm uygun PEK'ler, hak matrisine göre proaktif olarak belirlenecek ve ilgili destek önlemleri için kaydedilecektir. Resmi başvuru gerekmeyecek; destek, doğrulanmış uygunluk kayıtlarına göre doğrudan sağlanacaktır.
- Şikayet mekanizması ve irtibat noktaları
- Proje zaman çizelgeleri

10.2. PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ

GKGKP'nin onaylanmasının ardından:

- Etkilenen her mahallede, GKGKP'yi erişilebilir bir biçimde açıklamak üzere topluluk toplantıları düzenlenecektir.
- Projenin Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar) bu istişareleri yönetecek ve GKGKP uygulama süresi boyunca hazır bulunacaklardır.
- TİG'lar, doğrudan ziyaretler veya ayrı küçük grup oturumları yoluyla savunmasız gruplara (örneğin yaşlılar, kadınların başı olduğu haneler, gayri resmi kullanıcılar) özel olarak ulaşılmasını sağlayacaktır.

- Hak sahipliği çerçevesine önemli değişiklikler yapılması veya gelecekteki kamulaştırmalar veya inşaat yeniden düzenlemeleri nedeniyle yeni etkilenen alanlar olması durumunda ek GKGKP istişareleri başlatılacaktır.

Mirasla İlgili Tazminat Gecikmeleriyle İlgili Katılım

Benzer bir projenin tazminat sürecinde, miras beyanı için gerekli yasal prosedürler nedeniyle mirasçılarının tazminatlarını almakta gecikmeler yaşadığı sınırlı sayıda vaka tespit edilmiştir. Bu gecikmeler, esas olarak varlıklara ve tazminat ödemelerine ilişkin yasal hakları teyit eden resmi belgelerin alınması için gereken süreden kaynaklanmıştır.

Bu sorunu çözmek için, Projenin hukuk ekibi, miras beyanlarının hazırlanmasını ve sunulmasını kolaylaştırarak etkilenen haneleri desteklemiştir. Bunlar daha sonra Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar) aracılığıyla hak sahiplerine teslim edilmiştir. Ayrıca, şeffaflığı ve bilgiye geniş erişimi sağlamak için, mahkemeden ödeme almak için gerekli adımları gösteren fotoğraflarla birlikte açık talimatlar köy kahvehanesine asılmıştır. Bu önlemlerin sonucunda mirasçılar başvurularını tamamlayarak tazminat ödemelerini alabildiler.

FALP Projesi'nde mirasla ilgili benzer gecikmelerle karşılaşılması durumunda, proje yukarıda açıklanan yaklaşımı benimsemeyi taahhüt etmektedir. Önlemler yeterince belgelenecek ve izlenecektir.

10.3. ŞİKAYET MEKANİZMASI

Başlangıçta Paydaş Katılım Planı kapsamında oluşturulan Proje Şikayet Mekanizması (PKP'ye bakınız), geçim kaynaklarının geri kazanımıyla ilgili talepleri ve şikayetleri almak, kaydetmek ve çözmek için de bir araç olarak kullanılacaktır.

GKGKP BAĞLAMINDA ŞİKAYET MEKANİZMASININ TEMEL ÖZELLİKLERİ

Proje Şikayet Mekanizması (Lütfen PKP'ye bakınız), özellikle Geçim Kaynaklarının Geri Kazanımı Programı (GKGKP) ile ilgili şikayetleri almak ve çözmek için erişilebilir ve gizli bir araç olacaktır. Önemli olarak, Şikayet Mekanizması, geçim desteği önlemlerini başlatmak veya talep etmek ya da standart GKGKP süreçlerini doğrulamak için bir kanal olarak tasarlanmamıştır. Tüm uygun Proje Etkilenen Kişiler (PEK'ler) hak matrisine göre otomatik olarak tanımlanır ve kaydedilir ve destek önlemlerinin uygulanması için ŞM aracılığıyla bireysel talepler veya başvurular gerekmez. Benzer şekilde, ŞM tazminat paketlerinin, varlık değerlemelerinin veya diğer hakların kabulünü onaylamak için standart bir araç olarak kullanılmayacaktır. Bunun yerine, tüm varlık değerlendirme raporları ve geçim kaynaklarıyla ilgili doğrulama formları, ilgili PEK'ler, topluluk temsilcileri (ör. Muhtar) ve uygun olduğu durumlarda, nitelikli bir STK veya izleme organı gibi bağımsız bir üçüncü taraf tarafından ortaklaşa incelenip onaylanacaktır. Proje ekibi, resmi onay ve geri bildirim almak için saha ziyaretleri ve danışma faaliyetleri sırasında PEK'lerle proaktif olarak iletişim kuracaktır. Bu tür temel GKGKP süreçleri için geri bildirim döngüleri, saha uygulamaları ve belgeleme prosedürlerine dahil edilecek ve böylece PEK'lerin soru sormak veya onaylarını ifade etmek için ŞM'ye güvenmek zorunda kalmamaları sağlanacaktır.

ŞM'nin GKGKP bağlamındaki rolü, aşağıdakiler dahil olmak üzere, anlaşmazlıkların veya şikayetlerin ele alınmasıyla açıkça sınırlı olacaktır:

- ŞM'nin belirlediği kanallar (sözlü, yazılı veya dijital) aracılığıyla sunulan şikayetlerin (isimsiz) kabulü ve gizli olarak işlenmesi.

- Tazminat anlaşmazlıkları, varlık değerlendirme anlaşmazlıkları, geçiş veya aynı destekle ilgili endişeler veya eğitim ve istihdam programlarından dışlanma ile ilgili şikayetlerin kaydı ve çözümü.
- Projenin şikayet prosedürüne uygun olarak, şikayetlerin kararlaştırılan süreler içinde (örneğin 30 iş günü içinde) çözülmesi taahhüdü.
- Şikayet sonuçlarının şikayetçilere yazılı olarak bildirilmesi ve çözülmemiş vakalar için, gerekirse şikayet komitesi tarafından incelenmesi veya harici bir arabulucuya sevk edilmesi dahil olmak üzere, eskalasyon prosedürlerinin uygulanması.

İLGİLİ MAKAMLARLA KOORDİNASYON

TİG ekibi, arazi ile ilgili şikayetlerin ele alınmasında uyum sağlamak için İl ve İlçe Valilikleri, Ormancılık Müdürlükleri ve Tapu Sicil Daireleri ile irtibat kuracaktır. Gelecekte kamulaştırma olması durumunda, Proje güncellenen son tarih ve hakları açıkça açıklayacak ve yeni şikayetler aynı ŞM sistemi aracılığıyla yönetilecektir.

SÜREKLİ PAYDAŞ KATILIMI

Proje, GKGKP'nin uygulanması boyunca etkilenen hanelerle sürekli etkileşimde bulunmayı taahhüt eder. Bu etkileşim şunları içerir:

- Destek sunumunu izlemek için takip ziyaretleri
- Toplumun geri bildirimlerine dayalı GKGKP önlemlerinde yapılan düzenlemeler
- Köy düzeyinde GKGKP'nin ilerleyişine ilişkin şeffaf raporlama

Tüm topluluk katılım faaliyetleri, sorulan sorular ve alınan düzeltici önlemler belgelenecek ve IFC ve diğer paydaşlara sunulan üç aylık GKGKP uygulama raporlarına dahil edilecektir.

GKGKP UYGULAMASINDA PAYDAŞLARIN KATILIMI

Etkili paydaş katılımı, GKGKP'nin başarısı için çok önemlidir. Uygulama süresince, Proje tüm PEK'lerle, özellikle de arazi edinimi veya kaynaklara erişimin kısıtlanması nedeniyle geçim kaynakları etkilenenlerle şeffaf, kapsayıcı ve sürekli bir katılım sağlamayı taahhüt etmektedir. GKGKP için katılım stratejisi, PEK'lerin hakları, yetkileri, sorumlulukları ve mevcut destek mekanizmaları hakkında iyi bilgilendirilmesini sağlar. Ayrıca, şikayet sürecini kullanarak endişelerini veya şikayetlerini nasıl dile getireceklerini bilmelerini sağlar.

GKGKP HAKKINDA BİLGİ AÇIKLAMASI

GKGKP kesinleştikten sonra, GKGKP tüm etkilenen topluluklarla kullanıcı dostu formatlarda paylaşılacaktır. Bilgilendirme yöntemleri şunları içerecektir:

- Etkilenen her yerleşim yerindeki hanelere basılı **broşürler veya bilgi kitapçıkları** dağıtılması. Bu broşürler, GKGKP hükümlerini ve iletişim bilgilerini kısaca açıklayacaktır. Önemli noktaları özetleyen posterler de köylerin göze çarpan yerlerine asılabilir.
- **Topluluk toplantıları:** FALP EA'deki her bir etkilenen yerleşim yerinde toplantılar düzenlenecektir. Bu toplantılarda, Projenin TİG'ları (ve diğer sosyal ekip üyeleri) GKGKP özetini sözlü olarak sunacak, karmaşık kavramları açıklamak için görsel yardımcıları veya sunumlar kullanacak ve PEK'lerin sorularını yanıtlayacaktır. Herkese ulaşmak için gerektiğinde birden fazla toplantı düzenlenecek, gerekirse daha küçük köyler için ayrı oturumlar da düzenlenecektir.

- **Savunmasız gruplar için özel bilgilendirme toplantıları:** Bazı bireylerin (örneğin okuma yazma bilmeyen yaşlılar, halka açık toplantılara kolayca katılamayan kadınlar, engelliler) büyük toplantılarda mesajın tamamını alamayabileceğini dikkate alarak, Proje özel oturumlar düzenleyecektir. Örneğin, kadın personelin kolaylaştırdığı kadınlara odaklı bir toplantı veya engellilere ev ziyaretleri yapılarak GKGKP bire bir açıklanacaktır.
- Daha geniş erişilebilirlik için Türk GKGKP belgesinin **Proje web sitesine** yüklenmesi. Bu, internet erişimi olan tüm paydaşların planı inceleyebilmesini sağlar.
- **Yerel muhtarlık ofislerinde ve toplum merkezlerinde** (köy kahvesi, muhtarlık ofisi veya tarım kooperatifi gibi) basılı **bilgi formları** bulundurulması. Bu sayede, toplum üyeleri istedikleri zaman GKGKP bilgilerine başvurabilirler. Muhtarlara da ekstra kopyalar verilecek ve bilgilendirme yapılacak, böylece onlar da bilgilerin yayılmasına yardımcı olabilecekler.

PEK'lerle paylaşılan bilgilerde şunlar açıkça açıklanacaktır: GKGKP'nin kapsadığı etki türleri (hangi kayıplar uygun), genel GKGKP süreci ve mevcut çeşitli programlar, ayrıntılı uygunluk kriterleri ve haklar (kimler hangi tazminat veya desteği alacak), son başvuru tarihi ve önemi, yardım başvuru prosedürleri (PEK'lerin destek veya tazminat talebinde bulunmak için nasıl, ne zaman ve nereye başvurmaları gerektiği), şikayet mekanizması (şikayette bulunma veya soru sorma, irtibat kişileri dahil) ve GKGKP'nin uygulanmasına ilişkin Proje zaman çizelgesi (insanların belirli faaliyetlerin ne zaman gerçekleşeceğini bilmeleri için). Tüm bu noktalar iletilerek, PEK'ler projenin ne yapacağını ve hak ettikleri faydalarından yararlanmak için ne yapmaları gerektiğini iyi bir şekilde anlayacaklardır.

PAYDAŞ DANIŞMA FAALİYETLERİ

Tek yönlü bilgi paylaşımına ek olarak, GKGKP uygulaması PEK'lerle sürekli danışma sürecini de içerecektir:

- **Onay Sonrası Topluluk Danışma Toplantıları:** GKGKP onaylandıktan kısa bir süre sonra, Proje etkilenen her yerleşim yerinde topluluk danışma toplantıları düzenleyecektir. Bu toplantılarda ekip, sadece bilgi sunmakla kalmayacak, aynı zamanda PEK'lerin geri bildirimlerini de aktif olarak isteyecektir. Topluluk üyeleri, GKGKP ile ilgili endişelerini dile getirebilir, iyileştirmeler önerebilir veya açıklamalar isteyebilir. Tüm sorular mümkünse yerinde yanıtlanacak veya takip edilmek üzere not alınacaktır. Sosyal İşler Müdürü'nün desteğiyle TİG'lar, formatın açık ve katılımcı olmasını sağlayacaktır. Bu danışmalar belgelenecektir (katılım, gündeme getirilen konular, verilen yanıtlar).
- **GLAC Açıklama Toplantıları:** YYEP/GKGKP tanımlaması ve haklar kesinleştikten sonra, Proje etkilenen topluluklarda Şikayet, Geçim Kaynağı ve Tazminat (GLAC) açıklama toplantıları düzenleyecektir. Bu toplantılarda PEK hakları, tazminat düzenlemeleri ve şikayet prosedürleri açık ve anlaşılır bir şekilde sunulacaktır. GKGKP özetleri GLAC belgelerine eklenecek ve daha sonra PEK'lere açıklanacaktır.
- Projenin **Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar)**, GKGKP'nin süresi boyunca topluluklarda sürekli olarak bulunacaklardır. Köyleri düzenli olarak ziyaret edecek, belirlenen zamanlarda soruları yanıtlamak için hazır bulunacak ve proje ilerledikçe güncel bilgiler sağlayacaklardır. Bu sürekli katılım, mesleki eğitim gibi programların uygulanması veya insanları kendilerini etkileyebilecek inşaat programları hakkında bilgilendirmek iç 'da özellikle önemlidir.
- **Savunmasız PEK'lere Ulaşma:** Belirtildiği gibi, savunmasız bireylerin danışılmasını sağlamak için ayrı veya ek danışmalar yapılacaktır. Örneğin, TİG'lar özellikle savunmasız

haneleri kapı kapı dolaşarak GKGKP'yi açıklayabilir veya durumlarını kontrol edebilir. Belirli bir köydeki kadınlar veya ortakçılar gibi gruplarla, farklı endişeleri varsa küçük odak grup tartışmaları düzenlenebilir. Proje bu tartışmaları belgeleyecek ve uygulamayı ayarlarken bu girdileri dikkate alacaktır.

Uygulama sırasında GKGKP'de önemli değişiklikler olursa (örneğin, haklar çerçevesi genişletilirse veya tasarım değişiklikleri nedeniyle yeni alanlar etkilenirse), Proje bu değişiklikleri yeniden açıklayacak ve yeniden danışacaktır. Yeni PEK'ler (varsa) hakları konusunda bilgilendirilecek ve mevcut PEK'lere kendilerini ilgilendiren güncellemeler bildirilecektir. Bu uyarlanabilir danışma, proje kapsamı değişse bile şeffaflığı sağlar.

AÇIKLAMA VE YAYIN

Şikayetlerin nasıl iletileceğine ilişkin bilgiler (iletişim kişileri, telefon numaraları, e-posta, fiziksel ofisler) her köyde ilan edilecek ve GKGKP açıklama toplantıları sırasında açıklanacaktır. GKGKP broşürleri de şikayet mekanizması ile ilgili bir bölüm içerecektir. Önemli olarak, Projenin TİG'ları, özellikle okuma yazma bilmeyen veya sorunu ifade etmek için yardıma ihtiyaç duyanlar olmak üzere, PEK'lerin şikayetlerini yazma ve sunma konusunda aktif olarak yardımcı olacaktır. Bu pratik yardım, herkesin ŞM'ye kolayca erişebilmesini sağlar.

Ek olarak, TİG ekibi, belirli şikayetlerin çözülmesi için ilgili devlet yetkilileriyle koordinasyon sağlayacaktır. Örneğin, bir şikayet devletin tazminat tutarının çok düşük olmasıyla ilgiliyse, TİG veya Sosyal İşler Müdürü, uygun olduğu durumlarda bilgi almak veya PEK adına savunuculuk yapmak için İlçe Valiliği veya Tapu Sicil Dairesi ile irtibat kuracaktır. Proje, bazı arazi edinimi sorunlarının Proje ve devlet yetkilileri arasında işbirliği gerektirebileceğini kabul etmektedir, bu nedenle işbirliğine dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Mevcut olanların ötesinde gelecekte kamulaştırma veya arazi edinimi gerçekleşirse, Proje bunlar için yeni bir son tarih açıklayacak ve bu PEK'leri aynı ŞM sistemine entegre edecektir. Gelecekteki arazi edinimlerinden kaynaklanan yeni şikayetler de aynı titizlik ve süreçle ele alınacaktır.

SÜREKLİ PAYDAŞ KATILIMI

Katılım, tazminat ödendikten sonra sona ermez. Proje, GKGKP'nin uygulanması boyunca PEK'lerle sürekli katılımı taahhüt eder. Buna şunlar dahildir:

- **Takip ziyaretleri:** Destek sağlandıktan sonra (eğitim veya tazminat ödemesi gibi), GKGKP ekibi PEK'leri ziyaret ederek durumlarını kontrol edecektir. Örneğin, geçim desteği önlemlerinin (verilen arı kovanları veya hayvan yemi gibi) amaçlanan faydayı sağladığını veya bir hanenin gelir kaynağını yeniden kurmayı başardığını doğrulamak. Bu takip ziyaretleri, herhangi bir PEK'nin zorluk yaşadığını ve ek yardıma ihtiyaç duyabileceğini belirlemeye yardımcı olur.
- **Geri bildirimlere dayalı ayarlamalar:** Proje, GKGKP'yi canlı bir program olarak ele alacaktır – PEK'ler toplu olarak bir şeyin işe yaramadığını dile getirirse (örneğin, sağlanan yem çeşitlerinin hayvanları tarafından tercih edilmediği veya eğitimlerin zamanlamasının tarım sezonu ile çakıştığı), Proje yaklaşımı buna göre ayarlayacaktır. Bu uyarlanabilir yönetim, GKGKP'nin etkili ve kültürel olarak uygun olmasını sağlar.
- **Şeffaf raporlama:** Proje, toplulukları GKGKP'nin ilerleyişi hakkında bilgilendirecektir. Bu, köy bültenleri veya toplantılar aracılığıyla, kaç kişinin tazminat aldığı, kaç kişinin eğitime

katıldığı, önümüzdeki dönemde hangi faaliyetlerin planlandığı vb. bilgilerin paylaşılmasıyla gerçekleştirilebilir. Bu tür bir şeffaflık, güven oluşturur ve topluluk üyelerinin taahhütlerin genel olarak nasıl yerine getirildiğini görmelerini sağlar.

RAPORLAMA VE BELGELEME

Tüm topluluk katılım faaliyetleri belgelenecektir. Projenin sosyal ekibi toplantı tarihlerini, katılımcı listesini, tartışılan konuları ve dile getirilen şikayetleri veya talepleri kaydedecektir. Aynı şekilde, sonuç olarak alınan düzeltici önlemler (örneğin, topluluk şikayetleri üzerine tozu azaltmak için ekstra bir su tankeri eklenmesi) de kaydedilecektir. Bu belgeler, projenin IFC/EBRD gibi kredi verenlere sunacağı ve ilgili paydaşlarla paylaşacağı üç aylık GKGKP uygulama raporlarında derlenecektir. Bu raporlar, dış paydaşların projenin vaatlerini yerine getirip getirmediğini ve sorunlara zamanında yanıt verip vermediğini izlemesine olanak tanır.

KURUMSAL KOORDİNASYON

Geçim kaynaklarının başarılı bir şekilde geri kazanılması, çeşitli kurumlarla işbirliğine de bağlıdır. Proje, aşağıdaki kurumlarla ortaklaşa çalışacaktır:

- **Kamu kurumları** – örneğin, TEİAŞ (Türk Elektrik İletim A.Ş.) şebeke bağlantısı ve ilgili altyapının koordinasyonu için, kamulaştırmayı yürüten DSİ (Devlet Su İşleri), tapu meseleleri için Tapu Sicil Müdürlüğü, tarımsal destek ve eğitim için İl Tarım Müdürlüğü ve savunmasız ailelere yardımın koordinasyonu için Sosyal Hizmetler kurumları. Bu kurumların uzmanlığı ve programlarından yararlanılması, GKGKP önlemlerini güçlendirebilir (örneğin, devlet tarım uzmanlarını eğitimlere davet etmek veya savunmasız PEK'leri devlet yardım programlarına kaydetmek).
- **Yerel kuruluşlar** – örneğin, etkilenen her yerleşim yerinin muhtarları, bunlar önemli irtibat kişileri olup bilgilerin doğrulanmasına ve toplantılar için insanların harekete geçirilmesine yardımcı olabilirler; Tarım Odası ve yerel kooperatifler, belirli önlemlerin uygulanmasını destekleyebilirler (örneğin, çiftçileri eğitim için organize etmek veya materyalleri dağıtmak gibi). Bu yerel kuruluşlar, topluluğun desteğini ve kültürel açıdan uygun destek sağlanmasını garanti ederler.
- **Proje içi ekipler** – özellikle Topluluk İrtibat Görevlileri (TİG'lar), Ç&S personeli ve inşaat süpervizörleri, sahada GKGKP faaliyetlerini koordine edecek ve PEK'larPEK'ler, yükleniciler ve kurumsal ortaklar arasında zamanında iletişim sağlanmasını garanti altına alacaklardır.

Proje, bu paydaşlarla düzenli iletişim kuracaktır. Örneğin, etkilenen köylerin muhtarlarıyla aylık olarak bir koordinasyon toplantısı düzenlenerek GKGKP'nin ilerlemesi ve toplulukla ilgili sorunlar tartışılabilir. Özetle, geçim kaynaklarının geri kazanılmasına yönelik müdahalelerin etkinliğini en üst düzeye çıkarmak için çok paydaşlı bir yaklaşım kullanılmaktadır.

Paydaşları aktif olarak sürece dahil ederek, açık iletişimi sürdürerek ve geri bildirim ve telafi mekanizmaları sağlayarak, Proje, GKGKP'nin sorunsuz bir şekilde uygulanması ve nihayetinde etkilenenlerin geçim kaynaklarının geri kazanılması için çok önemli olan güven ve işbirliği ortamını teşvik edecektir.

11. GKGKP BÜTÇESİ

Proje için GKGKP'nin başarılı bir şekilde uygulanması, iyi tanımlanmış ve yeterli kaynaklara sahip bir bütçe gerektirecektir. Bütçe, Mart 2025'te yürütülen ayrıntılı saha çalışmaları ve istişarelerle belirlenen kapsamı, coğrafi dağılımı ve geçim kaynakları tipolojilerini yansıtacaktır. Bütçe, hem sabit tazminat yükümlülüklerini hem de mevsimsel ve gayri resmi geçim kaynakları uygulamalarına uyarlanmış esnek destek mekanizmalarını kapsayacaktır.

11.1. TEMEL BÜTÇE BİLEŞENLERİ

Temel bütçe bileşenleri şunlardır:

- Özel Arazi Kaybı için Nakit Tazminat
 - Tanımlanmış etkilenen özel mülkiyet parseller için tazminat (EİH/erişim yollarının arazi edinim listelerinin kesinleşmesinden sonra).
 - Bağımsız değerlendirme temelinde tam yenileme değeri.
 - Tapu Sicil Müdürlüğü ve Proje Sahibi ile koordineli olarak resmi kanallar aracılığıyla ödenir.
- Üretken Ağaçlar ve Mahsuller için Tazminat
 - Zeytin ağaçları ve ekili mahsullerin değerlemesi.
 - Toz, erişim veya fiziksel rahatsızlıktan kaynaklanan kayıplar dahil.
 - Tarım ve Orman Bakanlığı (MoAF) tarafından onaylanan formüllere dayalıdır.
- Kayıtlı Olmayan Varlıklar için Tazminat
 - Çitler, sulama sistemleri, arı kovanları gibi gayri resmi yapılar.
 - GPS etiketli fotoğraflar, saha doğrulaması ve topluluk beyanları yoluyla doğrulama gerektirir.
- Gayri resmi kullanıcı tazminatı ve TLS
 - Hazine veya orman arazilerinin gayri resmi kullanıcılarına geçici geçim desteği sağlanması.
 - Küçükbaş hayvan otlatma ve kovan taşıma yardımı dahildir.
- Yem ve Hayvan Besleme Desteği
 - Küçükbaş hayvanlar için mevsimsel ayni yardım (saman, konsantre yem)
 - Çobanlar için ulaşım desteği.
 - Alternatif otlatma düzenlemeleri için acil durum bütçesi.
- İnşaatla İlgili Hasar Onarımı ve Tazminatı
 - Mahsul hasarı, varlık kırılması ve toprak bozulması dahil.
 - Denetim ve hasar doğrulaması altında yüklenici tarafından finanse edilir.
- Toz kontrolü (yol sulama), çitler ve işaret levhaları için önleyici maliyetler.
- Arıcı Destek Önlemleri
 - Kovanların taşınması, yeni yer belirlenmesi.
 - Kovan sağlığı ve çeşitlendirme eğitimi.
 - İnşaat sırasında yaşanan aksaklıklar için tazminat.

- Eğitim ve Kapasite Geliştirme
 - Gençler ve savunmasız gruplar için tarımsal danışmanlık hizmetleri.
 - Konular arasında zeytin budama, hayvancılık besleme, arıcılık ve pazarlama yer almaktadır.
 - İl Tarım Müdürlüğü ve kooperatiflerle işbirliği içinde sunulmaktadır.
- Savunmasızlık Yardım Paketi
 - Öncelikli işlem ve özel ayarlanmış aynı destek (yakacak odun, kümes hayvanları setleri).
 - Kadınların başı olduğu ve yaşlıların bulunduğu haneler için ekstra TLS.
- Şikayet Mekanizmasının İşlevselleştirilmesi
 - Şikayetlerin alınması, doğrulanması, çözülmesi ve raporlanması için özel kaynaklar.
 - Veri yönetimi ve iletişim maliyetleri dahildir.
- İzleme ve Uyarlanabilir Uygulama
 - Otlatma erişimi, mahsul verimi ve mevsimsel modellerin sürekli izlenmesi.
 - Gerekliğinde paydaşlarla yeniden istişare ve GKGKP güncellemeleri.

11.2. BÜTÇE TAHSİSİ VE YÖNETİMİ

Enerjisa Üretim, genel ÇSYS bütçesi içinde GKGKP kaynaklarının yeterli şekilde tahsis edilmesini sağlayacaktır. Üst yönetimin gözetiminde Sosyal İşler Müdürü tarafından yönetilecek özel bir GKGKP Uygulama Bütçe Kalemi oluşturulacaktır. Öngörülemeyen geçim kaynakları kesintileri için acil durum rezervleri dahil edilecektir. GKGKP ilerleme raporlarında düzenli bütçe güncellemeleri sağlanacaktır.

Bu kapsamlı bütçe yapısı, gayri resmi ve savunmasız kullanıcılar da dahil olmak üzere tüm Proje Etkilenen Kişilerin (PEK'ler) geçim kaynaklarını geri kazanmaları için zamanında, adil ve anlamlı destek almalarını sağlamak üzere tasarlanmıştır.

TAHMINİ BÜTÇE

GKGKP bütçesi, her bir tanımlanmış hak kategorisinde yer alan uygun PEK'lerin sayısı ve kayıpları veya destekleri için standart birim maliyetler temel alınarak hesaplanmıştır. Her bütçe kalemi, hak matrisinde belirlenen belirli bir etki kategorisine karşılık gelir – örneğin, önemli miktarda arazi kaybına uğrayan haneler (örneğin, gelirlerinin $\geq 20\%$ 'si) geçici geçim desteği alır, verimli ağaçlarını (zeytinlikler gibi) kaybeden PEK'ler ağaç başına tazminat alır ve kayıtlı olmayan varlıkları veya gayri resmi arazi kullanımı olanlara kayıpları için toplu ödeme yapılır. Bu birim tazminat oranları (örneğin, arazi metrekaresi başına, meyve ağacı başına, etkilenen varlık başına TRY) mevcut piyasa değerlerinden ve Türk değerlendirme kılavuzlarından elde edilir. Her kategori için tahmini birim miktarı (örneğin, edinilecek toplam arazi alanı, etkilenen ağaç sayısı veya uygun hane sayısı) Proje için yapılan varlık envanteri ve PEK sayımına dayanmaktadır. Her bir kalem, Projenin uygulama düzenlemeleri ve sözleşme taahhütlerine uygun olarak, teslimattan sorumlu tarafı da belirtmektedir – temel arazi edinimi tazminatı ve geçim kaynaklarının geri kazanımı önlemleri için Enerjisa Üretim, inşaat aşamasındaki etkilerle ilgili yükümlülükler için (örneğin, kayıtlı olmayan varlıklar veya çalışmalar sırasında meydana gelen hasarlar için tazminat), Tablo 11-1 tahmini GKGKP bütçesini göstermektedir. Bütçenin,

EİH'i kapsayan daha yeni sosyoekonomik araştırmaların ardından güncelleneceği unutulmamalıdır.

TABLO 11-13 GKGKP TAHMİNİ BÜTÇE

Bütçe Kalemi	Birim Maliyet (TRY)	Tahmini Miktar	Alt Toplam (TRY)
Özel Arazi Edinimi Tazminatı	1.430 TRY/m ²	Belirlenecektir (EİH güzergâhı için yapılan araştırmanın sonuçlarına göre)	Belirlenecektir
Gayri resmi kullanıcılar ve savunmasız hane halkları için geçici geçim desteği (TLS)	10.000 TRY/hane	~70 hane	70
Mevsimsel Otlatma Kaybı için Yem Desteği	2.500 TRY/ton	~60 ton	150.000
Mevsimsel Mahsul/Verim Kaybı Tazminatı	2.000 TRY/ağaç (ortalama)	~950 zeytin ağacı + küçük mahsuller	1.900.000
Kayıtlı Olmayan Varlıklar için Tazminat	Toplu ödeme (≈10.000 TRY)	~100 varlık (çitler, sulama sistemleri, arı kovanları)	1.000
Gayri resmi kullanıcılar (arıcılar/otlatıcılar) için TLS ve yer değiştirme desteği	Toplu ödeme (5.000 TRY)	~800 arı kovani, 20 hane halkı	4.100
Geçici Erişim/Geçiş Tazminatı	Toplu ödeme (10.000 TRY)	~15 hane halkı	150
Tozla İlgili Verim Tazminatı	10.000 TRY/arsa	~15–18 parsel	170.000
Savunmasızlık Yardım Paketi (TLS ek ödeme, aynı yardım)	7.000 TRY/hane	~110 hane	770
Tarım ve Geçim Kaynakları Eğitimleri	15.000 TRY/oturum	15 seans	225.000
Toplam Tahmini Bütçe	–	–	9.165.000

Not: Yukarıdaki değerler, 2025 yılının ikinci çeyreği itibarıyla piyasa oranlarına dayanan ön tahminlerdir. Bu rakamlar, nihai bütçe tahsisi öncesinde doğruluk ve yeterliliğin sağlanması için ayrıntılı varlık doğrulaması ve etkilenen paydaşlarla devam eden istişareler sonrasında gerektiği şekilde revize edilecektir.

12. İZLEME VE DEĞERLENDİRME

GKGKP uygulamasının izleme ve değerlendirilmesi (M&E), Proje için ÇSYS'nin temel bir parçasını oluşturacaktır. Bu, projenin yeniden yerleştirme ve geçim kaynaklarının geri kazanımı yükümlülüklerinin şeffaf, etkili ve IFC PS5 ve EBRD ESR5 ile uyumlu bir şekilde yerine getirilmesini sağlayacaktır.

12.1. İZLEME VE DEĞERLENDİRMENİN AMAÇLARI

GKGKP için M&E'nin temel hedefleri şunlardır:

- GKGKP uygulama faaliyetlerinin ilerlemesini takip etmek
- Uygulamadaki zorlukları belirlemek ve düzeltici önlemler önermek
- GKGKP sonuçlarının belirtilen hedeflerle uyumlu olmasını sağlamak
- Geçim kaynaklarının ne ölçüde geri kazanıldığı veya iyileştirildiğini ölçmek
- Katılımcı geri bildirimlere dayalı uyarlanabilir yönetimi kolaylaştırmak

12.2. İZLEME VE DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

İzleme ve değerlendirme faaliyetleri, GKGKP'nin etkili bir şekilde uygulanmasını ve PEK'ler için amaçlanan sonuçları sağlamasını amaçlamaktadır. Bu faaliyetler, yalnızca performansı ölçmekle kalmayıp, uyarlanabilir yönetim ve kapsayıcı paydaş katılımı için sürekli bir geri bildirim döngüsü sağlamak üzere tasarlanmıştır.

Nitel ve nicel yöntemlerin bir kombinasyonu uygulanacaktır:

- **Kamulaştırma Verilerinin Masa Başında İncelenmesi:** Kamulaştırmadan sorumlu devlet kurumunun (ör. DSİ) kayıtlarının analizini içerir ve parsel ve yerleşim yerlerine göre durumu, etkilenen yapıların sayısını, devam eden davaları, değerlendirme anlaşmazlıklarını ve güncellenmiş kamulaştırma planlarını kapsar.
- **Nicel Hanehalkı ve Muhtar Anketleri:** Gelir restorasyonu, varlık kurtarma ve tazminata erişimi değerlendirmek için tasarlanmıştır. Anket araçları, karşılaştırılabilirlik için ÇSED temel araçlarını yansıtacaktır.
- **Niteliksel Odak Grup Tartışmaları ve Görüşmeler:** Özellikle savunmasız gruplar, kadınlar, mevsimlik işçiler, gayri resmi kullanıcılar ve gençlerle, algılanan etkiler, riskler ve destek mekanizmalarına ilişkin memnuniyeti değerlendirmek için.
- **Şikayet Mekanizması İncelemesi:** Sistemik sorunları ve iyileştirilmesi gereken alanları belirlemek için Proje TİG'ları ve İşveren tarafından tutulan geri bildirim ve şikayet veritabanlarının düzenli olarak incelenmesi.
- **Katılımcı İzleme Araçları:** Etkileri ve desteği doğrulamak için fotoğraf kanıtları, katılımcı haritalama ve PEK'lerle gerçek zamanlı görüşmelerin kullanılması.

12.3. İZLEME BİLEŞENLERİ

GKGKP izleme sistemi, birbiriyle ilişkili dört bileşen etrafında yapılandırılmıştır: süreç, çıktı, sonuç ve etki izleme. Her bileşen, uygulama performansının belirli bir boyutunu izler ve projeye ilgili somut, projeye özgü Temel Performans Göstergeleri (KPI) ile bağlantılıdır.

TABLO 12-14 PROJE İZLEME

İzleme Türü	Odak Alanı	Temel İzleme Konuları	Projeye özgü KPI'lar
Süreç İzleme	Uygulamanın programa, prosedürlere ve kalite standartlarına uygunluğunu doğrular. Gecikmeleri veya darboğazları erken tespit etmeyi sağlar.	- Tazminat ve Geçici Geçim Desteği'nin (TLS) zamanında teslimi - Mevsimsel döngülere uygun olarak hayvan yemlerinin zamanında dağıtımı ve arı kovanlarının taşınması - Eğitim ve istihdam kolaylaştırma girişimlerinin başlatılması - Şikayetlerin zamanında ve adil bir şekilde işlenmesi, belgelenmesi ve çözülmesi - Üçüncü taraf paydaşlarla (örn. İŞKUR, İl Tarım Müdürlüğü) koordinasyon	- İnşaat başlamadan önce ödenen nakit tazminat yüzdesi - Etkiden sonraki 1 yıl içinde dağıtılan TLS paketlerinin yüzdesi 30 iş günü içinde çözülen şikayetlerin yüzdesi
Çıktı İzleme	Proje Etkilenen Kişilere (PEK) sağlanan somut sonuçları ve desteğin miktarını izler.	- Her bir GKGKP desteği türünü (tazminat, TLS, eğitim, iş bulma yardımı) alan PEK sayısı - Hayvan yemi paketlerinin miktarı ve arı kovanı taşıma sayısı - Cinsiyete göre ayrıştırılmış, düzenlenen eğitim oturumlarının sayısı (tarım/meslek) - Dağıtılan broşür sayısı ve düzenlenen topluluk toplantıları sayısı - PEK'lerin erişip çekebildiği tazminat miktarı	- Yem desteği alan hayvancılıkla uğraşanların yüzdesi - Kovan taşıma yoluyla desteklenen arıcıların yüzdesi - Eğitime katılan kadın/gençlerin sayısı ve %'si - Su havuzu ve su boruları inşaatının tamamlanma yüzdesi (yer değiştiren hayvan barınakları için) - PEK'lerin %'si, yatırılan tazminata erişip çekebilmiştir

İzleme Türü	Odak Alanı	Temel İzleme Konuları	Projeye özgü KPI'lar
Sonuç İzleme	GKGKP'nin PEK'lerin geçim kaynakları üzerindeki kısa ve orta vadeli etkilerini değerlendirir. Restorasyon çabalarının etkinliğine odaklanır.	- Tarım/hayvancılık faaliyetlerinde restorasyon derecesi - Hane halkı gelir yapısındaki değişiklik (örneğin, kayıt dışı iş/göçün azalması) - Gıda güvenliği ve dayanıklılıkta kendi beyanlarına göre kaydedilen iyileşmeler	- Geri kazanılan veya iyileşen gelir bildiren PEK hane halklarının yüzdesi ile başlangıç noktası arasındaki fark - Mevsimsel veya yardıma dayalı gelire bağımlı PEK'lerdeki azalma yüzdesi - Proje öncesi sürü büyüklüğüne geri dönen hayvancılıkla uğraşanların yüzdesi
Etki İzleme	Geçim güvenliği ve kırılganlık üzerindeki uzun vadeli etkileri değerlendirir. Genellikle son yıl denetiminin bir parçasıdır.	- Gelirin sürdürülebilirliği ve başa çıkma kapasitesi - Kadınların ve gençlerin ekonomik toparlanmaya katılımı - Doğal kaynaklara (örneğin otlak alanları) erişimin geri kazanılması/iyileştirilmesi - GKGKP sonuçlarından yararlanıcıların memnuniyeti	- Gelir istikrarında artış bildiren kadınların başı olduğu hanelerin yüzdesi - Önceki otlatma/kaynak alanlarına tam erişim bildiren PEK'lerin yüzdesi - Yer değiştirmeden sonra en az bir yıl boyunca hayvancılık sağlığı ve verimliliğinin izlenmesi

12.4. İZLEME HANE SAYISI VE SORUMLULUKLAR

Aşağıdaki tablo, her bir izleme bileşeninin ne sıklıkla gerçekleştirileceğini, kaç hanenin kapsanacağını (yaklaşık olarak) ve hangi tarafın sorumlu olduğunu özetlemektedir.

TABLO 12-15 HANELERİN SAYISI VE SORUMLULUKLARININ İZLENMESİ

Faaliyet	Hane Sayısı	Sorumluluk
İlerleme Raporlaması	Üç Aylık	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Müdürü / YYEP Uzmanı
Şikayet Eğilimi İncelemesi	Aylık	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Müdürü
Nihai GKGKP Denetimi	Uygulamanın Sonu	Bağımsız Üçüncü Taraf Değerlendiricisi
GKGKP'nin Uyarlanabilir İncelemesi	Gerektiğinde	Enerjisa Üretim + Üst Yönetim

DIŞ DENETİM VE TAMAMLANMA RAPORLAMASI

GKGKP hedeflerinin, özellikle geçim kaynaklarının geri kazanımı ve savunmasız ve gayri resmi kullanıcıların dahil edilmesi konusunda gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini belirlemek için bağımsız bir Tamamlama Denetimi yapılacaktır. Denetim, tazminat ve destek önlemlerinin zamanında, yeterli ve katılımcı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını değerlendirecektir. Denetim bulgularına göre, proje izlemeye devam edebilir veya kalan riskler varsa ek düzeltici önlemler uygulayabilir.

YYEP/GKGKP REVİZYONLARI VE GELECEKTEKİ KAMULAŞTIRMALAR

Yeni güzergâh değişiklikleri, genişletmeler veya gelecekteki arazi edinimleri söz konusu olursa, YYEP/GKGKP buna göre güncellenecektir. Bu güncellemeler, mevcut en son kamulaştırma verilerini kullanacak ve yeni kırılganlık değerlendirmelerini ve paydaşların görüşlerini içerecektir.

Bu M&E çerçevesi, Projenin tüm GKGKP döngüsü boyunca tüm etkilenen kişilerin geçim kaynaklarını geri kazanmaya ve iyileştirmeye yönelik duyarlı, kapsayıcı ve kararlı olmasını sağlamak için tasarlanmıştır.

ERM, DÜNYA ÇAPINDA AŞAĞIDAKİ ÜLKE VE
BÖLGELERDE 160'TAN FAZLA OFİSE SAHİPTİR

Arjantin	Hollanda
Avustralya	Yeni Zelanda
Belçika	Peru
Brezilya	Polonya
Kanada	Portekiz
Çin	Romanya
Kolombiya	Senegal
Fransa	Singapur
Almanya	Güney Afrika
Gana	Güney Kore
Guyana	İspanya
Hong Kong	İsviçre
Hindistan	Tayvan
Endonezya	Tanzanya
İrlanda	Tayland
İtalya	BAE
Japonya	Birleşik Krallık
Kazakistan	ABD
Kenya	Vietnam
Malezya	
Meksika	
Mozambik	

ERM'nin Frankfurt Ofisi

ERM GmbH Brüsseler Str. 1-3
60327 Frankfurt am Main

www.erm.com